

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Latife KAYNAK

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA SEVİNÇ ÇOKUM'UN
HİKÂYELERİNİN ANALİZİ

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Latife KAYNAK

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA SEVİNÇ ÇOKUM'UN
HİKÂYELERİNİN ANALİZİ

Danışman
Doç. Dr. Tülin ARSEVEN

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı
Yüksek Lisans Tezi

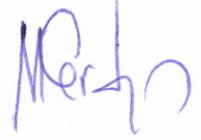
Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Latife KAYNAK'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Adile YILMAZ

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Tülin ARSEVEN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERDOĞAN

Tez Konusu: Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un
Hikâyesinin Analizi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 21/06/2012

Mezuniyet Tarihi 27/06/2012

Prof.Dr.Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1.1 Araştırmanın Modeli	5
1.2 Evren ve Örneklem	5
1.3 Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	5

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

2.1 Sevinç Çokum Kimdir?	
2.1.1 Sevinç Çokum'un Hayatı	6
2.1.2 Sevinç Çokum'un Sanatı	10
2.1.3 Sevinç Çokum'un Eserleri	15
2.1.3.1 Hikâyeleri	15
2.1.3.2 Romanları	24
2.1.3.3 Denemeleri	27
2.1.3.4 Anıları	27
2.1.3.5 Oyun ve Senaryoları	27
2.1.3.6 Radyoya Uyarlanmış Eserleri	27
2.1.3.7 Yabancı Dillere ve Türk Lehçelerine Çevrilen Eserleri	28
2.1.3.8 Kazandığı Ödüller	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEVİNÇ ÇOKUM’UN HİKÂYELERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

3.1 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinin Analizi.....	30
3.1.1 Değer Nedir?.....	30
3.1.2 Eğitim Nedir?.....	32
3.1.3 Değerler Eğitimi Nedir?.....	34
3.1.4 Sevinç Çokum’da Değerler Eğitimi.....	35
3.2 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Ahlâk	36
3.2.1 Yardımseverlik	38
3.2.2 Dostluk	41
3.2.3 Kanaat	43
3.2.4 Vefa ve Sadakat.....	46
3.2.5 İyilik	47
3.2.6 Tevazu.....	49
3.2.7 Kötü Alışkanlıklar.....	52
3.2.8 Doğruluk	53
3.2.9 Sabretmek	54
3.2.10 Paylaşım.....	55
3.2.11 Diğer.....	56
3.3 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Toplum.....	57
3.3.1 Kadının Toplumdaki Yeri.....	59
3.3.2 Yaşanılan Çağa Eleştiri	72
3.3.3 Geleneksel Unsurlara Bakış.....	80
3.3.4 Sevgi.....	82
3.3.5 Geçmişe Duyulan Özlem	84
3.3.6 Değerlerin Yitirilmesi.....	88
3.3.7 Misafirperverlik.....	92
3.3.8 Toplumsal İnanışlar	95
3.3.9 Ailenin Önemi	99
3.3.10 Vatan ve Bayrak Sevgisi.....	101
3.3.11 Komşuluk İlişkileri.....	102
3.3.12 Şehir ve Köy Hayatı.....	103

3.3.13 Sanatçının Toplumdaki Yeri.....	104
3.4 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Din ve Tasavvuf.....	105
3.4.1 Din	106
3.4.2 Tasavvuf.....	109
3.4.3 Diğer	112
3.5 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Eğitim ve Kültür.....	114
3.5.1 Eğitimin Önemi.....	115
3.5.2 Edebî Bilinç.....	121
3.5.3 Kitabın Önemi.....	126
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA.....	132
ÖZGEÇMİŞ.....	137

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Sevinç Çokum'un hikâyelerinde değerler eğitimi bağlamında ahlaki değerlerin dağılımı	37
Tablo 3.2 Sevinç Çokum'un hikâyelerinde değerler eğitimi bağlamında toplumsal değerlerin dağılımı	57
Tablo 3.3 Sevinç Çokum'un hikâyelerinde değerler eğitimi bağlamında dini- tasavvufi değerlerin dağılımı	105
Tablo 3.4 Sevinç Çokum'un hikâyelerinde değerler eğitimi bağlamında eğitim ve kültüre ait değerlerin dağılımı	114

KISALTMALAR LİSTESİ

A(1)	:Alacaklı	C	:Cilt
A(2)	:Ayrım	ÇA	:Çizgi Adam
A(3)	:Ayrılıklar	ÇE	:Çok Eskiden
A(4)	:Ahım	ÇG	:Çocuk Gülüşleri
AA	:Akşam Alacakları	ÇS	:Çarşı ve Satıcı
AÇM	:Al Çiçeğin Moru	D	:Dostluk
AKÖ	:Asmalı Köyün Öğretmeni	DÇOÇ	:Duygu Çağıymış O Çağ
AS(1)	:Attarin Sokağı	DD	:Dönme Dolap
AS(2)	:Aziz'in Seccadesi	DE	:Dost Eli
B(1)	:Bölüşmek	DGH	:Dünyanın Gurbet Hali
B(2)	:Bitpazarı	Dr.	:Doktor
B(3)	:Borçlu	Doç.	:Doçent
B(4)	:Buluşma	EA	:Eğik Ağaçlar
BABY	:Biri Ay Biri Yıldız	EE	:Edirne Edirne
BAD	:Bir Ağacın Dilinden	EI	:Evlerinin Işıkları
BBK	:Beyaz Bir Kıyı	EK	:Endülüs Kavşağında
BD	:Bedevi Duygularla	EÖ	:Evlerinin Önü
BESS	:Bir Eski Sokak Sesi	F	:Fırak
BGG	:Bir Geminin Getirdikleri	GAS	:Güle Adanmış Satırlar
BSBZ	:Beyaz Sessiz Bir Zambak	GB	:Galata Bahçeleri
BSS	:Büyük Savaştan Sonra	GBÇ	:Gökyüzünde Bir Çocuk
BY	:Birşeyleri Yakmak	GE(1)	:Güzel Ev

GE(2)	: Güz Esintileri	NSB	:Naime'yle Son Buluşma
GGK	:Gece Gelen Kedi	OÇ	:O Çocuk
GKUÖ	:Gece Kuşu Uzun Öter	OK	:Onlardan Kalan
GS	:Göç Sonrası	PM	: Paşa Mahallesi
GU	:Gözlerden Uzak	Prof.	:Profesör
HG	:Hüzün Gemileri	RA	:Rozalya Ana
K(1)	:Küller	RUOG	:Rayihası Uçmuş O gülün
K(2)	:Kamaşma	s.	:Sayfa
K(3)	:Kalabalıkta	S(1)	:Sütanne
K(4)	:Korku	S(2)	:Sarsıntı
K(5)	:Kadınca	SBBR	:Siyah Beyaz Bir Resim
KA	:Konak Adeti	SÖK	:Sevgiyi Öğreten Kuşlar
KAA	:Kaybolmuş Akşam Alacaları	ST	:Seni Tanıyorum
KBK	:Kimliği Bilinmeyen Kişiler	SÜ	:Sazlık Ürperiyordu
KG(1)	:Kuş Günlüğü	SY	:Sıcak Yürek
KG(2)	:Kınalı Gelin	TAG	:Tunalar Aktı Gözlerinizden
KK	:Kütahyalı Kız	TBEA	:Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi
KZŞ	:Kalbimde Ziryab'ın Işıkları	TBSH	:Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi
LY	:Lambanız Yanıyor mu?	TDEA	:Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi
M	:Makine	TKD	:Tavus Kuşunun Dönüşü
MK	:Mavi Karanlık	TN	:Tütsüler Nağmeler
N	:Nideyim	TYA	:Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi

UTBA	:Ufak Tefek Bir Adam
UKG	:Uzun Kalan Güneş
ÜK	:Üvez Kadın
YA	:Yokuş Aşağı
YBO	:Yeniden Bahar Olsa
YBŞB	:Yaşamak Bir Şiirdi Belki
YDY	:Yılanın Düşünen Yüzü
YG	:Yol Göründü
YGY	:Yoksulluğun Güler Yüzü
YÖS	:Yağmur Öncesi Soluksuzluğu
YU	:Yüreklere Uğramak
ZI	:Ziryab'ın Işıkları

ÖZET

Değerler toplumu bir arada tutan ögeler olup insanlar vasıtasıyla nesilden nesile aktarılırlar. Bu değerler toplumdan topluma değişiklik göstereceği gibi zaman içerisinde varlıklarını sürdürürler ya da unutulurlar. Toplumun birlik ve beraberliğiyle devamlılığın sağlanmasında bu derece etken olan değerler, duygu ve düşünceleri ifade etmenin yollarından biri olan ve aynı zamanda eğitici özelliği olan edebi eserlerde kimi zaman doğrudan kimi zaman da sezdirme yoluyla vurgulanır. Günümüz edebiyatçılarından Sevinç Çokum da eserlerinde toplumun öne çıkan ya da olması gereken değerlerine geniş ölçüde yer vermektedir. Bu çalışmada günümüz Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olan Sevinç Çokum'un hikâye kitaplarında değerler eğitime ilişkin temalar tespit edilmeye çalışılarak bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Çalışma üç bölümde tamamlanmıştır. İlk olarak araştırmanın amacı, yöntemi gibi basamaklar belirtilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Sevinç Çokum'un hayatı, sanatı ve eserleri incelenmiştir. Eserlerinden kısaca bahsedilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi adlı üçüncü bölümde değer, eğitim ve değerler eğitimi gibi kavramlar açıklandıktan sonra Sevinç Çokum'un hikâyelerinde tespit edilen değerler eğitime ilişkin temalar konularına göre Ahlâk, Toplum, Din-Tasavvuf ve Eğitim ve Kültür olarak sınıflandırılıp incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise tespitler bir sonuca bağlanıp değerlendirilmiştir ve Sevinç Çokum'un hikâye kitaplarında yer alan değerler eğitimi ile ilgili temalardan hareketle önerdiği insan modeli ortaya konmuştur.

Çalışma kaynakça bölümü ile tamamlanmıştır. Kaynakça bölümü de Sevinç Çokum'un Kendi Yazdığı Eserler, Hakkında Yazılanlar ve Diğer Kaynaklar başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

ABSTRACT

Values are the elements that hold society together and that are passed from generation to generation by people. These values change from society to society and are forgotten or survive over time. Values that are a big factor in ensuring unity and continuity of society, are emphasized sometimes directly and sometimes through adumbration in literary works that are one of the ways to express thoughts and feelings and have an educational feature. Sevinç Çokum, a contemporary women of letters, deal extensively with prominent or approved values of society in her works. In this study, we made an assessment trying to determine values-education related themes in books of Sevinç Çokum who is one of the most important writers of contemporary Turkish Literature.

The study was completed in three sections. In the first part of this study, aim and method of study are examined.

In the second part of study, life, art, and works of Sevinç Çokum were examined. Works were briefly mentioned.

After explaining concepts such as education and values education in the third chapter titled values education in Sevinç Çokum's stories, themes, concerning the education of the values, determined in Sevinç Çokum's stories, were classified according to their subjects as moral, social, religious-mystical and values education, and culture were examined according to this classification.

In the final part of our study, findings were concluded and assessed, and depending on themes related to values education included in Sevinç Çokum's story books, the suggested human model was presented.

The study was completed with a bibliography section. Bibliography section was classified under Sevinç Çokum's self-writings, writings about her and other headings.

ÖNSÖZ

Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve devam ettirilmesinde büyük öneme sahip olan değerler, kuşaktan kuşağa aktararak varlıklarını sürdürürler. Kimi zaman da süreç içerisinde unutulmuş yerlerini yeni değerlere bırakırlar. Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında bu derece öneme haiz olan değerlerin edebiyatta da kullanılmaması düşünülemez. Yazar ve şairler edebi türler vasıtasıyla insanların duygu ve düşüncelerine tercüman olurken, bazen de onlara iyiyi, doğruyu gösterme amacı güderler. Bu edebi türlerden biri olan hikâyelerde de yazarlar kimi zaman insanlara doğruyu ve iyiyi göstererek rehberlik ederken, kimi zamanda estetik bakış açıları kazandırır. Hikâyeler, pek çok amaçlarının yanında toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanmasında büyük öneme sahip olan değerlerin unutulmaması ve bunların sonraki kuşaklara aktararak varlıklarını devam ettirme amacı güderler. Edebiyatımızda pek çok hikâyede değerler kavramının önemine dikkat çeken yazarlar, bunların sonraki kuşaklara aktarımında âdeta zincir vazifesi görmüşlerdir. Türk Edebiyatının önemli hikâye yazarlarından olan Sevinç ÇOKUM da hikâyelerinde, değerler kavramının önemine dikkat çekmiş, bu amaçla pek çok hikâyesinde toplumumuza ait olan değerlerden örnekler vermiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmada, sırasıyla Sevinç ÇOKUM'un hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ardından değer, eğitim, değerler eğitimi gibi kavramlar açıklanmıştır. İncelenen hikâyelerde değerler eğitimi bağlamında tespit edilen değerler ahlâk, toplum, din-tasavvuf ve eğitim-kültür başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında da Sevinç ÇOKUM'un hikâyelerinden hareketle önerdiği insan modeli ortaya konularak günümüz insanında olması gereken temel nitelikler tespit edilmiştir.

Kaynak araştırmasında daha çok kaynak taranmasına rağmen, konuyla doğrudan ilgili olan kaynaklar yazılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Sayın Doç. Dr. Tülin ARSEVEN'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca hayatımın her anında yanımda olan, eğitimim konusunda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bana olan güvenlerini her fırsatta dile getiren biricik babama ve anneme teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Edebiyat, olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır. Edebiyatın tanımı göz önünde bulundurulduğunda hayatla iç içe olduğu görülür. Hayatla iç içe olan edebiyattan insanoğlu farklı amaçlarla yararlanır, yararlanmaya da devam etmektedir. Bu yararlanma yollarının en başında insan eğitimi gelir. Öğüt verir tarzda eserler yazılarak insan iyiye, doğruya yöneltir, bu sayede toplum içerisinde birlik, beraberlik ve süreklilik sağlanır. Edebi türler içerisinde insanı eğitmek amacıyla farklı türlerden yararlanır. Bu türlerden biri de hikâyedir. Hikâye, bir olayın veya durumun sözlü ya da yazılı olarak anlatılmasıdır. Hikâye bir olay üzerine kurulabileceği gibi, bir durum örgüsü üzerine de kurulabilir. Hikâyelerde gerçek veya tasarlanmış bir olay düzyazı bütünlüğünde anlatılır. Her hikâyeci bize eseri ile hayatın ve insanın ayrı bir yönünü gösterir. Hikâye anlaşılması son derece güç olan hayatın ve insanın içine âdeta bir pencere açar. Günlük hayatta biz hayatı ve insanı dıştan görürüz ve pek az anını biliriz. Hikâyeci bu dış görünüşün arkasındaki gerçekleri keşfeder. Bu nedenle hikâye eğitici ve öğretici bir tür olarak dikkati çeker. Türk dili ve edebiyatı öğretiminin yazınsal metinler aracılığıyla yapıldığı düşünüldüğünde hikâyenin önemi bir kat daha anlaşılacaktır. Bu nedenle Türk dili ve edebiyatı öğretiminde hikâye türü yaygın bir şekilde kullanılır. Hikâyenin eğitimdeki bu önemli rolü dolayısıyla inceleme konusu olarak hikâyeler seçilmiştir.

Türk dili ve edebiyatının önemli eğitici yazınsal türlerinden biri olan hikâye türünün günümüz Türk edebiyatındaki önde gelen temsilcilerinden biri de Sevinç Çokum'dur. Sevinç Çokum sadece bir yazar değil aynı zamanda eğitimci yönü de olan bir sanatçıdır. Hem bir eğitimci, hem de bir sanatçı olarak toplumun sahip olduğu değerleri eserlerinde işlemesi kaçınılmazdır. Nitekim Çokum, ilk hikâyelerinden itibaren kaybolmuş, kaybolmaya yüz tutmuş değerleri eserlerinde işlemiştir. Bu nedenle bu çalışmada günümüzün hikâye yazarlarından Sevinç Çokum ele alınmış, onun hikâyelerindeki değerler eğitime ilişkin hususlar tespit edilerek incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusu değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikâyelerinin incelenmesidir. Araştırmanın amacı Sevinç Çokum'un hikâyelerinin değerler eğitimi bağlamında incelemek ve yazarın önerdiği insan modeli hakkında bilgi sahibi olmaktır.

Şimdiye kadar Sevinç Çokum ile ilgili pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasıyla şöyledir:

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Prof. Dr. Sadık Tural danışmanlığında 1997 yılında, Ayfer Yılmaz tarafından “*Sevinç Çokum'un Hikâye ve Romanlarında Zaman, Mekân ve İnsan Unsuru*” adlı bir doktora tezi,

Bunun dışında, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. Nergis Biray danışmanlığında 1998 yılında, Nevide Balkan tarafından “*Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Sentaks Çalışması*” adlı bir yüksek lisans tezi,

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Doç. Dr. Ramazan Korkmaz danışmanlığında 2000 yılında, Pınar Turan Topçu tarafından “*Sevinç Çokum'un Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Hikâyeleri*” adlı bir yüksek lisans tezi,

On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Mustafa Özbalcı danışmanlığında 2004 yılında, Aysun Özkan tarafından “*Sevinç Çokum'un Eserlerinde Aile Kurumu*” adlı bir yüksek lisans tezi,

Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Akkuş danışmanlığında 2005 yılında, Hacı Eroğlu tarafından “*Sevinç Çokum'un “Gülyüzlüm” Adlı Eseri Üzerine Cümle Çalışması*” adlı bir yüksek lisans tezi,

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Ahmet Akçataş danışmanlığında 2006 yılında, Cüneyt Akkuş tarafından, “*Sevinç Çokum'un Romanlarındaki Fiillerin Görünüş ve Kılış Yönünden İncelenmesi*” adlı bir yüksek lisans tezi,

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Hasan Kavruk danışmanlığında 2009 yılında, Kevser Akın tarafından, “*Sevinç Çokum'un Romanlarında Eğitim Değerleri ve Türkçe*” adlı bir yüksek lisans tezi,

Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Hüseyin Özcan danışmanlığında 2011 yılında Yasin Kırılmış tarafından, “*Sevinç Çokum'un Eserlerinde Folklor Unsurları*” adlı bir yüksek lisan tezi,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Rıdvan Canım danışmanlığında 2011 yılında Müzeyyen Altunbay tarafından, “*Sevinç Çokum’un Romanlarının Eleştirel Okuma Yöntemine Göre Okunması*” adlı bir yüksek lisans tezi,

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr. Mahmut Sarıkaya danışmanlığında 2012 yılında Serfet Sapmaz tarafından, “*Sevinç Çokum’un Eserlerinde Dil ve Üslup*” adlı bir yüksek lisans tezi yapılmıştır.

Değerlerin çağın bir gereği olarak yitirilmesinden ve yapılan tezlerden hareketle “*Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*” adlı bir konu çalışılmaya karar verilmiştir. Bu araştırmayla, sosyolojik veriler de elde edilmiş, Sevinç Çokum’un hikâyelerindeki değerler eğitime ilişkin hususlar tespit edilmiş ve Çokum’un önerdiği insan ortaya konulmuştur.

Problem Cümlesi

Sevinç Çokum’un hikâyelerinde değerler eğitime ilişkin unsurlar nelerdir?

Alt Problemler

1. Değer nedir?
2. Eğitim nedir?
3. Değerler Eğitimi nedir?
4. Sevinç Çokum’un hikâyelerinde değerler eğitime ilişkin hususlarda belirlenen temalar nelerdir?

Sayıtlar

Araştırmada Sevinç Çokum’un şu hikâye kitapları incelenmiştir:

Bir Eski Sokak Sesi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.

Evlerinin Önü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2. Basım, 2002.

Onlardan Kalan, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2. Basım, 2003.

Rozalya Ana, Ötüken Yayınları, İstanbul, 4. Basım, 2008.

Beyaz Bir Kıyı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2009.

Gece Kuşu Uzun Öter, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2. Basım, 2010.

Al Çiçeğin Moru, Kapı Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2010.

İncelenen kitaplardan *Evlerinin Önü* adlı eser önceki yıllarda yayınlanmış *Derin Yara ve Makina*; *Bir Eski Sokak Sesi* adlı eser ise *Eğik Ağaçlar* ve *Bölüşmek* adlı iki ayrı kitabın birleştirilerek yeniden basılmış halidir.

Sınırlılıklar

Araştırma, Sevinç Çokum'un hikâye kitaplarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler, kategorileştirilerek betimsel olarak incelenmiştir.

1.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni hikâyeler olup örneklem Sevinç Çokum'un hikâyeleridir.

1.3 Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada öncelikle, inceleme konusu olan Sevinç Çokum'un hikâyeleri çeşitli kitap evleri ve kütüphanelerden elde edilmiştir. Bunun dışında Sevinç Çokum ile ilgili yapılan tezler, makaleler, kitaplar taranmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili kaynaklar incelenmiştir.

Sevinç Çokum'un hikâyeleri tek tek okunup değerler fişleme yöntemi ile kaydedilmiştir. Daha sonra elde edilen değerler konularına göre toplum, ahlak, din- tasavvuf ve eğitim- kültür başlıkları altında kategorize edilmiştir. Dört başlık altında sınıflandırılan bulgular yorumlanarak Sevinç Çokum'un önerdiği insan modeli ortaya konmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

2.1 Sevinç Çokum Kimdir?

2.1.1 Sevinç Çokum'un Hayatı

Sevinç Çokum, 25 Ağustos 1943 tarihinde İstanbul'un Beşiktaş semtinde, Çırağan Caddesi'nde dünyaya gelir. Nüfusta 1 Eylül 1943 yazmaktadır (TYA: 2004). *Annesi Saadet Hanım, babası Abdürrahim Çerçioğlu'dur* (TBEA, 2001: 298).

Babası Abdürrahim Efendi, aslen Siirt'in Aydınlar (Tillo) ilçesindendir. Abdürrahim Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin hocası olan İsmail Fakirullah'ın soyundan gelir. İsmail Fakirullah'ın soyunun da Hz. Muhammed'in amcası olan Hz. Abbas'a dayandığına dair rivayetler vardır (Akın, 2009).

Siirt'in Tillo ilçesinden olan Abdürrahim Bey, babasını ve iki ağabeyini zamansız kaybedince üçüncü ağabeyi ile İstanbul'a gelir. Çünkü o yörenin büyüklerine göre bu aileden geriye kalan erkeklerin Tillo'dan uzaklaşması uygun olacaktır. Ancak bu kaçış yeterli olmaz ve askere alınan üçüncü ağabey de Çanakkale'de şehit düşer. O sırada henüz yedi yaşında olan ve Türkçe bilmeyen Abdürrahim, İstanbul'da tek başına kalır. Hayata atılması memleketlilerinin yardımıyla mümkün olur. Mücadeleci bir ilk gençlik döneminin ardından Kastamonulu bir ailenin kızı olan Saadet Hanım'la evlendirilir. İlk evleri bir tren vagonudur. Saadet Hanım ve Abdürrahim Bey'in Sadiye, Saime ve Sevinç isimlerinde üç kız çocuğu dünyaya gelir (Ayvazoğlu, 1996).

Sevinç Çokum Beşiktaş'ta, Çırağan Caddesi'nde bir ahşap evde dünyaya gelir. Ayvazoğlu o günleri şöyle ifade eder: *"Bir Ermeni madamına ait birkaç katlı, bahçeli ahşap bir ev. Yoksul bir hayat, fakat biraz ötede deniz, takalar, mavnalar ve evle deniz arasındaki caddeden geçen tramvaylar: Sevinç Çokum'un gözlerinde hiç kaybolmadan duran ilk İstanbul resmi budur. Ve bir başka resim, Ev sahibinin üst katta sofada duran kuyruklu piyanosu. Küçük Sevinç'i müzikle buluşturan, fakat aynı zamanda tatsız bir hatırası bulunan kocaman bir piyano"* (1996: 153). Çocukluk yıllarında Sevinç Çokum merak edip bu piyanoya dokunur ve bu yüzden Ermeni madam onu merdivende yakalayıp korkutur. Böylece Çokum'un içinde günümüzde de devam eden bir merdiven fobisi oluşturur (1996).

Sevinç Çokum dört yaşındayken babası Abdürrahim Bey'in Tuzbaba'da, Meddah İsmet Yokuşu'nda satın aldığı küçük ahşap eve taşınırlar. Burası bahçeli konakların olduğu, türbeli, çeşmeli bir mahalledir (Ayvazoğlu, 1996).

Sevinç Çokum, çocukluğunda, ilkokul diploması dahi olmayan babasıyla yıldızlar altında yaptıkları sohbetler sırasında; İslam'ı, doğruluğu, temizliği, insan sevgisini, ileriye bakmayı, cömertliği ve kavgasız mücadeleyi öğrendiğini söyler. Ayrıca Bediüzzaman, Necip Fazıl Kısakürek ve Peyami Safa gibi isimleri de bu zamanlarda babasından öğrendiğini belirtir (Ayvazoğlu, 1996).

İlkokula Tuzbaba'da başlayan Çokum, iki ay sonra tifoya yakalanır ve ailesi tarafından okuldan alınır. Bir yıl okula ara vermek zorunda kalan sanatçı, bu süre zarfında kendi kendine okuma yazmayı öğrenir (Akın, 2009).

Çokum, ilkokulu Büyük Esmâ Sultan'da bitirir. Büyük ablası Sadiye, evde Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesâri, Muazzez Tahsin Berkant, Kemalettin Tuğcu gibi yazarların romanlarını yüksek sesle okur ve aile fertleri bu okumaları zevkle dinler. Evdeki bu durum okulda bir ilgiye dönüşür. Çokum daha ilkokul yıllarında yazdığı şiirler ve kompozisyonlarla öğretmenlerinin ilgisini çeker (Ayvazoğlu, 1996).

Liseyi Çırağan Caddesi'ndeki Beşiktaş Kız Lisesi'nde okuyan Sevinç Çokum daha sonra Croin'lerden, Steinbeck'lerden etkilenir. Türkçe öğretmeni Necmi Seren'in Macarca'dan çevirdiği "*Pal Sokağı Çocukları*", özellikle bu romanın kahramanlarından Nemeçek, Sevinç Çokum'u çok etkiler. Ancak onu bütün benliğiyle kuşatan kitaplar, tam da 27 Mayıs'ın acılı günlerinde okuduğu Charles Dickens'in *İki Şehrin Hikâyesi*'yle Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza'sı* olur (Ayvazoğlu, 1996).

Ailede, Çokum'un resim, müzik, tiyatro ve edebiyat gibi sanat dallarına yatkınlığını ilk hissedenden ve onun bir tiyatro sanatçısı ya da müzisyen olmasını isteyen büyük ablası Sadiye'dir. Evin en küçük kızı olan Sevinç Çokum, yedi yıl özel hocalardan keman dersleri almıştır. İstanbul Amatör Senfoni Orkestrası'nda ikinci keman olarak birçok konsere de çıkmıştır (Ayvazoğlu, 1996).

Küçük yaşta müzikle uğraşmaya başlayan Çokum'un, evde okunan romanlar sayesinde içinde yazarlık arzusu oluşur ve bu arzusu lise öğrencisi iken Kudret gazetesinin yarışmasına

katılması ile kendini gösterir. Çokum, “*CHP Niçin İktidara Gelmelidir?*” konulu bu makale yarışmasında ikinci olur. Beş yüz lira tutarındaki ödülü almak için Ankara’ya gittiğinde gazete yöneticileri karşılarında bir liseli kız görünce şaşırırlar. Devrinde küçümsenmeyecek değerde olan para ödülü ile arkadaşlarına ve kendisine hediyeler alınır. Sevinç Çokum politikaya duyduğu ilgi sebebiyle bu yarışmaya büyük bir istekle katılmıştır. Demokrat Partili bir ailenin çocuğu olarak 27 Mayıs darbesinin, Yassıda mahkemelerinin, idamların acısını derinliğine yaşayan sıkı bir CHP muhalifi olarak yetişen Sevinç Çokum, liseyi birincilikle bitirip İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü’ne girdikten sonra kendini birden politikanın içinde bulur (Ayvazoğlu, 1996). Birinci sınıfta Osmanlıca dersi zor gelir ancak derslerini aksatmaz. İkinci yılda parti gençlik kollarında çalışmak gibi siyasi faaliyetlere dalar (Lekesiz, 2001). Derslerini ihmal etmek bahasına Adalet Partisi Beşiktaş Gençlik Teşkilatı’nı kurar, başkanlığını üstlenir, daha sonra il teşkilatına geçer ve orada Rifat Çokum’la tanışır. Rifat Bey de o sırada İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’nde okumaktadır ve Adalet Partisi Şişli Gençlik Teşkilatı Başkanı’dır. Birlikte geçirdikleri bir deniz kazası onları birbirlerine sımsıkı bağlar. Henüz ikisi de okulu bitirmemiş olmalarına rağmen 7 Ekim 1967’de evlenirler. Bu arada babası hastalanır, bir süre sonra da vefat eder (Ayvazoğlu, 1996).

Çokum, Türkoloji tahsili yanında Sosyoloji Bölümü, Umumi Sosyoloji dalında da eğitim alır.

Çokum, lise yıllarında gösterdiği başarıyı üniversite yıllarında gösteremez. Siyasetle uğraşmaya başlaması, babasının hastalığı ve ölümü, maddi sıkıntılar ve evlilik telaşları yüzünden başarısız olur. Üstelik sinirleri de zayıflar. Ancak eşinin sevgisi ve yeniden yazmaya başlaması Çokum’u bu zor durumdan kurtarır (Ayvazoğlu, 1996).

Elinde hikâyeleri biriken Sevinç Çokum, bunları nasıl değerlendireceğini bilemez. Tarık Buğra’nın yeğeni olan arkadaşı Nursel Duruel, hikâyeleri önce kendisi okur ve Tarık Buğra’ya iletir. Tarık Buğra’dan uzunca bir zaman ses çıkmaz. Tarık Buğra, bir süre sonra imzasız olarak bir mektup gönderir. Mektupta, hikâyeleri beğendiğini ve bu haliyle de kitaplaşabileceklerini söyler. Ancak zamanla üslûbunun değişeceğini de söyler. Tarık Buğra hikâyelerden birkaçını seçip Gültekin Samanoğlu vasıtasıyla Mehmet Çınarlı’ya gönderir. Sevinç Çokum, *Bir Eski Sokak Sesi* adlı hikâyesini Hisar Dergisi’nin Şubat 1972 tarihli sayısında görünce şaşırır ve çok heyecanlanır (Ayvazoğlu, 1996).

Sevinç Çokum İstanbul Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü'nü 1970 yılında bitirir. 1970-1973 yıllarında Özel Anadolu Lisesi'nde edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yapar (Kabaklı, 2002). Etfal Hastanesine bağlı bir okulda hemşire adaylarına Türkçe dersleri verir. Ticaretle uğraşan eşinin işleri iyi gidince maddi sıkıntılardan kurtulan yazar, 1975 yılında Özel Anadolu Lisesi'ndeki öğretmenliğinden ayrılır ve kendini edebi çalışmalarına verir (Akın, 2009).

1975-1976 yılları arasında Kültür Bakanlığı Halk ve Çocuk Yayınları Komisyonu üyeliğinde bulunur.

1977-1979 yılları arasında Sevinç Çokum Türk Edebiyatı Dergisi'nin yazı işleri müdürlüğünü yürütür,

1981-1985 yılları arasında Rıfat Çokum'la kurdukları Cönk yayınlarını yönetir ve

1998-2001 tarihleri arasında Türkiye Gazetesi'nde iki tefrika roman, deneme, inceleme ve gezi yazıları yazar (Işık, 2004).

Nisan 2003'ten itibaren Halka ve Olaylara Tercüman gazetesinde haftada iki gün yazıları çıkar.

Burç Radyo'da *Tanzimat'tan Günümüze Türk Hikâyesi, Edebiyatımızdan Seçme Yazılar* ve *Bir Roman* adlı programlar yapar.

Sevinç Çokum, Türkiye Yazarlar Birliği, İlesam, Türk Edebiyatı Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesidir.

2.1.2 Sevinç Çokum'un Sanatı

Sevinç Çokum'un edebiyata olan ilgisi henüz çocukken aile ortamında başlar. Ortaokul sıralarında ve lise yıllarında öğretmenleri de bu ilgisinin gelişmesine yardımcı olur. Başlangıçta günlük tutmaya başlar ve şiirler kaleme alır. Bunun yanında yazar, ilkokul yıllarında sanatın pek çok dalıyla tanıştığını, saf şiirin temsilcisi Yahya Kemal, Milli Edebiyat şairi Faruk Nafiz Çamlıbel gibi isimleri bu yaşlarda tanıdığını söyler ve ekler:

“Ayrıca çoğu kahramanlık temasını işleyen piyesler de oynardık... Edebiyatla alışverişimizin başladığı o dönemde okulda yazdığım tahrirler edebiyat sevgimin belirtileri olarak öğretmenlerin ilgisini çekti... Kısa zamanda yüksek notlarımla hocalarımla ilgisini çektim. Sevilen ve sürekli örnek gösterilen bir öğrenci oldum. Münazaralara katılayım, parlak kompozisyonlar yazayım, temsillerde oynayayım diye büyük bir hırs vardı içimde.” (Lekesiz, 2001: 270-271)

Çokum, “Pembe Yıllar” dediği 1950’lerde Dickens’in *İki Şehrin Hikâyesi*, *Yassıada Mahkemeleri* adlı kitaplardan çok etkilenir. Lise yıllarında katıldığı Kudret gazetesinin makale yarışmasında “Ya Ben Ya O” başlıklı yazısıyla ikinci olur (Lekesiz, 2001).

Yazar olmak için üniversitede Türkoloji bölümünü seçer, ancak hem ailesinden, hem de müdahil olduğu siyasî olaylardan kaynaklanan sebeplerden burada kendini pek gösteremez.

Çokum, edebiyat dünyasına Hisar (Şubat, 1972) dergisinde çıkan *Bir Eski Sokak Sesi* adlı hikâyesi ile girer. Bu hikâyesinden itibaren her eserinde kendini daima yenilemeye çalışarak yeni tarzlar deneyerek yazmayı sürdürür. Her kesimin anlayacağı, kalıcı eserler yazmaya çalışan Çokum'un, dili de ustalıkla kullandığı görülmektedir. Bu konudaki düşüncelerini kendisiyle yapılan bir röportajında,

“...Sevinç Çokum' un yazma kurallarının ilk başında, kendini tekrardan kaçma, daima farklı bir konuya girerek denenmiş değil; denenmemiş yerlerde dolaşmak geliyor... Yazdıklarımın esintisine kapılıp gitseydim yeni bir kitabı yazacak heyecanı, isteği kendimde bulamazdım. Üslûpta, dilde olduğu kadar, konularda da bu böyle. 1972'den bu yana şöyle bir karıştırın kitaplarımı; ilk başta yazdıklarımın sıcaklığı, içtenliği sizi aldatmasın, sonrakilerin bugüne yaklaştıkça daha büyük bir çabayla, daha fazla uğraşarak ortaya konduğunu görürsünüz... Her zaman söylemişimdir, yazmak benim kendimle savaşımdır. Birbirine karışmış bir yün çilesini açmak gibi...” (Kocakaplan, 2003: 16) şeklinde belirtir.

Yazar, ilk hikâyelerinde büyük şehirde yaşayan insanların ferdî ve sosyal meselelerini derinlemesine incelerken bir yandan da onların ruhsal gerilimlerini şiirsel bir üslûpla dile getirir. Derin gözlem yeteneğine sahip Çokum, eserlerinde bu gözlemlerinden ve kendi hayatından kesitler sunar. Yazar hikâyeleri ile ilgili şunları söyler:

“ Hikâye denince önce klâsik bir yapı, yani belli bir olayın parçalanmayan bir kurgu içerisinde anlatımı akla gelir. Benim hikâyelerim başlangıçtan bu yana bilineni kırmak şeklinde tezahür ederek bir çeşit savruluk diyeyim ya da kayma halinde ortaya çıktılar. Benim derli toplu hikâyelerim de vardır; ama çoğu bir iç döküş ve savruluk halinde kendini gösterir. Ne var ki bu savruluk kendi içinde dikkatle bakılırsa bütünlüğünü korur. Yani bilinçsiz bir dağılış değildir bu.” (2000: 46)

Çokum, nasıl yazdığı noktasında düşüncelerini, *“Gecenin bir vakti oturuyorum, Robenson ıssızlığında yazmaya başlıyorum, ne gelirse... O geliş önemlidir, o geliş bir yağmur tıptırtısı ve doluluğuyla olur ve bulur bizi. Buldu mu kelimeler yağmur dökülüğüyle iner; siz yakalayamaz, frenleyemezsiniz onları. Ne bir kalıp, ne ideoloji, ne plan, ne kurgu... hayır...o parıltı yakalanmadır. Sonraki işleyiş bile o saf gelişi değiştirmemeli, o balkayışı söndürmemelidir”* (2000: 46) şeklinde belirtir.

Neden yazdığı sorusuna ise şöyle cevap verir: *“Kendimi yazmaya mecbur hissediyorum. Bu mecburiyet, hayatı, yavaş yavaş tanımağa başladığım yıllardan itibaren bende kök tuttu diyebilirim. Yazarlık çizgimi, “arayışlar” olarak vasıflandırabiliriz. Bu arayışlar hep daha mükemmele varma çabası, isteği içindedir. Buna, kendimi ve yaratılmış her şeyi anlamağa çalışmak da diyebiliriz. Yazdıkça kendimi buluyorum; fakat hemen arkasından yeni bir yazma ihtiyacı doğuyor. Kendi dünyamı başkalarıyla paylaşmak, başkalarının dünyasını tanımak bana haz veriyor. Yazmamı körükleyen bir diğer husus, edebiyatımıza, sanatımıza hizmet etme duygusudur. Allah’ın insanlara bahşettiği dili, sözü, iyiye, güzele kullanmak...”* (Lekesiz, 2001: 279)

Hikâyeye genellikle bir mekân tanıtımı veya olay ile başlayan yazar, nelerden etkilenerek yazdığını şöyle dile getirir:

“Küçük bir olay, anlar veya bir şeylerden duygulanış bir insan hikâyemi oluşturur. Başlarda bizim insanımızı yazıyorum gibilerinden kocaman laflar ettiğim olmuştur. Hayır! Aslında ben, bende olan bir şeyi yazıyorum ya da bende olan bir şeyi yazmak istiyorum; buna

çatışmalar, bendeki kavgalar, bendeki mutluluklar, bendeki yalnızlıklar, bendeki arayışlar diyebilirim. Şimdi toplumu yazıyorum, ulusumuzu yazıyorum, köyü, kırsal kesimi yazıyorum gibi iri lafları bunlara ihtiyaç duyanlara bırakıyorum. Hatta insanı yazıyorum diyenleri de... İnsan fakat ne kadarını tanıyor sunuz onun? Kişinin en iyi tanıdığı kendisidir. Benim için öykü dışı bile değil kendime dökülüştür kendime açılışım...” (2000: 46)

Çokum, Hisar dergisinin yanı sıra Türk Edebiyatı Dergisi’nde de yazmaya devam eder. 1974’te geniş yankı uyandıran *Bölüşmek* adlı hikâye kitabını yayımlar. 1976’da *Makina* adlı kitabı Töre-Devlet yayınlarınca basılır. Çokum’un hikâyelerinde belli belirsiz bir hüznün olduğunu söyleyen A. İ. Kolcu şunları da ekler:

“Sevinç Çokum öykülerinde yitip giden bir zamanla birlikte kaybolan güzellikleri, artık hatırası kalmış hayatları, İstanbul ve onun yarattığı ince kültürü terennüm etti. Yoksul fakat kanaatkâr insanların terkedilmişlik, yalnızlık ve zaman dışına itilmiş hayatlarını anlattı. Yardımlaşma, dayanışma ve birbirine tutunma gibi öğelere önem verdi. Türk ahlak ve terbiyesinden, kültür ve medeniyetinden su yüzüne çıkan geleneksel hususiyetlerimizi işledi. Kadın sorunlarına feminist olmadan değinmeye çalıştı. Öykülerini ince bir duyarlılıkla ve işlek bir dille yazmasını bildi.” (2009: 345)

Hikâyede Çehov tarzını benimseyen Sevinç Çokum, Enginün’e göre:

“Çokum Memduh Şevket Esendal’ın dıştan gözlemci tavrına karşılık, dıştan hikâyeci ağzından anlattıklarına da bir duygu eklemiştir. Onun hikâyelerinde bir başka Beyoğlu vardı. Büyük şehrin arka sokaklarında yaşayan veya kaybolan orta halli insanlar, özellikle kadın ve genç kızlar, hikâye okunup bittikten sonra da okuyucunun zihninde yaşamaya devam eder. Sevinç Çokum, Türkçeyi çok güzel kullanan duyguları anlatmasını bilen bir yazardır.” (2005: 384)

Edebiyatçının malzemesinin dil olduğuna inanan Çokum, bu malzemeyi başka başka edebî türlerde denemenin gerekli olduğunu düşünür. Hikâye yazmaya devam ettiği bu dönemde Çokum, roman yazmaya da başlar. 1977 yılında ilk romanı *Zor*’u yazar. Bu roman için yazar şunları söyler: *“...Dikkat ettiyseniz Zor’ un yeni baskıları yoktur. Çünkü o roman, benim ilk romanım olmasının bazı acemiliklerini taşıyor. Kimse benim kadar kendisine kıyamaz, onun için bu ifadeyi kullanıyorum. Eğer bir ustanın çıraklık dönemi olmamışsa o, usta olamamış demektir.” (Kocakaplan, 2003: 19)*

Roman ve hikâyenin teknik olarak farklı olduğunu ancak birlikte yürütülebileceğini düşünen Çokum, romana geçince hikâyeyi bırakmamıştır. Ancak yazar, romanın daha iddialı bir tür olduğunu kabul eder. Çünkü romanın daha geniş kitlelere ulaşma imkanı sağladığını ve halkın romancıları daha çok tanıdığını düşünür. Özellikle Türk toplumunun romanı Avrupa ile tanınmasından dolayı romanı çok sevdiğini ve onda kendini bulduğunu söyler. Yazar, romanın kendini daha fazla okutturan bir tür olması ve kendisinin de roman yazabileceğini göstermek amacıyla romana geçmiştir. Bunların yanında romanın daha uzun soluklu olması, yeni ve geniş konulara yer verme imkanı sağlaması gibi özellikleri de roman yazma isteğinin sebeplerindendir (Kocakaplan, 2003).

Yazmaya başlamadan önce ısındığı bir konuyu seçen yazar, daha sonra konuyla ilgili bilgiler toplar, aklına gelenleri kayıt altına alır, haritalar ve fotoğraflardan yararlanır. Ancak bunların da yeterli olmadığını söyler ve devamında görüşlerini şöyle dile getirir: *“...Bağlantılar kurup kişilerle tanışacak veya kişilerin yerine geçeceksiniz. Öyle ki gece rüyanızda bile bu insanlarla uğraşacaksınız. Bütün bunlar sırasında yani yazarken, hele hele yoğunlaşmışsanız öyle eş dost gezmeleri, görüşmeleri pek olmaz. Romanla bağlantınız kopmamalı, sizin kurgu dünyanız zedelenmemeli.”* (Kocakaplan, 2003: 24)

Kültürel değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Çokum’un üslûbunun oluşmasında anneannesi ve annesinin büyük etkisi olmuştur. Ona göre üslûp, bir bakıma kişilikten doğan bir şeydir. Bunun da yaşam boyunca aileden ve çevreden gelen birikimlerle oluştuğuna inanır. İstanbullu olan Çokum, bir yanının Anadolu’lu olduğunu söyler. Atalarının ve ninelerinin ses tonunu hissedip uyguladığında başarıya ulaştığına inanır (Kocakaplan, 2003).

Çokum, güçlü gözlem yeteneğiyle ve halka yakın oluşuyla İstanbul’u bir başka şekilde anlatan kadın yazarlardandır. Bunun yanında milli şuuru gelişmiş olan yazar, bu duyguyu hatırlatmak ve aşlamak için edebiyatı bir vasıta olarak görür.

Eserlerinde genellikle İstanbul’un yıkılmaya yüz tutan eski sokaklarını anlatan yazar, bu sokaklarda yaşayan fakir insanların dünyasını şiirsel ifadelerle okuyucuya aktarmaya çalışır. Özellikle kadınlar üzerinde durduğu görülür. Kahramanların psikolojik durumlarını da derinlemesine işlemeye çalışırken yalnızlık ve dayanışma konularına ağırlık verdiği görülür. Sık sık kullandığı hem gerçekçi hem gerçeküstü tasvirlerde de dili kullanma başarısını gösterir (TDEA, 1977).

Yazma aşamasında çevreye önem veren yazar, tasvirlere, insan ve eşya ilgilerine, tabiatla ilgili dikkatlere de geniş şekilde yer verir. Hikâye ve romanlarında sanki bir resim kompozisyonu sergiler; ışık ve gölge oyunlarına, renklere ehemmiyet verir. Müzikle ilgilenmesinden kaynaklı olarak musiki de eserlerinin önemli bir parçasıdır (Lekesiz, 2001).

Aslında keşfedilmemiş bir şair olduğunu söyleyen Çokum, “... *Ona bakarsanız ben birkaç yıldır şiir de yazıyorum. Daha doğrusu yıllar önce ilgilendiğim, karaladığım şiire yeniden döndüm. Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar* adlı romanlarımda, *Hevenk-Kayıp İstanbul’da, Beyaz Bir Kıyı* adlı *Fas’ı* anlatan hikâye dizilerimde yine böyle benim kalemimden çıkmış manzum parçalar görürsünüz...” (Kocakaplan, 2003: 20) şeklinde görüşlerini belirtir.

Günümüzün şiir anlayışını ise şu sözlerle eleştirir: “*Hikâye, roman, bir kültür, bir araştırma işidir. Şiir de öyle... Ama bizim insanımız duygulu sözleri alt alta yazmakla şiir yazılmayacağını henüz bilmiyor. Her gün televizyon ve radyo kanallarındaki canlı yayınlara yüzlerce şiir gönderiliyor ve böylece şiir “ucuz” bir şeymişçesine ortalığa dökülüyor. Hâlbuki şiir başka bir şey...*” (Yardım, 2008: 286)

Sevinç Çokum’un hikâye ve romanlarının yanında senaryoları, radyofonik eser ve şiir çalışmaları da vardır. Aynı zamanda bir müddet gazete yazarlığı da yapmıştır. Gazetecilik ile ilgili görüşlerini bir röportajında şöyle ifade etmektedir:

“*Ben herkesin bildiği anlamda gazeteci olmadım. Bütün dikkatleriyle gazeteci olan arkadaşların, büyüklerin yanında benimkisi farklı bir şeydir. Çünkü edebiyatı gazeteciliğe buluşturmuşumdur her zaman. Ne ki gezi, inceleme yazıları yazarken hem edebiyatçı kimliğimi, hem de gazeteci kimliğimi birlikte yürütürdüm. Şunu görmüşümdür; dört dörtlük gazetecilerin yani anadan doğma gazetecilerin girdiği meselelerden benimkisi ayrı duruyor. Onlardan da yararlandığım oldu; şu bakımdan: nasıl bakıyorlar, malzemeleri nerelerden topluyorlar... Mesela onlar için en önde gelen şey bilgi toplamak, diye özetleyebiliriz. Rakam, tarih, isimler onlar için çok önemli. Sürekli bunları not alıyorlar. Kendime baktım, binanın mimarisiyle ilgileniyorum. Çatısı şöyle, bahçesi böyle... Onlar kadının adı, yaşı, sosyal durumu üzerinde duruyorlar, bense kadının konuşma tarzı, bakışları, giyimi, eviyle ilgiliyim. Sanırım bu benim gazeteciliğimin ne türlü bir şey olduğunu ortaya koyuyor.*” (Kocakaplan, 2003: 22)

Lekesiz, Sevinç Çokum'a; Ayhan Bozırat, Fűrüzan, Tomris Uyar, Selçuk Boran, Adalet Ağaoğlu, Nazlı Eray, Pınar Kür, Sezer Özlü ve İnci Aral gibi isimlerin arasında yer verir. Ona göre bu isimlerin ortak özellikleri, yeni konu damarları bulma ve bunları modern yapılar içinde işleme, özellikle kadın dünyasına nüfuzda, kişilerin iç çatışmalarını naif duyarlılıklarla, gerçekçi ve fantastik kurgularla aktarmada cesur ve sağlam adımlar atma olarak sayılabilir (2000).

Kabaklı'ya göre dünyaya sanki hikâyeci olarak gelmiş olan Sevinç Çokum, görüldüğü gibi hikâye ve şiir ile başladığı sanat hayatını roman, senaryo, radyofonik eserler ve gazetecilikle devam ettirmiş, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur (2002).

Sevinç Çokum, şiirsel üslubu, kadın duyarlılığı ile olaylara bakış açısı, hissettiği milli şuuru ile günümüze kadar yedi hikâyeye, on iki roman, üç deneme ve anlatı, üç dizi film senaryosu ve radyofonik eser vücuda getirmiş bir yazardır. Edebiyatın ciddi bir iş olduğunu vurgulayan yazar, tanıklık ettiği dönemleri de eserlerine yansıtmış, Türk edebiyatının önemli kadın yazarları arasında yerini almıştır.

2.1.3 Sevinç Çokum'un Eserleri

2.1.3.1 Hikâyeleri

Sevinç Çokum'un ilk hikâyesi *Bir Eski Sokak Sesi* (1972 Şubat) ile *Eğik Ağaçlar-I* ve *Eğik Ağaçlar-II* adlı hikâyeleri Tarık Buğra tarafından *Hisar*'da yayımlanır. Ancak Tarık Buğra, Çokum'un *Hisar* dışında dergilere hikâye vermesi sebebiyle onunla diyalogu keser. Daha sonra Çokum, Mehmet Çınarlı aracılığıyla *Hisar*'da yeniden yazmaya başlar.

Çocukluğundan izler taşıdığını söylediği ilk hikâye kitabı olan *Eğik Ağaçlar*, 1972 yılında yayımlanır. Ardından 1974'de geniş yankı uyandıran *Bölüşmek, Türk Edebiyatı Dergisi*'nin yayını olarak çıkar.

Bir Eski Sokak Sesi, Çokum'un 1993'te Ötüken yayınları tarafından yayımlanan ilk hikâye kitabıdır. Bu kitap, 1972'de yayımlanan *Eğik Ağaçlar* ile 1974'te yayımlanan *Bölüşmek* kitaplarının Ötüken yayınları tarafından yeniden düzenlenmiş halidir. Okuyucu ile ilk buluşması bu hikâyeler aracılığıyla olan Sevinç Çokum, bu ilk hikâyelerinde çocukluk yıllarının izlenimleri yanı sıra, çağın insanının sorunlarına da eğilir.

İlk hikâyeleri ve bu eserin de bir bölümü olan *Eğik Ağaçlar* için yazar şunları söyler:

“İlk hikâyelerim olan “Eğik Ağaçlar”ı hayatın şurasından burasından çekilmiş resimlere benzetiyorum. Daha çok çocukluğumdaki izlerden yola çıkılarak ve şiir duygularıyla yazıldı.” (Kabaklı, 2002, 557)

Bir Eski Sokak Sesi adlı hikâye kitabının ikinci bölümü olan *Bölüşmek* için yazar: *“Bölüşmek, solun ve sağın, her iki kesimin kabul ettiği bir kitap. Yaşayan ve çevrede gördüğüm tanıdığım insanların hikâyeleri... Hikâyede daha derinleştiği örnekleri bir araya getirildiği Bölüşmek’te toplum derinlikleri insanların iç dünyalarıyla birlikte sergilenir. Mekân olarak Beyoğlu ağırlıklı hikâyelerdir bunlar”* (Kabaklı, 2002: 557) şeklinde düşüncelerini dile getirir.

Yazarın, içerisinde yirmi dört hikâye bulunan *Bir Eski Sokak Sesi* adlı kitabı, 1993 yılında Ötüken yayınları tarafından yayımlanmıştır. Bu kitapta yer alan hikâyelerin adları ile bunların yazım yılı ve sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Eğik Ağaçlar	7-9	1970
Bir Eski Sokak Sesi	10-13	1971
Anış	14-17	1971
Bitpazarı	18-22	1970
Çarmıh	23-26	1970
Mavi Karanlık	27-30	1972
Ayırım	31-34	1972
Dostluk	35-42	1970
Yalnızlık	43-45	1969
Bir Düğün Sofrası	46-49	1970
Güvercin	50-51	1970

Kocaman Bir Akça Ev	52-56	1972
Dönme Dolap	57-65	1973
Güz Esintileri	66-74	1973
Yokuş Aşağı	75-90	1972
Bir Geminin Getirdikleri	91-102	1974
Göz	103-108	1973
Bölüşmek	109-122	1972
Gökyüzünde Bir Çocuk	123-126	1973
Korku	127-133	1973
Bir Kuşun Ölümü	134-137	1972
Kalabalıkta	138-146	1974
Yüreklere Uğramak	147-159	1974
Yeniden Bahar Olsa	160-166	1973

Hikâyeden romana geçen Çokum, hikâye yazmayı bırakmaz ve 1976 yılında *Makina* adlı üçüncü hikâye kitabı, *Töre-Devlet* yayınları tarafından basılır. 1981 yılında *Derin Yara* adlı hikâye kitabı yayımlanır. Bu iki hikâye kitabı da Ötüken yayınları tarafından 1993 yılında *Evlerinin Önü* adıyla yeniden yayımlanır.

Çokum, *Evlerinin Önü* adlı hikâye kitabının bir bölümünü oluşturan *Makina* için şu değerlendirmeyi yapar: “*Makina, yeni bir arama döneminin ilk örneği. Bu kitaptaki hikâyeler için milliyi ve bizim olanı arayış diyebiliriz. Duygu çemberinden çıkmağa, kahramanları daha belirli yerlere oturtmaya çalıştım.*” (Kabaklı, 2002: 557)

Derin Yara için de “*Derin Yara 1980 öncesinde genellikle milliyetçi çevrelerin insanlarını anlatır. İşçisinden öğrencisine kadar yokluklarla kanla dokunmuş bir dönemin hikâyeleri diyebilirim. Ancak ümitsiz ve karanlık değildir bu hikâyeler*” (Kabaklı, 2002: 557) şeklinde görüşlerini dile getirir.

Birinci basımı 1993'te, ikinci basımı 1997'de Ötüken yayınları tarafından yapılan *Evlerinin Önü* adlı hikâye kitabında yirmi bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin yazım yılı ve sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Edirne Edirne	7-24	1974
Hüzün Gemileri	25-35	1976
Paşa Mahallesi	36-46	1975
Kardeşim Sen Misin	47-64	1975
Kadınca	65-76	1975
Makina	77-90	1974
Borçlu	91-97	1976
Alacaklı	98-103	1975
Galata Bahçeleri	104-109	1976
Ayrılıklar	110-116	1975
Sıcak Bir Oda	117-123	1975
Büyük Savaşın Sonra	124-132	1976
Derin Yara	133-143	1981
Evlerinin Önü	144-158	1979
Seni Tanıyorum	159-169	1981
Biri Ay Biri Yıldız	170-181	1982
Renkli Resimler	182-188	1979
Yol Göründü	189-195	1979
Nideyim	196-207	1980

Kimliği Bilinmeyen Kişiler	208-218	1979
Sarsıntı	219-230	1981

Hikâye ile romanı bir arada yürüten Çokum, 1993 yılında Ötüken yayınları tarafından birinci baskısı yapılan *Onlardan Kalan* adlı hikâye kitabını yayımlar. Çokum'un olgunluk çizgisindeki hikâyelerinin toplamını oluşturan bu kitabında yine İstanbul dekoru içerisinde kültür değişiminin kısılcığında kaybolmakta olan değerlerin gözler önüne serildiği görülür. Üslûbundaki derinleşmeyi belirleyen bu hikâyelerinde Çokum, kendine has duyarlılığı ile kalıcı olan güzellikleri bir arada göstermeye çalışır.

Bir yaz evi öyküsüyle başlayan kitapta hikâyelerin şahıs kadrosunda kadınların büyük yer tuttuğu görülür. *Evlerin Işıkları*, *Çocuk Gülüşleri*, *Beyaz Sessiz Bir Zambak*, *Gözden Uzak*, *Denizin Dalgaları Saçların*, *Ezan Çiçeği* gibi hikâyelerde hayatın sokağa bakan görüntüleri çizilir. Kahramanların ne kadar bir arada gibi görünseler de -aslında- kendi içlerinde yalnız olduklarına tesadüf edilmektedir. Geçmiş ile bugün arasında sıkışıp kalmış insan manzaralarının karşımıza çıktığı (Lekesiz, 2001) bu hikâyeler için yazarın yorumu şöyledir: “*Onlardan kalan, hikâyede daha derinleştiğim, uzun cümleler aradığım, üslûba daha da önem verdiğim bir kitap oldu. Bu kitapta kaybedilmiş güzellikleri, insanları, evleri aradım*” (Kabaklı, 2002: 557)

İkinci basımı Ötüken yayınları tarafından 1996 yılında yapılan *Onlardan Kalan*'da yer alan on altı hikâyenin yazım yılı ve sayfa numaraları ise şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Onlardan Kalan	7-15	1987
Evlerin Işıkları	16-25	1987
Çocuk Gülüşleri	26-38	1985
Çok Eskiden	39-49	1981
Beyaz Sessiz Bir Zambak	50-63	1985
Küller	64-79	1987

Gözden Uzak	80-88	1985
O Çocuk	89-97	1983
Güzel Ev	98-107	1983
Dost Eli	108-119	1986
Hasretlik	120-132	1980
Kırık Bir Dal	133-141	1983
Denizin Dalgaları Saçların	142-152	1984
Ezan Çiçeği	153-165	1984
Haliç Akşamları	166-174	1985
Yabancı Sokaklar	175-184	1981

Daha önce Türk Edebiyatı Dergisi'nde yayımlanan hikâyelerinin bir araya getirildiği *Rozalya Ana* adlı hikâye kitabı Ötüken yayınları tarafından 1993 yılında yayımlanır. İkinci baskısı 1995, üçüncü baskısı 1997, son baskısı 2005 yılında Ötüken yayınları tarafından yapılır. Hikâyeciliğinin dönüm noktası olarak görülen bu eser için yazar görüşlerini şöyle belirtir:

“Rozalya Ana benim için yeni bir arayış. Dünyayı başka türlü değil ama, eksik bıraktığım yönleriyle kavrama arzusunu taşıyor. Toplum ve fert meselelerinin sadece dünyevi tarafı yerine daha dolgun muhtevalı olmaya çalışan hikâyelerdir bunlar. Yani bu deseni koruyacak kök boyaların arasına, mananın renklerini de katmak diyebilirsiniz. Bunlara İstanbul'u dışlamayan ama, İstanbul dışındaki varlığı, oralarda ne kalmış ne kalmamış anlamaya çalışan hikâyeler dersek bu sosyolojik bir taraf olur... Kültür değişimi tablosunda yer alan yeni insan da bir tarif... Hikâyeci, hikâyesini kendi fikir ve heyecan kabında yoğurduğu için işte bu tür cümleler yeterli olamaz...” (Lekesiz, 2001: 274)

Kırım Türklerinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında vatanlarından sürgün edilmeleri ile uğradıkları haksızlık ve eziyetler etrafında oluşan, milli şuur fikri üzerine inşa edilmiş (Ayata,

2003) *Rozalya Ana* adlı hikâye kitabında on hikâye yer almaktadır. Yazım yılları belirtilmeyen bu hikâyelerin sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Rozalya Ana	9-24	—
Bir Ağacın Dilinden	25-32	—
Güneşin Son Saatleri	33-41	—
Tavus Kuşunun Dönüşü	42-68	—
Kaybolmuş Akşam Alacakları	69-76	—
Göç Sonrası	77-94	—
Asmalı Köyün Öğretmeni	95-109	—
Sevgiyi Öğreten Kuşlar	110-123	—
Kuş Günlüğü	124-141	—
Kütahyalı Kız	142-160	—

Fas gözlemlerinden hareketle kaleme aldığı hikâyelerinden oluşan *Beyaz Bir Kıyı* adlı eseri, 1998’de Ötüken yayınları tarafından yayımlanır. İkinci basımı yine Ötüken yayınları tarafından 2009 yılında yapılır. 1994 yılında Fas’a giden Çokum, bu ülkeyi tarihi, coğrafyası, sosyal hayatı, kültür ve sanatı açısından tanıdıktan sonra *Beyaz Bir Kıyı*’yı yazmaya karar verir. Kitaptaki hikâyeler bir romanın parçaları gibi görünmektedir. Şiirsel üslûbun gözler önüne serildiği hikâyelerde iki insanın dostluğu ile birlikte Hak dostluğu, gül motifinin arkasında Peygamber sevgisi bir bütünlük içinde anlatılır.

Beyaz Bir Kıyı adlı hikâye kitabında on üç hikâye yer alır ve yine yazım yılları belirtilmemiş olan bu hikâyelerin sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Güle Adanmış Satırlar	11-19	—
Kalbimde Ziryab'ın Şarkıları	20-28	—
Yoksulluğun Güler Yüzü	29-36	—
Duygu Çağıymış O Çağ	37-46	—
Attarin Sokağı	47-54	—
Rayihası Uçmuş O Gülün	55-61	—
Bedevî Duygularla	62-69	—
Endülüs Kavşağında	70-76	—
Ahım	77-83	—
Uzun Kalan Güneş	84-91	—
Aziz'in Seccadesi	92-98	—
Çarşı ve Satıcı	99-107	—
Naime'yle Son Buluşma	108-115	—

2001 yılında Ötüken yayınları tarafından *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâye kitabı basılır. İkinci baskısı yine Ötüken yayınları tarafından 2010 yılında basılan bu kitabın kendi hayatından daha çok izler taşıdığını söyleyen Çokum, bu sayede eserin daha çok inandırıcı olduğunu savunur. Önceki eserlerinde olduğu gibi burada da kaybolmaya yüz tutmuş değerler ön plana çıkarılmaya çalışılır. Sevinç Çokum burada hepsi kendi gözlemlerim, kendi dünyam ve kendi çevrem dediği, şehir hayatının gereklerine uymak için “hanım” olmaya karar veren tuttuğunu koparan Üvez Kadın’ı, gündüzleri Zarife Hanım’a hizmet edip geceleri günlüğüne bir şeyler karalayan Şikeste’yi, bir hastanenin bekleme salonunda tüm hayatını bir çırpıda anlatıveren Kınalı Gelin’i, marifetli babaanneyi ve eski konak adetlerini anlatmaktadır (Kırılmış, 2011).

Gece Kuşu Uzun Öter adlı hikâye kitabında on beş hikâye yer almaktadır ve yine yazım yılları belirtilmemiş olan bu hikâyelerin sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Gece Kuşu Uzun Öter	13-20	—
Çizgi Adam	21-30	—
Birşeyleri Yakmak	31-38	—
Lambanız Yanıyor mu?	39-47	—
Yılanın Düşünen Yüzü	48-55	—
Konak Adeti	56-63	—
Kınalı Gelin	64- 73	—
Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi	74-79	—
Mavi Gözlü Çingene Kızı	80-86	—
Gece Gelen Kedi	87-94	—
Siyah Beyaz Bir Resim	95-102	—
Tunalar Aktı Gözlerinizden	103-108	—
Tütsüler Nağmeler	109-118	—
Üvez Kadın	119-132	—
Yüzüm	113-141	—

Çokum'un son hikâye kitabı olan *Al Çiçeğin Moru*, 2010 yılında Kapı Yayınları tarafından basılmıştır. *Al Çiçeğin Moru* Çokum'un uzun bir aradan sonra yayımladığı ilk hikâye kitabıdır. Burada yazar geçmişin kavgalarını sürüp giden hayat mücadelesi içinde yeni anlamlar yükleyerek ele alır. Yazarın en çok üzerinde durduğu konu, aynı köklerle toprağa tutunanların birbirlerine karşı ördüğü duvardır.

Al Çiçeğin Moru adlı hikâye kitabında on dört hikâye yer almaktadır ve hikâyelerin sayfa numaraları şöyledir:

Hikâyenin Adı	Sayfa Sayısı	Yazım Yılı
Buluşma	1-15	—
Narçiçeği Nasıl Kokar	16-28	—
Akşama Balık Var	29-43	—
Sazlık Ürperiyordu	44-55	—
Al Çiçeğin Moru	56-68	—
Ufak Tefek Bir Adam	69-82	—
Firak	83-94	—
Dünyanın Gurbet Hali	95-106	—
Kamaşma	107-117	—
Yağmur Öncesi Soluksuzluğu	118-128	—
Sıcak Yürek	129-143	—
İnce Teller	144-154	—
Sütanne	155-164	—
Yaşamak Bir Şiirdi Belki	165-174	—

2.1.3.2 Romanları

Çokum'un ilk romanı *Zor*, 1977'de Töre-Devlet yayınları tarafından yayımlanır. Kendince bazı acemilikleri taşıdığını söylediği bu romanı, belki de onun çıraklık dönemi ürünü şeklinde tanımlanabilir. Nitekim Çokum, *Zor* için şunları söyler: “İlk romanım olan “Zor”, hikâye havasından kurtulamamış bir romandır. Belki roman da değildir. 1971

çalkantılı döneminde iç göç, anarşi kültür değişimleri gibi birçok meseleyi bir araya toplayan dağınık bir çalışma. İçerisinden birçok roman çıkabilirdi” (Kabaklı, 2002: 566)

İkinci romanı *Bizim Diyar*, yazarın tarihi türde ilk romanıdır. Burada, Rumeli’deki toprak kaybı ve göç anlatılır. Kahramanlarının çoğunun gerçek kişilerden hareketle kurgulandığı roman, yirmi beş ana, yetmiş alt bölümden oluşur. H. Özcan, *Bizim Diyar*’ın bir neslin, bir devrin, bir çöküşün romanı olduğunu, dokuz asırlık Türk medeniyetinin sona ermesinin bir hikâyesi olduğunu yanında şunları söyler: “*Bizim Diyar, ‘göz kapaklarının arkasında eski Vatan’ olarak kalan bizim diyarların romanıdır. Bizim Diyar, Yemen, Bağdat, Trablus, Saraybosna, Üsküp, Selanik ve elimizden çıkan daha nice diyarlara, her diyarla birlikte can, mal ve ırzın yağmalanmasına yakılmış bir ağıttır*” (2003: 35)

Yazarın üçüncü romanı *Hilâl Görününce*’dir. Romanda yazar, “Türklük” ve “Müslümanlık” değerleriyle temellendirilmiş bir dünya görüşüyle, Kırım Türklerinin 1853-1856 yıllarındaki yaşayışını işler (Aytaç, 1990). Tarihî romanları arasında yer alan bu romanla ilgili Çokum, şunları söyler:

“Hilal Görününce, kendimi geniş bir romancı hürriyeti içinde bularak yazdığım bir romandır... Tarihi bir dönemi anlatırken de roman yazdığımı unutmamak, şu veya bu olaylardan davranışları, içlerindeki fırtınalar ve konuştukları dil benim için önem taşır. Kırım’ı anlattığım Hilal Görününce bir Osmanlı Kırım yaklaşmasını yakaladığım, dolayısıyla Türk dünyasının unsurlarını bir araya getirdiğim bir romandır... Bu kitap benim kendimi içimde bulduğum, kahramanlara istediğim renkleri şekilleri verdiğim bir örnektir. Bunda yararlandığım kaynakların zenginliği yahut cazibesi de rol oynadı.” (Kabaklı, 2002: 566)

Ağustos Başağı, yazarın dördüncü romanı olup 1989 yılında çıkmıştır. Bir mücadele romanı olan eserde yazar bu konuda birçok roman yazıldığını, kendisinin mekân olarak Söğüt’ü seçtiğini ve milli mücadele ruhunu Osmanlı ruhuyla birleştirdiğini söyler. Ayrıca orada yaşayan canlı örneklerden son gazilerimizden bir ikisini ölümsüzleştirmek istediğini söyler (Kabaklı, 2002).

Çokum’un beşinci romanı 1991 yılında yayımlanan *Çırpıntılar*’dır. Avustralya’ya göç eden bir Türk ailesini merkeze alarak yurt dışına giden ve yerleşen Türk toplumunun kendi kültürel kodlarını koruma ve gelecek nesillere aktarma mücadelesini anlatmaktadır (Coşkun, 2003).

1996 yılında çıkan *Karanlığa Direnen Yıldız*, yazarın altıncı romanıdır. Yazar, bu romanla beraber ferde eğilmeye başlamıştır.

Yazarın yedinci romanı 2000 yılında çıkan, biyografik roman özelliği taşıyan *Deli Zamanlar*'dır. Eser, *Karanlığa Direnen Yıldız* adlı romanın devamı niteliğindedir.

1988 yılında tefrika roman olarak yazmaya başladığı *Gülyüzüm* adlı eser, 2003 yılında basılmıştır. Çokum, bu romanıyla ilgili “...*Bu romanı kendi gözlemlerime dayanarak büyük şehre ve kültür değerleri farklı bir eve sığınmış kız çocuğu ile annesi etrafında geliştirdim*” (Kabaklı, 2002: 567) şeklinde değerlendirmede bulunur.

2004 yılında çıkan *Gece Rüzgârları* yazarın dokuzuncu romanıdır. Eser 1990 sonrası yazarın kendisiyle ve toplumla yüzleşmesini anlatır.

Tren Burdan Geçmiyor, Çokum'un onuncu romanı olup yakın dönemde sosyal hayatın çarpıklıkları arasında sıkışmış insan bunalımlarını anlatır. Abukizm adını verdiği felsefenin ilk örnekleri burada kendini gösterir. Gerçek hayatta var olmayan Çokum'a ait olan bu düşünce tarzı, saçmalık anlamına gelir ve tek bir geçek yerine birçok gerçeği kabul eder. Eleştiri yapabilmek için bir vasıta olan abukizmin ironik bir rengi ve çeşnisi vardır (Çopur, 2010). Bir çeşit sokak felsefesi olan abukizmin, mizahi görüntüsü altında sözleri yerli yerine oturtma imkanı vardır (Saka, 2010). Yazara göre abukizm, saçmanın veya gerçeküstünün gerçeğe dönüşmesidir. İçerisinde birçok şeyi barındıran bir varlığın anlaşılması ve tanınması demektir. Bir çelişkiler zinciridir. Mesela cehaletle bilgeliğin, yetenekle yoksulluğun, saflıkla acımasızlığın... (Yardım, 2008).

Arada Kalmış Tebessüm, yazarın on birinci romanıdır. Türkiye'nin on yıllık karışık geçmişini anlatan eserde aynı zamanda yazarın hayatından kesitler de bulunmaktadır. Romandaki isimlerin ve olayların gerçek olduğunu belirten yazar, bunu bilinçli yaptığını söyler.

Çokum'un son romanı *Lacivert Taşı*'dır. Burada kendi ailesinin hikâyesini anlatan yazar, gerçek hikâyelerle örülü; ama efsanelerden esinlenmiş, masalsı bir anlatım sergiler.

2.1.3.3 Denemeleri

Güzele Bakan Karınca, gazete yazılarından oluşmuş bir kitaptır. Ötüken yayınları tarafından 1997 yılında yayımlanmıştır ve edebiyat, dil, sanat, tarih, gelenek ve görgü gibi konu başlıklarından oluşmaktadır.

Vaktini Bekleyen Tohum, yine gazete yazılarından derlenmiş bir kitaptır. 2000 yılında Ötüken yayınları tarafından basılmıştır.

2.1.3.4 Anıları

Hevenk-Kayıp İstanbul adlı anı kitabı, Sevinç Çokum'un daha önceleri Türk Edebiyatı Dergisi'nde yayımlanmaya başlayan yazılarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kitabın asıl adının Hevenk olduğunu ancak, İstanbul kitapları arasında anılmasını istediğinden Kayıp İstanbul adını da eklediğini belirten yazar eser için şunları söyler:

“Hevenk sözcüğünden de anlaşılacağı gibi bu kitapta parça parça, şurdan burdan bir şeyleri bir araya katmaktı gayem. Hatırladıklarımı ve benden önce yaşanmış şeylerden anlatılanları bir tarih sırası ile yazdım. Burada topladığım parçalar, yaşadığım, bulunduğum İstanbul semtlerinden seçilmedi. Yani çoğu Beşiktaş, Beyoğlu, Kınalıada, Eminönü, Eyüp, Üsküdar, Küçüksu, Emirgan gibi semtler üzere... Benim çocukluğuma rastlayan 1950'li yıllar...” (Kocakaplan, 2003: 16)

2.1.3.5 Oyun ve Senaryoları

Beyaz Sessiz Bir Zambak, TRT 2'de yayımlanmıştır. Bulgaristan Türklerini anlattığı *Yeniden Doğmak* adlı senaryosu dört bölümlük dizi halinde TRT 1'de yayımlanmıştır.

2.1.3.6 Radyoya Uyarlanmış Eserleri

Sevinç Çokum, *Arkası Yarın* programı için *Hilâl Görününce* romanını 12 bölüm olarak mikrofona uyarladı. Yönetmenliğini Engin Uludağ'ın üstlendiği Hilâl Görününce'yi; Erol Keskin, Toron Karacaoğlu, Engin Şenkan, Erhan Yazıcıoğlu, Tijen Par, Kemal Bekir gibi tiyatro sahnelerinin usta sanatçıları seslendirdi.

Yine *Arkası Yarın*'da yayınlanan ve yazarın radyoya uyarladığı *Ağustos Başağı* adlı 8 bölümlük eseri, Engin Uludağ yönetti. Kurtuluş Savaşı'nın bir gazinin anlattıklarıyla romanlaştırıldığı Ağustos Başağı'nı; Köksal Engür, Işık Yenersu, İskender Bağcılar, Alev Gürzap, Gülgün Ok gibi sanatçılar seslendirdi.

Atatürk'le Mülâkatlar adlı programın metin yazarlığını Prof. Dr. İnci Enginün ve Sevinç Çokum yaptı. Yerli ve yabancı gazetecilerin Atatürk'le yaptıkları röportajların yer aldığı bu çalışma Sevinç Çokum tarafından dramatize edildi.

Sevinç Çokum, İrfan Meclisi'nde: *Tanzimat'tan Günümüze Türk Hikâyesi Edebiyatımızdan Seçme Yazılar* ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa gibi romancıların eserleri hakkında yorumlamalardan oluşan *Bir Roman* adlı programları hazırlayıp sunmuştur.

2.1.3.7 Yabancı Dillere ve Türk Lehçelerine Çevrilen Eserleri

Sevinç Çokum'un eserleri pek çok dile ve Türk lehçesine çevrilmiştir. Bunlar:

1976'da *Çarmıha Gerilen İsa* ve *Bir Geminin Getirdikleri* adlı hikâyeleri Burhanettin Muz tarafından Almancaya çevrilip *Der Neu Mensch In Der Türkei* adlı kitapta yayımlanmıştır.

1991'de *Denizin Dalgaları Saçların* adlı hikâyesi ile 1992'de *Bizim Diyar* adlı romanı Azerbaycan Türkçesine çevrilmiştir.

1992'de Sevinç Çokum'un *Bizim Diyar* adlı romanı Azerbaycanlı yazar Prof. Dr. Azize Caferzade tarafından Azerbaycan Türkçesine çevrilerek Bakü'de *Gençlik* Yayınlarınca yayımlanmıştır.

1993'te *Güneşin Son Saatleri* adlı hikâyesi Özbek Türkçesine çevrilmiştir.

1994'te *Rozalya Ana* adlı hikâyesi Tatar Türkçesine çevrilmiştir.

Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi adlı eseri Hollanda'da yayımlanan *Moderne Turkse Verhalen* adlı 59 Türk hikâyecisinin yer aldığı Antolojiye girmiştir.

Bir kısım hikâyeleri diğer Türk Cumhuriyetlerinin *Kazan Odları*, *Türkistan*, *Edebiyat ve İnce Sanat*, *Azerbaycan Gençleri*, *Azerbaycan Muallimi* gibi dergi ve gazetelerinde yayımlanmıştır.

2.1.3.8 Kazandığı Ödüller

Sevinç Çokum'un almış olduğu ödüller şöyledir:

Makina (1976) adlı hikâye kitabıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı Hikâye Armağanı'nı,

Zor (1977) ile Dünder Taşer Roman Armağanı, Ülkücü Gazeteciler Cemiyeti Yılın Romancısı Ödülü'nü ve 1982 Kayseri Sanatçılar Derneği Hikâye Armağanı'nı,

Hilâl Görününce (1984) romanıyla 1984 Türkiye Milli Kültür Vakfı Jüri Özel Ödülü ve Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Romancısı Ödülü'nü (1985) (TDEA, 2003: 76-77),

Rozalya Ana adlı kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Hikâyecisi Ödülü'nü ve Karaman 723. Türk Dil Bayramı "Türkçeyi En İyi Kullanan Yazar-Dil Armağanı" nı (2000),

Yeniden Doğmak senaryosuyla 1988'de Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin Senaryo Armağanı'nı ve Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından Basın Şeref Belgesi'ni,

Hevenk-Kayıp İstanbul adlı anı kitabı ile 2003 yılında öykü ve anlatı türleri olarak Türkiye Yazarlar Birliği armağanını almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEVİNÇ ÇOKUM'UN HİKÂYELERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

3.1 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi

3.1.1 Değer Nedir?

Eğitimine ailede anne ve baba ile başlanan, daha sonra okullarda öğretmenler aracılığıyla devam eden değer kavramı ile ilgili çeşitli kaynaklardaki tanımlar şöyledir:

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde değer kavramı şu şekillerde tanımlanır:

1. *Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.*
2. *Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha.*
3. *Yüksek ve yararlı nitelik.*
4. *Üstün, yararlı nitelikleri olan (kimse).*
5. *Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.*
6. *Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayısı ile anlatımı (2005: 483)*

Felsefe sözlüğünde değer şöyle tanımlanır:

1. *Ahlâk ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik.*
2. *Estetikte, güzel, hoş, nitelikli, muhteşem, vs. diye tanımlanan kültürel ürün ve etkinliklerin özelliği.*
3. *Mantıkta, bir değişkenin belli bir yorum altında oluşan değer alanının herhangi bir unsuru.*

4. Dilbilimde, dilsel bir öge ya da birimin dil sistemi içindeki farklı konumuna bağlı olarak ortaya çıkan anlamı.

5. İktisatta, mübadele edilebilir, satılabilir bir eşya ya da nesnenin karşılığı, özellikle de onun parasal veya maddi olarak belirlenen ederi. Bir mal, hizmet ya da işe izafe edilen görelî anlam ve önem (Cevizci, 2002: 248-249)

M. Z. Aydın’a göre değer; “Sosyolojik açıdan genel olarak değer, kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey olarak tanımlanabilir.” (2011: 39)

E. Yaman ise değeri şöyle tanımlar: “Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır. İnsanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır.” (2012: 17-18)

Ö. Köknel’e göre ise değer: “Somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan bir kelimedir” (2007: 17).

Değerlerin kaynağını toplumun gelenek ve göreneklerinin oluşturduğunu söyleyen F. Oğuzkan değeri şöyle tanımlar: “Değerler, bir kimsenin değişik durumlarda gösterdiği değişik sürekli davranışlara yön veren köklü inançlardır. Zaman içinde ortaya çıkan değişimler, değer algılarında ve uygulamalarında da değişikliklerin olmasına yol açmaktadır.” (1982: 45)

S. H. Bolay’a göre değer, “Değer, arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan şeydir. Değer kavramı “olması gerekeni” ifade eder, bilimin ve bilginin doğrudan konusu olan “olmuş olan” dan farklıdır. Dolayısıyla değer kavramı, teoriden çok ameli/pratik bir karakter taşır. Yani o, eyleme ve ideale yöneliktir. Bundan dolayı değerler, insanın varlık şartlarıdır, demek yanlış olmaz.” (2007: 60)

M. Z. Aydın ve Ş.A Gürler ise değerlerle ilgili “Değerler, insanın en iyi tarafını ortaya çıkarmayı ve onun kişiliğini bütünüyle geliştirerek, insani mükemmelliğe erişmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan değer, olgular ve nesneler hakkında ihtiyaç ve ideallere göre verilen yargıyı ifade eder. Değerlerde inanç ön plandadır. İnsanlar hayatlarının her yerinde, her noktasında, çoğunlukla bilinçli olmasalar da zihinlerindeki

çeşitli değerleri davranışa dönüştürürler. Bu nedenle değerler, tutumlar ve davranışlarla yakından ilişkilidir ve onlara yön verir” (Aydın: Gürler, 2012: 3) şeklinde değerlendirmede bulunurlar.

Son olarak, H. Hökelekli’ye göre ise değerler, *“Değerler, davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır.”* (2011: 285)

Özetle değer, bir şeyin para ile karşılığının yanında, insanların olaylarla ilgili arzu edilen tutum ve davranışı olarak tanımlanabilir. Değerler aynı zamanda karşılaştığımız durumlarda davranışlarımıza yön veren ölçülerdir. Ayrıca insanı, toplumu ya da bir durumu bir başkasına karşı üstün kılan niteliklerdir.

3.1.2 Eğitim Nedir?

İnsanlığın var oluşundan beri toplumların hayatında önemli yere sahip olan eğitim kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde eğitim,

1. *Belli bir bilim dalı veya sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işi,*
2. *Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye,*
3. *Eğitim bilimi* (2005: 605-606) şeklinde tanımlanır.

Eğitim Terimleri Sözlüğü’nde ise eğitimin tanımı şöyledir:

1. *Yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği.*
2. *Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranımlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan etkiler dizgesi.*
3. *Belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme.*

4. *Her kuşağa, geçmişin bilgi ve deneylerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işi.*
5. *Eğitim ruhbilimi, eğitim felsefesi, eğitim tarihi, öğretim programları, özel ve genel öğretim yöntemleri, öğretim teknikleri, yönetim, denetim vb. eğitim ve öğretim alanlarını kapsamak üzere öğretmen, yönetici ve eğitim uzmanı yetiştirmek amacıyla ilgililer için düzenlenen bütün kurslara ve bu kurslarla ilgili bilimsel çalışmalara verilen genel ad (Oğuzkan: 1981: 46)*

Eğitim genel anlamda, “İstendik davranış değiştirme ya da oluşturma süreci” dir. Eğitimin tanımına göre, istendik davranışların bireyin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirilmesi gerekmektedir.” (Senemoğlu, 2010: 86)

“Eğitim çoğu zaman kelime anlamı ile ferdin sosyalleştirilmesi, hemcinslerinin benzer ve topluma faydalı bir üyenin hazırlanması anlamına gelir. Eğitim, insanların bilgi ve görgülerinde geçerli saydığımız şeyleri gelecek nesillere nakleden, hatta ileride kaydedilecek tekâmülü hazırlama iddiasında bulunan en üst görüş yüceliğini isteyen bir insan eseridir.” (J. Leif /G. Rustin’den Akt. Hesapçıoğlu, 2008: 43-44)

Sönmez’e göre eğitim, insan davranışlarını istendik yönde değiştirmek için düzenlenip işe koşulan bir sistemdir. Yine Sönmez’in yaptığı bir başka tanımda eğitim, fiziksel uyarılmalar sonucu beyinde istendik biyokimyasal değişiklikler oluşturma süreci olarak ifade edilmektedir (1991).

Eğitim; bireysel, toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevleri yerine getirmektir (Erdem’den Akt. Hesapçıoğlu: 2008).

E. Yaman ise eğitimi, “İnsanlığın var oluşu kadar eski; insanlık var oldukça da sürecek kadar hayati bir ihtiyaç olan eğitim, geniş anlamıyla hem bilgi verip eğitime hem de verilen bilgileri davranışa dönüştürme...” (2012: 33) şeklinde tanımlar.

Eğitimle ilgili yapılan tanımlar görüldüğü gibi içerik olarak birbirinden farklıdır. Bazıları eğitimi bir uyum süreci olarak görürken, bazıları davranış değişikliği olarak görür. Bazı tanımlar eğitimin yanına bilgiyi, değeri de yerleştirmektedir (Hesapçıoğlu, 2008). Yapılan tanımlardan hareketle eğitimin sadece bir davranış değişikliği oluşturma süreci olmadığı ortaya çıkar. Daima iyiye ve güzele doğru olması gereken bu davranış değişikliği,

bireyin eğitimi için yeterli olmamaktadır. Toplumsal bir olgu olan eğitimin bireysel olmasının yanı sıra toplumsal tarafları da vardır. Bu noktada işin içine toplumda bulunan diğer unsurlar girer ve eğitim kavramının boyutu genişler. Eğitim toplumdaki diğer bireylerle aynı seviyeye gelme ve uyum sağlama süreci halini alır. Diğer taraftan bakıldığında eğitim bir bilgi alıp verme sürecidir. Denilebilir ki eğitim, bireyin hayatının her alanında, kendi isteğiyle davranışlarını iyiye yöneltmesine yarayan bir süreçtir.

3.1.3 Değerler Eğitimi Nedir?

Kişinin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlara yön veren köklü inançlara değer denmektedir. İnsanlar hayatlarının her safhasında bilinçli ya da bilinçsiz olarak zihinlerindeki değerleri davranışa dönüştürürler. Dolayısıyla değerler, davranışlarla da yakından ilişkilidir. Eğitim ise bireyin davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. Bu bağlamda çocuğun davranışları, aile başta olmak üzere, okul ve diğer kurumlar içinde değişmeye başlar (Aydın ve Gürler, 2012).

İnsanlar, yaşadıkları toplumun değerlerini çocukluk yıllarından başlayarak öğrenmeye başlarlar. Başlangıçta aileden daha sonra da yakın çevreden değişik yollarla öğrenilmeye başlanan değerler aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir (Halstead ve Taylor, 2000).

“Değer, bireyin herhangi bir kişi, varlık, olay ve durum karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır. İnsanî, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen bu duyarlılıkların özümsemesi ve benimsemesi süreci, değerler eğitiminin esasını teşkil eder.” (Yaman, 2012: 17)

Değerler eğitiminin, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahip olduğunu düşünen Yörükoğlu, toplum içinde yaşayan insanları değerlerin ve yasaların bir arada tuttuğunu söyler. Ona göre:

“Toplumsal hayatın düzenli gitmesi için sadece yasalara uymak yetmez. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Örneğin doğruluk, konukseverlik, güçsüze el uzatma, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerler yasa gücüyle benimsetilemezler. Toplumsal

ilişkiler, kişilerin tek tek ve toplu olarak insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde düzenli yürür.” (1983: 167)

Değerlerin kazanımlarında çevrenin de büyük etkisi vardır (Beller: 2002) ve bütün hayat boyunca deneyimler, aile, yakın çevre, okul, kitle iletişim araçları değerlerin oluşumunu etkiler.

Eğitimin hedeflerinden biri de toplumun ortak değerlerini yeni nesillere aktarmak ve öğretmektir. Değişen değerlerin yerlerine yeni değerler koymaktır. Bir toplumun geleceği iyi yetişmiş sağlam ve üstün karakterli kişilerin varlığına bağlıdır. Toplumun ayakta tutan, değerleri içselleştiren bireyler toplumun geleceğine katkı sağlar. Bu açıdan değerlerin içselleştirilmesinin ilk adımı eğitimidir. Bu eğitim de önce ailede başlar daha sonra okulla desteklenir ve tüm yaşam boyu devam eder. Bu noktada okuldaki eğitimin önemi büyüktür. İyi bir karakter yapılanması için okulda yapılması gereken değerler eğitimi en genel anlamıyla Ekşi’ye göre şöyledir: *“Örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır.” (2003: 79)*

Dewey ve Whitehead değerler eğitiminin modern kaynakları olarak bilinmektedirler. Onlara göre, 20. yüzyılda eğitimden beklenen “tam bir insan” yetiştirmektir ve eğitim yararlı olmalıdır (Shea, 2003).

Görülüyor ki, değerler bir toplumu oluşturan önemli unsurlardandır ve toplumun devamlılığı bu değerlerin yaşatılmasına bağlıdır. Eğitim de toplumlarda en az değerler kadar önemli yere sahiptir. Değerlerin zaman içinde sonraki kuşaklara aktarılmasında eğitim önemli rol oynamaktadır. Eğitimin amacı da bireylerin davranışlarında olumlu yönde değişiklik yapmak olduğuna göre değerlerin eğitimdeki rolü daha iyi anlaşılacaktır.

3.1.4 Sevinç Çokum’da Değerler Eğitimi

Toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanmasında ve devam ettirilmesinde değerlerin önemi büyüktür. Bu bağlamda devamlılığın sağlanması için kaliteli bir değerler eğitimine ihtiyaç vardır. Bir şeyin olumlu ya da olumsuz, iyi ya da kötü, hoş ya da nahoş olduğu hakkında karar verme” (Martorella, 2001) olarak tanımlanan değerlerin eğitiminde yardımcı kaynaklardan biri de edebî eserlerdir.

Edebi eserler hem toplumdan esinlenir, hem de toplumlara yön verirler. Bu açıdan bakıldığında edebî eserler bir toplumda var olan değerleri yansıtan en önemli araçlardan biridir. Aynı zamanda anlattığı değerlerin hayata geçirilmesi doğrultusunda da iyi birer yol gösterici olabilirler.

İşte bu doğrultuda Sevinç Çokum gibi gözlem yeteneği çok güçlü bir yazarın toplumdaki bu değerleri görmezden gelmesi beklenemezdi. Nitekim Çokum, yazar olmasının yanında bir eğitimci olarak eserlerinde gerek ahlâkî, gerek toplumsal, gerekse dinî değerlere oldukça yer vermiştir. Bunlar kimi zaman akıcı diyaloglarda açıkça karşımıza çıkarken kimi zaman da okuyucuya sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu değerler bazen yazar anlatıcı tarafından doğrudan söylenirken, bazen de kahramanlara söyletilerek dolaylı bir şekilde vurgulanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Çokum'un 7 hikâye kitabında toplamda 113 tane hikâye incelenmiştir. İnceleme sırasında tespit edilen değerler eğitime ilişkin unsurlar konularına göre dört başlık altında tasnif edilmiştir. Bu başlıklar şöyledir:

1. Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Ahlâk,
2. Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Toplum,
3. Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Din-Tasavvuf,
4. Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Eğitim ve Kültür.

3.2 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Ahlâk

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde ahlak;

1. *Bir toplumun içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları,*
2. *İyi nitelikler, güzel huylar* (2005: 43) şeklinde tanımlanır.

Başka bir kaynakta ise, “Ahlâkî değerler; belirli bir grupta belirli bir zamanda geçerli olan, bu grubu oluşturan kişilerin ilişkilerini, eylemlerini belirleyen yazılı olmayan değişken normlar sistemidir; kültürel normlar ya da toplum içindeki farklı grupların normları gibi” (Kale, 2012: 315) şeklinde ifadesini bulur.

Ahlâk, insanın kendisiyle ve çevresiyle olan iletişiminde önemli bir yere sahiptir. Ahlâkî yoksulluk içinde olan birey kendisiyle ve çevresiyle çatışma içine girer. Çok geniş bir alanı kapsayan, toplumdan topluma ve çağdan çağa değişen ahlâk kuralları toplumun ayakta durmasını sağlayan önemli kurallardır. Bu kuralların yasalarla, yaptırımlarla uygulanması mümkün değildir. Birey yaparak ve yaşayarak bu kuralları öğrenir. Edebî eserler aracılığıyla da bu kurallar kitlelere aşılarmaya çalışılır. Sevinç Çokum da hikâyelerinde ahlâkî değerlere oldukça geniş yer vermiştir. Çokum'un bu değerleri olumsuz örneklerle bir arada işlediği görülmüştür. İncelenen hikâyelerde tespit edilen değerlerin hikâye kitaplarına dağılımı şöyledir:

Kitabın adı	Hikâyenin adı	Değer
Bir Eski Sokak Sesi	Eğik Ağaçlar, Yokuş Aşağı, Bölüşmek, Mavi Karanlık, Güz Esintileri	Yardımseverlik, vefa ve sadakat
Evlerinin Önü	Paşa Mahallesi, Hüzün Gemileri, Kadınca, Evlerinin Önü, Yol Göründü, Edirne Edirne, Makina, Alacaklı, Kimliği Bilinmeyen Kişiler	Yardımseverlik, dostluk, kanaat, iyilik, tevazu, doğruluk, sabretmek, kötü alışkanlıklar
Onlardan Kalan	Küller, Evlerin Işıkları	Yardımseverlik, dostluk, kanaat, paylaşım, kötü alışkanlıklar
Rozalya Ana	Sevgiyi Öğreten Kuşlar, Tavus Kuşunun Dönüşü, Bir Ağacın Dilinden, Göç Sonrası, Kuş Günlüğü	Kanaat, tevazu, kötü alışkanlıklar
	Yoksulluğun Güler Yüzü, Aziz'in Seccadesi, Rayihası Uçmuş O Gülün, Endülüs Kavşağında, Attarin Sokağı,	Yardımseverlik, dostluk, kanaat, doğruluk, tevazu, paylaşım, vefa ve sadakat, iyilik, kötü alışkanlıklar,

Beyaz Bir Kıyı	Uzun Kalan Güneş, Güle Adanmış Satırlar, Bedevi Duygularla	gurur
Gece Kuşu Uzun Öter	Birşeyleri Yakmak, Konak Adeti, Çizgi Adam, Üvez Kadın, Gece Gelen Kedi, Tütsüler Nağmeler, Siyah Beyaz Bir Resim	Yardımseverlik, dostluk, iyilik, tevazu, haksızlık, kanaat, haddini bilme, nefret, kötü alışkanlıklar
Al Çiçeğin Moru	Firak	İyilik

Tablo 3.1 Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Değerler Eğitimi Bağlamında Ahlâki Değerlerin Dağılımı

Bu kapsamda tespit edilen değerler eserlerde kullanıldığı sıklıklara göre sıralanmıştır. Bunlar eserlerde şu şekilde ele alınmıştır:

3.2.1 Yardımseverlik

Çokum’un incelenen hikâyelerinde en fazla tesadüf edilen ahlâkî değer yardımseverliktir. Hemen hemen her toplum için önem arz eden ve günlük hayatta çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkan yardımseverlik, bireyin kazanması gereken önemli bir alışkanlıktır. Sevinç Çokum da yardımseverlik temasına geniş bir şekilde yer vermiş ve bu değer önemi ortaya koymuştur. Yardımseverlik teması hikâyelerde şöyle ele alınır:

Evlerinin Önü kitabında, bir komşunun yalnızlığını gidermek için manevi destek olarak yardımda bulunma şeklinde işlenir. “...Aynur’un okuldan sevinçle, çocukluğuyla dönüşüne karşılık, hasta kız hep pencere önünde ve dalgın.. Kunderacının karısı “Gidip konuşayım. Sıkıntısını dağıtayım şu fakirin. Hastalığını unutsun. Yalnızlığını bilmesin.” derdi” (PM: 41).

Beyaz Bir Kıyı’da yardımseverlik teması, yaşlı bir dedenin zor durumda kalan insanların sevinçleriyle mutlu olması ve kederleriyle kederlenmesi, ayrıca hayvanlara karşı duyarlılık şeklinde ele alınır.

“Dedesinin bu güçlü ve hiç ihtiyarlamayan yanı geceleri bir yıldız gibi ışırdı evlerinin üstünde, İbrahim Aşir, öbür dedelerden farklıydı bir kere. Hiçbir yerde durucu değildi. Çokçası sokaklarda, türbe avlularında, camilerde geçmişti zamanı. İkinci sonralarında duvar diplerinde, sırtını güneşe verip dilencilere, körlere sevgiler sunmuş, iyiliklere gülmüş, kötülöklere ağlamıştı... Hani bir defasında sapanla vurulmuş karganın üzerinde öldün diye tepinen çocuğun ıslah edilmez gaddarlığına ağlamıştı” (YGY: 31,32).

Gece Kuşu Uzun Öter’de birkaç yerde rastlanan yardımseverlik örneğinin ilkinde komşuya karşılıksız yardım etme söz konusudur: “Sonra babaannen “Bir evde kimse olmadı mı orası göçer.” rivayetince eve elinde büyütüp evlendirdiği dul Meliha’yla çocuklarını yerleştirdi. Kira da almadı ondan, gönlünün enginliğince.” (BY: 36)

Yardımseverlik, Gece Kuşu Uzun Öter’de bir diğör örnekte, ailede yardımseverlik ve komşular arası yardımseverlik olarak gözler önüne serilir. “Bırakmazlar bana iş, sağolsun gelinler: ama tezden gelir tezden giderler. Adamların (oğulları) gözü şehirde. Ben de dayandım bekçi Burhan’la Şükriye’ye, üç çocuğu yüksünmeden. Çocuklar burunlarını silmeyi bilmezler, ben sildim ne olacak öğrensınler dedim. Yoksa ekmeği kirli elle tutardılar. Eh, görmemişler bir şey memleketlerinde” (KA: 58).

Bir Eski Sokak Sesi adlı kitapta yardımseverliğin birkaç yerde işlendiği görölmektedir:

İlk örnekte, birbirini tanımayan iki insan vardır. Bunlardan birisi ağlamaktadır ve diğeri onu tanımadığı halde ona yardım etmeye çalışmaktadır. Üstelik bu yardım hiçbir karşılık beklemeden sadece bir soru sormayla gerçekleştirilmektedir. Yazar, bu örnekle insanların, tanımadıkları kişilere sadece bir soru ile de olsa yardım edebilmesinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. “Bir evin taş basamağına oturmuş ağlıyor adam. Ağlayan mavi.. Ellerini yüzünden çektiği zaman görüyorum o deli mavileri gözlerinde. Birisi, eğilip omzuna dokundu:

-Kardeşim! Neden ağlıyorsun? Birşeye ihtiyacın varsa, söyle.

Konuşacak sandım, konuşmadı; kahkahalarla gülecek sandım, gülmedi. Oturduğu yerde, biraz daha büzölerek mavileri kapadı elleriyle, yeniden ağlamaya başladı” (EA: 8).

Bir Eski Sokak Sesi adlı kitapta aynı derde düşmüş insanların halden anlayan tavırlarıyla birbirine yardım etme duygusunun sergilendiği bir başka hikâyede diyalog şöyle gelişmektedir:

“-Dispanserden geliyorum Halime Hanım. Parça alacaklarını söylediler. Yoksa kanser mi oldum ben?”

Hastalığın adı, esmer yüzünde çoğalan kırışıklıklardan okunuyordu. Halime Hanım ellerini kenetlemiş, şaşkın bunaltılı bir karanlıktan doğru ona bakıyordu. Kendini toparladıktan sonra, bir sıcak çayla bütün üzüntülerin yok olacağını sanarak,

-Üzülme Kısmet Hanım, demişti. Bir çay yapayım sana. Dur hele, telaşa kapılma! Benim gelini tedavi eden bir doktor vardı. Bakalım, bir de ona götürelim seni, ne diyecek.”
(YA: 87)

Yine *Bir Eski Sokak Sesi*’nde zor durumda kalan komşuya imece usulü para toplayan komşuların yardımlaşması anlatılır. Kısmet hanım hastalanmıştır ve ameliyat olması gerekir. Kocasının işleri iyi olmadığı için maddi açıdan zorluk yaşamaktadırlar. Bunun üzerine komşuları, aralarında para toplayarak Kısmet Hanım’a yardımda bulunurlar (YA: 88).

Bir Eski Sokak Sesi’nde son olarak, birbirlerinin düğünlerinde her türlü yardımda bulunan komşuların yardımseverliği dikkatlere sunulmaktadır:

“Naime Hanım, gençlik yıllarına doğru kayıverdi birden. O yıllarda büyük evlerde ve bahçelerde yapılan düğünleri hatırladı. Naime Hanım’sız düğünlerin tadı olmazdı. Limonataları, yemekleri o yapar, bir yerden gramofon ya da saz takımı uydurur, oraya buraya koşturur, eksikleri bildirir, bağırır, azarlar, güler, avuturdu. Her yerde, her işte onun sesi ve sıcak eli vardı. Öyle ki, evler, ağaçlar mevlitler, şerbetler, dişbudağı günleri, ut sesleri, bahriye çiftetellisi, bohçalar, sandıklar, baharat, arap sabunu, tahta fırçası, hep Naime Hanım’ı bir mahalleyi, bir eski zamanı, bir bölüşmeyi akla getirir.” (B(1): 114)

Dar günlerde, hastalıkta, ölümden herkesin yardımına koşan bir komşunun önemi ise *Onlardan Kalan*’da şöyle dile getirilir:

“Nedim Usta, çarşığı geçtikten sonra, caminin yanındaki o eğri büğrü sokakta oturuyordu. Orada doğmuştu ve oradan ayrılmayı aklına hiç getirmemişti. Koca bir ellibeş yıl

o sokakta saklıydı. Bu ellibeş yılı bırakıp da bir başka semte taşınamazdı. Hem sonra, sokak da onsuz olamaz, mutlaka değişir, bozulurdu. Kavgacılar, ayyaşlar, kahve önünün başıboş delikanlıları bile Nedim Ağabey'i görmezlerse, içlerinden bir boşluk hissederlerdi. Çünkü bütün bu karanlık yüzlü kapılardan girip çıkanlar, kırık dökük pencerelerden bakanlar, Nedim Usta elinde filesiyle oradan geçiyorsa bir akrabalarını görmüş gibi olurlardı. Çünkü dar günlerde, hastalıklarda, ölümlerde ilk çalınan kapı onun kapısıydı. O olmadı mı, herşey ve herkes yoksullaşacak, bir takım üzüntülerin uğradığı evlerde omuzlar hep çökük kalacaktı. O sokağın insanları böyle düşünürlerdi, böyle sanırlardı.” (GE(1): 99)

Görüldüğü üzere yardımseverlik teması, Çokum'un hikâyelerinde genellikle komşuluk ilişkilerinde kendini göstermektedir. Bu yardımın boyutu kimi zaman sadece hal hatır sormakla kalırken kimi zaman da maddi destek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, yazarın çocukluk günlerinin izlerinden esinlenip esinlenmediği sorusunu akla getirmektedir.

3.2.2 Dostluk

İnsan doğası itibarıyla sosyal bir varlıktır. Bundan dolayı hayatının hemen hemen her alanında diğer insanlara ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı da kimi zaman ailesiyle, kimi zamansa dostlarıyla giderir. Özellikle insanın karakterinin şekillenmesinde dostlarının önemi büyüktür. Bu nedenle insanın dost seçimi çok önemlidir. Öyle ki iyi bir dost insanı iyiliklere sevk ederken, kötü bir dost da insanı kötülüklere sevk eder. İnsanın kişiliğinde bu derece önemli olan dostluk kavramı Çokum'un hikâyelerinde de kendine yer bulmuştur.

Yazar, *Evlerinin Önü*'nde gerçek dostluğun yapmacık ya da zorlama olmayan dostluk olduğunu ve bu anlamda dostluğa ihtiyaç duyulduğunu şu sözlerle vurgular: “Dördü de “Hep böyle dost kalsak” diye düşünüyorlar. Herkese cömertçe dağıtılmak istenen yalancı dostluklardan değil. Zorlamalı bir dostluk değil.” (HG: 30)

Beyaz Bir Kıyı'da dostluğun önemli olduğu, dostlukların çıkar kavgası yüzünden harcandığı bu yüzden onu ayakta tutmanın zorluğu dile getirilir: “Ama dünyadaki çıkar kavgası iyi şeylerden derlenmiş demetlerin yanında üşütücü bir gölgedir biliyor musun? Sevginin, dostlukların demetlerini yaşatabilmenin ne kadar güç olduğunu anla. Yaşarken ayağımıza dolanan bizim kimsesizliğimizdir. Dostlukların güneşinin ne çabuk söndüğünü düşün. Kişinin yalnızlığını... Kar yağmayan ıssız portakal çiçeklerinin avuntusunu düşün ey kaş-ı keman. Dostluk bir lalezarda suları kendince dökülen sebulardır.” (AS: 49).

Beyaz Bir Kıyı’nın bir başka hikâyesinde yazar, yalancı hevesler uğruna dostluklardan vazgeçilmesinden duyulan pişmanlığı dile getirir. Kahraman kendisiyle baş başa kaldığında düşüncelere dalar ve samimiyetsiz duygular ve hevesler uğruna dostlarından vazgeçtiği için öz eleştiri yapar (RUOG: 59).

Gece Kuşu Uzun Öter’de dostluk temasına üç yerde rastlanmaktadır. Bunların ilki dostluğun hayattaki sıradan olaylara anlam kattığını anlatan satırlardır ki, bu satırlar şu cümlelerle ifade edilmektedir: “*Ara sıra gözleri bana takılıyor. O zaman soruyorum: ‘Bir fincan kahve ister misin?’ Kaşlarını kaldırıyor. İç be dostum! İnan her şey dostlukta güzel. Yemeğin tadı, kahvenin höpürtüsü, sigara dumanının halkalanışı...*” (ÇA: 22)

Yine *Gece Kuşu Uzun Öter*’de gerçek dostların her ne olursa olsun birbirlerini bırakmayan kişiler olduğu ifade edilir: “*Gelirdi işte... Sırf dostluktan, içinin durmazlığından. Bahçede köpeklerin deli deli bağırtılarını duydum mu, anlardım onun çıka geldiğini.*” (KA: 58)

Son örnekte dostta inanmanın ya da bunu umut etmenin önemi şu satırlarda dile getirilir: “*İnanmak güzel şey... Hele bir dostta... Çizgi de olsa, kağıttan kartondan da olsa... İçimiz taze, içimiz can fişkırıyorsa... Evet, birgün birdenbire sesini duyacağım. Belki rüzgârın ıslığı gibi bir ses.. geçkin saatlerde ‘Hey dostum!’ diyecek.*” (ÇA: 30)

Onlardan Kalan adlı hikâye kitabında yazar, dostların zor zamanlarında birbirlerine destek olmaları gerektiğini şöyle vurgular: “*...Orada bulduğu dostluk, apartman ziyaretlerindeki mesafeli ahbaplıklara hiç benzemiyordu. Yirmi yıldır birbirlerini tanıyorlardı. Yirmi yıldır birbirlerini hiç kırmamışlardı. Feyyaz ne zaman daralsa Nedim Usta yetişir, onu saplandığı sıkıntılı düşüncelerden kurtarırdı. Nedim Usta geniş yürekli biri değildi, ama zorluklarla baş etmesini biliyordu. Sorduğu zaman, ‘İman gücü azizim, iman gücü...’ demişti.*” (GE: 101)

Özetle Çokum, hikâyelerinde gerçek dostluğun yalansız dolansız olduğunu, zor zamanlarda kendini belli ettiğini, dostluğun hayata anlam kattığını, bir dostta inanmanın dahi mutluluk verdiğini dile getirerek dostluğun önemine dikkati çekmiştir.

3.2.3 Kanaat

Kanaat, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde; elindekinden hoşnut olma, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum (2005: 1057) olarak tanımlanır. Açgözlü davranmayan, kanaatkâr olan insan toplum tarafından da beğenilir, takdir edilir. İnsan özellikle kanaatkâr olduğu ölçüde Tanrı'nın takdirini kazanır, bu sayede de daha çok nimetle ödüllendirilir. Çokum'un hikâyelerinde ise kanaat kavramı şöyle geçmektedir:

İnsanın elindeki ile yetinmesinin ve bunlara razı olmasının bir erdem olduğunu Fas gözlemlerinden oluşan hikâye kitabı *Beyaz Bir Kıyı*'da Çokum şöyle ifade eder: “*Naime'nin sınavı benim de sınavımdı. Bizi yöneten tutkularımız, dizginlenemez boğa inatlı tutkularımız değil mi? Sağduyularımızı körelten, insanlığımızı tüketen o değil mi? Vazgeçmektir erdemlilik. Vazgeçebilmek. Aza, olmayana, sınırlıya razı olmak. Malsız, varsız, çulsuz, oğulsuz yaşamaya, İbrahim Ethemce... Gönül ehlinin hiçbir şeye sahip olmamak hünerini öğrenmek.*” (RUOG: 60)

Sevginin ve kanaatin ruhları zenginleştirdiği yine *Beyaz Bir Kıyı*'da şu satırlarla dile getirilir: “*Bu yolculuk, mutluluğu, sevgiyle donanmış mutluluğu, az şeyle yetinmenin zenginleştirdiği ruhları tanımak için gerekliydi.*” (EK: 72)

Gece Kuşu Uzun Öter'de kanaatin toplumsal boyutu ele alınır ve insanın kendi vatanında olmasa bile, en azından bir toprağa sahip olmaya kanaat etmesi gerektiği vurgulanır (KG: 125).

Onlardan Kalan'da bir ömür boyu kanaat sahibi iki insanın, ellerinde olanlarla yetindikleri şöyle anlatılır: “*Düşünüyordu da, ninesi olsun, dedesi olsun hayattan büyük şeyler beklemeksizin yaşayıp gitmişlerdi. Evlerden bostanlara, bostanlardan ahırlara koşarak. Sabrederek, katlanarak... İsyan etmemişlerdi hiç. Belki de onlar hayatın manasını herkesten çabuk anlamışlardı. Onun için, verilenle yetinmişlerdi. Tabiatla savaşıyorlardı. Bunun da ayrı bir tadı vardı. Üstelik zorlu bir savaştı bu.*” (K(1): 66)

Kanaat temasının hikâyelerde, elindeki ile yetinme, buna razı olup daha fazlasını istememe ve bu şekilde mutlu olma şeklinde vurgulandığı görülmektedir. Önemli bir erdem olarak gösterilmeye çalışılan kanaate hikâyelerde ömür boyu sahip olan kahramanlardan örnek verilerek kanaatin önemi daha da belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Yazar, bunun yanında, elindekiyle yetinmeme olarak tanımlanan ve toplum tarafından hoş karşılanmayan

bir tutum olan açgözlülüğü de ele almıştır. Açgözlülük, Çokum'un hikâyelerinde şu örneklerle ele alınmıştır:

Beyaz Bir Kıyı'da yazar, aç gözlülüğü ve gösterişi seven insanoğlunu, işin içine şiirsellik de katarak şöyle dile getirir:

“Ama zengin de olsa yoksul da

Herkes aslına doğru yürür

Herkes aslını bulur bir gün

Ya bir tan alacasında,

Ya da gün torbalanırken.

Kırk yıl uğraştığı kilitler

Açılıverir kendiliğinden.

İnsanoğlu ihtişamı sever, insanın tıynetinin doymazlığındandır bu... Ya Naime? İhtişama karşı kalkan edeceği tek şey sevgisiydi değil mi?” (RUOG: 59)

Rozalya Ana adlı hikâyesinde yazar yine açgözlü insanları tasvir eder ve satır arasında bundan duyduğu rahatsızlığı belirtir. “*Kuşçu yere yakın minyatür bir oturma seçerek çöktü.*

-İnsanlardan bezdiğimde kuşlara sığındım... Fakat zamanla kuşlarda da insanları görmeye başladım, garip değil mi? İnsanlardaki doymak bilmez iştahı, birbirini itip kendine yer açmayı, ezen ve ezilen ikilisini o kafeslerde gördüm” (SÖK: 112).

Gece Kuşu Uzun Öter'de yine açgözlü bir kahraman vardır. Bu kahraman, sürekli yeni şeylerin peşinde koşan, planlar yapıp bunları elde etmeye çalışan ve istekleri hiç bitmeyen bir kahramandır (ÜK: 123).

İnsanoğlunun doğumdan ölüme kadar yaşadığı bu dünya hayatı geçicidir. Bu hayat içerisinde olan maddi şeyler de geçicidir. Para, mal, mülk insanın ölümüyle insandan ayrılır, ona bir fayda sağlamaz. Bu duruma büyük şairimiz Yunus Emre divanında şöyle yer verir:

“Kanı mülke benüm diyen köşk ü sarây begenmeyen
Şimdi bir evde yaturlar taşlar olmuş üstünleri” (Tatçı, 368.şiir, 3. Beyit)

Çokum da hikâyelerinde kanaat sahibi olan insanların yanında maddiyata gereğinden fazla önem veren insanlara yer vermiş ve olumsuz örnekler aracılığıyla bu insanları eleştirmiştir.

Evlerinin Önü’nde paraya kıymet veren kahramandan şikâyet edilerek bu davranışın yanlışlığı “*Kabalığından utan! Birgün olsun, incelik göstermedin bana. Varsa yoksa para... Başka şey bilmez misin sen?*” (K(5): 71) sözleriyle vurgulanır.

Yine *Evlerinin Önü*’nde yazar, maddiyata önem vermeyi doğru bulmadığını ifade ederken zengin olup mutlu olamayan insanları örnek verir: “*...Kâğıttan oyuncaklar, damgalı posta pulları, tebrik kartları... Ben o zengin çocukları tanıyorum da, kolay kolay sevinemiyorlar. Müteahhit Hulusi Bey’in oğulları böyleydi. Her şeyleri vardı ama şöyle candan sevindiklerini görmedim*” (EÖ: 155)

Beyaz Bir Kıyı’da yazar dünyaya ve maddiyata verilen değerın boşuna olduğunu şöyle gözler önüne serer: “*Esmerliklerine güneş yanığı eklenmiş, kahverengi yüzler... İşkence günlerinin susamışlıklarıyla bakıyorlardı. Heybelerinde yegâne yiyecekleri ekmek ve belki birkaç hurma... Yokluğu methediyorlar, senalarda üzerlerine giyiyorlar. İbrahim Aşır,*

-Feragat feragat! diye sesleniyor. İşte dünyanın anlamı. Ahdımız bunun üzerinedir. Yoklukla kavilleştik. Yokluk kapısının bekçileriyiz biz. Servet nedir ki? Odur insanı ülküsünden uzaklaştıran; odur kapılara kul ettiren, maymun görüntüsünde eğdiren, eğen... O ki insan harcındaki cümle iyilikleri söküp alır da geriye bir şaklaban, bir soytarı bırakır” (EK: 76)

Beyaz Bir Kıyı’da başka bir hikâyede paraya önem verildiği için insana has bazı değerlerin kaybedildiği ve bundan duyulan rahatsızlık “*...Ama insanoğluna has şeyler? Onların çoğu kaybedildi. Paranın satın aldığı ne yok ki? Soyluluk, bilgi, sanat, itibar...*” (AS: 53) cümleleriyle ifade edilir.

İnsanın yaradılışından gelen olumsuz bir özellik olan açgözlülük teması, Çokum’un hikâyelerinde görüldüğü gibi istenmeyen bir tutum ve davranış olarak ele alınır. Anlatımını etkili kılmak için şiir örneklerinden de yararlanarak bu duygunun kişiye ve etrafına zarar

vereceği, böyle kişilerin toplum tarafından dışlanacağı anlatılır. Hikâyeler ve kahramanlar insan yaşamının olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekerek (Sanchez, 1998) değer eğitime ilişkin olumlu ve olumsuz örnekler oluşturmaktadır. Yazar, kanaat sahibi insanlardan verdiği örneklerin yanında açgözlü olanlara da değinerek toplumu iyiye ve güzele yönlendirmeye çalışmaktadır. Yazar, ayrıca hikâyelerinde maddiyata ve dünyaya önem vermeyi hem doğrudan kötölemekte, hem de kahramanları aracılığıyla bunu okuyucuya sezdirmektedir. Para ve zenginlik gibi geçici şeyler yüzünden insanların değerlerini kaybettiği, birbirlerini kırdığı ve mutsuz olduğu anlatılırken kanaat etme ön plana çıkarılmaktadır.

3.2.4 Vefa ve Sadakat

Sevgide, dostlukta, bağlılıkta devamlılık anlamına gelen vefa, ihtiyaç halinde olana yardım etmeyi de gerektirir. Sadakat ise doğruluk ve dürüstlük üzerine kurulmuş samimi ve sağlam bir dostluk, içten bağlılık anlamlarına gelmektedir. Kişinin ahlâkî gelişimi için önemli olan bu iki değer, Çokum'un hikâyelerinde de sıkça işlenir.

Hikâyeler içerisinde en çok *Beyaz Bir Kıyı*'da rastladığımız vefa ve sadakat teması şu örneklerle vurgulanmaya çalışılmıştır:

Beyaz Bir Kıyı'nın ilk örneğinde vefa ve sadakatin zamanla yok olduğu vurgulanmaktadır. Yazar, “*Hatta o küçük ve kaçak, bize canlıymış gibi görünen yalancı “an” bile kimilerince var olmadan ölen bir cenindi. Küçük kuş yumurtalarında yan yatmış koca gözlü, koca başlı, minik gövdeli kaskatı, yamyassı yavru ceninler... Sadakat, vefa, sevgi dostluk... Henüz doğmadan öldürdüklerimiz...*” (UKG: 89) diyerek bu değerlerin yaşatılması gerektiğini ve yok olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmeye çalışır.

Hz.İsa'ya inanan ve rivayete göre yaklaşık 300 yıl uyuyan, yedi kişiden oluşan Ashab-ı Kehf ve ünlü köpekleri Kıtmir, sadakatleriyle edebî eserlerde telmih unsuru yapılmışlardır. Çokum da *Beyaz Bir Kıyı* adlı hikâyesinde Ashab-ı Kehf'e ve köpekleri Kıtmir'e şöyle değinir:

“Benimkisi bir gül yolculuğudur dostlar! diyordu derviş. Nihayeti bitimi olmayan bir yolculuk. Ya başladığı nokta? O dahil meçhul. Kör ve kanatsız hatta elsiz ayaksız başladı yolculuğum. Uçurumdu yanım yörem, kandilim sönük, kırık bir değnekle yere tutunup

yürüdüm. Ashab-ı Kehf uykularından uyanmışçasına şaşkın, zamanı yitirmiş, mekânı bellisiz. Aşkla dolulukla, Kıtırmir'in sadakatıyla.” (GAS: 14)

Yine *Beyaz Bir Kıyı*'da vefa ve sadakati bir arada ele alan yazar, “Unutulmuş iki sözcüğün kıyısında durmuştuk. Vefa ve sadakat.”(UKG: 84) sözleriyle, bu değerlerin unutulduğunu belirtir.

Yazarın *Bir Eski Sokak Sesi* 'nde vefa ve sadakatin eksikliğinden yakındığı görülür:

“-Kaynanamlara yazdım ki, gelip beni aramasınlar. Ben çilemi yalnız başıma çekerim, dedim. İki sene oldu kocam Almanya'ya gideli; bunlar, sen de öldün mü, halin nasıldır diye bir kere gelip sormadılar. Torunlarını da mı merak etmezler?” (MK: 29)

Görüldüğü gibi vefa ve sadakatin önemi olumsuz örneklerden yola çıkılarak verilmeye çalışılmıştır. Vefa ve sadakatin artık insanlar tarafından önemsenmediğini belirten yazar, bundan rahatsızlığını da dile getirir.

3.2.5 İyilik

Toplumun birlik, beraberlik ve devamı için insanların birbirlerine karşı tavır ve davranışları çok önemlidir. Özellikle toplum içerisinde iyiliksever insanların çoğalması birlik ve beraberlik duygusunun da pekiştirilmesine yardımcı olur. İnsan olmanın temel gereği olan iyilik kavramı Çokum'un hikâyelerinde farklı şekillerde kendine yer bulmuştur.

Yazar, *Beyaz Bir Kıyı*'da bir sepetin içinde gördüklerini sıralar ve bunların içinden en önemlisi iyilik diyerek iyiliğinin önemini vurgular. “...Çocuk uğultuları, şekerlemeler, pembe, yeşil, kahverengi helvalar, belki bir kağıda sarılı şabbakiye tatlısı, akşam serinlikleri, istiridye kabukları, Endülüsi şarkılar, karşılıksız iyilikler... Sepetin içinde görebildiklerim. Sonuncusu en büyük ikram...” (YGY: 33).

Gece Kuşu Uzun Öter'de iyimserlik, bu değere sahip kahramanın ağzından şöyle ifade edilir: “Hatırla! Babanla bu mahalleyi seçtiğimizde komşularımızla geçimli olacak, kimseyle takışmayıp kimseye gücenmeyecektik. Nerede olursak olalım, mutluluğu kimsenin elimizden almasına izin vermeyelim demiştin sana. Mutluluğumuzun etrafına bir çizgi çekecektik. Çünkü sevmiştik burayı...” (GGK: 90)

Al Çiçeğin Moru’nda yazar, temiz kalpli olmayı vurgularken, bu kalbi iyi niyetle doldurmanın gerekliliğini de kahramanının ağzından şu sözlerle dile getirmektedir: “*Firak kabara kabara biraz da ümmi anasının sabrını deneyerek sonra,*

‘Hem nasıl...’ demişti. ‘Sen benim kalbime bak kadın anam. Kalp dediğin temiz olacak; iyi niyetle harman edivereceksin onu bir güzel. İçine aburu cuburu katmayacaksın.’” (F: 84)

Görüldüğü gibi Çokum hikâyelerinde iyilik yapmanın ve iyi niyetli olmanın önemini vurgular. Bunu bazen kimi zaman kendisi söylerken, kimi zaman ise kahramanları aracılığıyla dile getirir.

Kişinin sadece kendi menfaatini düşünme durumu olarak tanımlanan çıkarıcılık, toplum tarafından da hoş görülmeleyen bir tutumdur. Çokum’un hikâyelerinde, iyiliklerin ön plana çıkarıldığı yukardaki örneklerin yanında, çıkarıcı ve nankör insanlar da dile getirilerek toplum iyiliğe yönlendirilmektedir. Hikâyelerde tespit edilen çıkarıcı olma ile ilgili örnekler şu şekildedir:

Evlerinin Önü’nde yazar, çıkarıcı olmayı eleştirirken, bunu meşhur bir sözle kalıcı kılmaya çalışır: “*Elini salladı Osman. Arkasında, “Nokta kadar menfaat için virgül kadar eğilme” yazılı kamyon hareket etti.*” (YG: 189)

Gece Kuşu Uzun Öter’de içinde bulunduğumuz zaman çeşitli açılardan eleştirilir ve bütün bunlara çıkarıcı olma duygusunun sebep olduğu ifade edilir.

“İnsanı alıp bir düzenin içine oturtuyorsun; bir süre sonra o sisteme göre düşünmeğe davranmağa başlıyor... Artık yeni benzersiz bir şey üretmiyor. Aldıklarını dışarıya yansıtan kendi ışığını yitirmiş biridir o. Aslını neslini kaybetmiş, meyve vermeyen bir kara diken, bir sapkın... Köreliyor kuruyor giderek. Öğreti kelimelerle kavramlarla düşünüyor gayrı. Ortak bir dildir bu çıkarların öngördüğü. Ah çıkarlar! Dünyayı yöneten yalnızca onlar...” (ÇA: 26).

Görüldüğü gibi iki örnekte yer almasına rağmen çıkarıcılığın ne kadar zararlı bir duygu hali olduğu çarpıcı şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Günümüz dünyasını yöneten çıkarların, modern insanın sıkıntılarının tek kaynağı olarak gösterilmeye çalışıldığı bu örneklerde yazar, aynı zamanda duygularını bir özlü sözle anlatmayı da tercih etmiştir.

Kişinin kendisine yapılan iyiliğe kötülükle karşılık vermesi durumu olan nankörlük toplum içerisinde de hoş karşılanmayan tutumlardan biridir. Nankörlük temasına, *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâye kitabında, rastlanılmıştır. Bir ailenin her türlü yardım gördüğü yaşlı kadına yaptığı nankörlük eleştirel bir bakış açısıyla şöyle anlatılır:

“Ya bekçi ailesi? Nasıl da Hacıannenin giderek solan ışığını farkedip yalanlara, örtbaslara arkasını döner dönmez çekiştirmelere başlamış... Göstermelik sokulmalar, el öpmelerle nerdeyse kendilerini evlat yerine koyuyorlar, hatta bekçiliğin ötesinde paylar bekliyorlardı. Oysaki bu kadının cömert elinden az mı nasiplenmişlerdi? Cüzdanından, sofrasından, bilgisinden, hünerinden... Adam, Selim Ağanın traktörüyle izinsizce başka tarlalara çalışmağa gidiyordu. Marsığa dönmüş arsız çocukları bütün gün havuzdan çıkmıyorlardı. Havuzun sefası onlardaydı.” (KA:61)

Yazar iyiliklerin yanında, nankörlük örneklerine de yer vererek edebi eserin toplumu iyiye yönlendirme işlevini kullanmış ve okuyucuyu bu olumsuz tutumlara karşı uyarmıştır.

3.2.6 Tevazu

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde, alçakgönüllülük ve gösterişsizlik olarak tanımlanan tevazu (2005: 1969) insanoğlu için en büyük erdemlerden biridir. Özellikle toplumda tevazu sahibi insanlar etrafları tarafından beğenilir ve örnek alınır. Çokum hikâyelerinde tevazu temasına şöyle yer verir:

Gece Kuşu Uzun Öter'de tevazu sahibi bir kahraman tasvir eden yazar şunları söyler: *“Zaten haline baksanız terden sırtına yapışmış gömleği, alnına düşmüş her ne hikmetse beyazlamamış saçları ile herhangi bir rençber gibi dururdu. Hani şehirde fabrika sahibi, rağbetli bir iş adamı olduğu da anlaşılmazdı.”* (KA: 58)

Görüldüğü gibi Çokum, bir tane tevazu örneği ile bu davranışı bireyde olması gereken özellikler arasında sıralamıştır. Bunun yanında yazar, Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde büyüklenme, kendini beğenme, kendisini başkalarından üstün tutma gibi anlamlara gelen kibir kavramını da ele almıştır (2005: 1179). Böylece toplum içerisinde de en çok eleştirilen tutumlardan biri olan kibirli olmayla ilgili verdiği olumsuz örneklerle tevazu sahibi olmayı ön plana çıkarmıştır. Kibir temasına Çokum'un hikâyelerinde iki yerde rastlanır. Bunlar:

Beyaz Bir Kıyı'da kibir, şu satırlarda eleştirilir: “Basamaklarla varılan bir kutlu kapıda yiten azgın kibir, yiten isimler, yiten şöhretler, servetler... Sizler! Dalgaların hırçın kabarışlarla sürükleyip kıyıya attığı çerçöp... Bin defa tökezlenip bin defa doğrulan küt kambur kapıkulları! İnsan posaları... Kapıkulluğundan hırs ve tama'dan geriye başka ne kalır?” (EK: 73)

Rozalya Ana adlı hikâye kitabında Ferhat adlı kahraman zaman içerisinde zenginleşir ve bu zenginlikten dolayı hareketleri değişir, kibirlenmeye başlar. “...*Sahi Ferhat eski yumuşak başlılığını bırakmış, malını çoğaltmış, pehlivanlar gibi kalkık omuzlarla, eğilmez başıyla dolanıp “Oğlum, oğlum..” deyip ele güne karşı övünür olmuştur.*” (TKD: 54).

Çokum'un hikâyelerinde olumsuz örneklerle işlenen kibir teması görüldüğü gibi tek başına bir duygu gibi aktarılmamakta, aynı zamanda kibirli olmaya sebep olan durumlardan da bahsedilmektedir.

Çokum, tevazunun karşısında övünme ve hor görme davranışlarını da eleştirir. Kişinin kendisine veya başkasına ait özellikleri ile büyülenmesi durumu olan övünme, toplum tarafından hoş karşılanmayan tutumlardan bir diğeridir. Övünme teması Çokum'un hikâyelerinde sadece *Rozalya Ana*'da karşımıza çıkan bir temadır.

Örneklerde oğlu ile övünen babanın yaptığının yanlış olduğu bir başka kahraman tarafından şöyle söylenir:

“Efendine söyle, Mehmed Ali'yle övünmesin bu kadar. Gururlanmasın, büyüklenmesin...” (TKD: 54)

Burada babanın övünme düşüncesi yanında, insanın değerinin malı ve evlatları ile ölçüleceğine inanan insanlar da eleştirilmektedir:

“O böyle dedikçe Zübeyde düşünüyü hatırlar, ağlamaklı olur, uyarırdı onu.

“Efendi çocuğa bir hal gelecek. Övünme bu kadar!”

“Elbet övüneceğim. Bak o doğunca itibarımız, bereketimiz, malımız nasıl da çoğaldı? Bir adamın değeri neyle ölçülür sanırsın bu zamanda? Elbet malıyla ve evlatlarıyla. Bunun için hayıflanmak neyin nesi?” (TKD: 55)

Örneklerden görüldüğü üzere insanın sahip olduğu şeylerle övünmesi eleştirilir. Övünmenin yanında, insanın doğadaki diğer canlılara küçümseyici bir gözle bakması olarak tanımlanan hor görme de Sevinç Çokum'un hikâyelerinde birkaç noktada işlenmiştir.

İlk olarak *Evlerinin Önü* adlı hikâye kitabında görülen hor görme, kendini çeşitli şekillerde gösterir. Burada bir milleti davranışlarından dolayı aşağılama ve hor görme olarak vurgulanmaktadır. “*Hasan Efendi oğlum! Ben kızımı güllük gülistanlıkta büyüttüm. Bizim evlerde elle yemek yeme âdeti yoktur bilesiniz. Ay ay, ben kızımı Arap geliyor diye çocukluğunda korkuturken, görüyor musunuz, kızım bir Arap'la evlendi*” (EE: 11).

Evlerinin Önü'nde aynı hikâyede insanların sahip oldukları mesleklerinden dolayı aşağılanması da vurgulanır: “*Lakin ben büsbütün Arap değildim ki.. Anam Kafkas Türklerindendi. Niye hor görürler beni? Fitnat Hanım ağabeyimin zabıtlığı ile övünürdü, beni hor görürdü.*” (EE: 11)

Gece Kuşu Uzun Öter'de yazar, farklı milletlerden olan kahramanların diyalogunda, çalışanlarla işverenler arasındaki hor görmeye örnek verir. “*Geri çekilmedim: Kuraları bozmağa, kim koymuşsa onu alt etmeğe kararlıydım o an...*”

‘*Grij'e deyin ki, bizde sınıflar yoktur. Biz bize hizmet edenle aynı sofraya oturabiliriz.*’

Nizami dediklerimi iletti.

‘*Yok!*’ diyordu adam. ‘*Mümkün değil. Impossible.*’ Bak bu sözcüğü biliyordu. Biz de *İzzet*'le,

‘*Mümkün.*’ Diyorduk. ‘*Haydi Grij lütfen...*’” (TN: 118).

Hayatta çeşitli hallerde karşımıza çıkan hor görme, Çokum'da milletlerin birbirini hor görmesi ve işverenlerin çalışanlarını hor görmesi durumları ile hikâyeleştirilmiş ve hor görmenin istenilmeyen bir davranış olduğu vurgulanmıştır.

Görülüyor ki Çokum, bireylerde olması gereken davranışlardan biri olan tevazudan örnek vererek bu temayı işlemiştir. Daha sonra bu davranışın hemen hemen zıttı olan kibir, övünme ve insanları hor görme gibi davranışlarla ilgili verdiği örnekler aracılığıyla bu şekilde davranan insanları eleştirmiştir. Denilebilir ki Çokum, istenen bir davranış olumsuzluğu ile dile getirerek okuyucuyu istenmeyen davranışın yapılması konusunda uyarmaktadır.

3.2.7 Kötü Alışkanlıklar

Toplum tarafından hoş karşılanmayan içki ve kumar gibi alışkanlıklar da Çokum'un hikâyelerinde de şu şekillerde yer alır:

Beyaz Bir Kıyı'da kumar yüzünden her şeyini kaybeden bir kahramanı örnek gösterilerek kumar oynamanın nelere sebep olacağı,

“-Bakın şu yüzlere! Yüzlerdeki alçalışı, gururu, yakarışı, meydan okumayı görün, kim bilir neye göyünürler, neye sevinirler? İnananlarla inanmayanlar yan yana yürüyor... Şu sefil dilenci, servetini bir gecede kumarda kaybetti... Attarin Sokağı'nı bir de böyle görün. Evet, o abideler hala ayakta duruyor. Ama insanoğluna has şeyler? Onların çoğu kaybedildi. Paranın satın aldığı ne yok ki? Soyluluk, bilgi, sanat, itibar...” (AS(1): 53) şeklinde ifade edilir.

Rozalya Ana'da kumar ve içkinin bir insanı düşürdüğü haller anlatılır. Önceleri yokluk içinde yaşayan bir insan para ve şöhret sahibi olunca kumar oynamaya ve içki içmeye başlar. Bu alışkanlıklar onun bütün varlığını kısa sürede kaybetmesine sebep olur. Böylece eski kırık dökük evine yeniden döner ve insanlar arasında eski değeri de kalmaz. Yazar, burada içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkların sonucunda insana verdiği zararı açık bir şekilde dile getirerek okuyucuyu uyarmaktadır (BAD: 30).

Aynı durum başka bir hikâyede *“...Burası köyün sayılır halli vakitli beylerinden birinin konağıydı... Onun zamanında köylü yokluk, darlık bilmezdi... Sonra oğul bey olmuştu ve içkiye saza meyledip, kör nefisini doyurmuştu o bollukla... Böylece konağın uğuru bereketi kalmamış, varlıkları yokluğa dönmüştü.”* (GS: 79) şeklinde dile getirilir.

Evlerinin Önü'nde kumar oynamanın ve kumar oynanan yerlerin, kötü izlenimlerinden bahsedilir. Liseyi henüz bitirmiş olan kahramana, ailesi iş aramaktadır. Annesinin kardeşinin bir bilardo salonu vardır. Anne, kardeşinden oğluna iş bulmada yardım ister. Kardeşi çocuğu yanına almayı teklif eder. Ancak, anne bu bilardo salonunda kumar oynandığı için kardeşinin yeri olmasına rağmen bu teklifi kabul etmez. Orada çalışarak oğlunun kumara alışacağından korkar (KBK: 212). Görüldüğü gibi yazar, kumar oynamak kadar kumar oynanan yerlerin de zararlı olduğunu vurgulamaktadır.

Gece Kuşu Uzun Öter'de de içki yüzünden hayatı olumsuz etkilenen kahraman “İzzet’in amcası akşamcılığı yüzünden güzelim dükkânından işinden olacaktı neredeyse. Doğrulup düzelemiyorlardı bir türlü.” (SBBR: 98) şeklinde eleştirilir ve yine kötü sonuç söylenerek okuyucu uyarılır.

Yazar, Onlardan Kalan'da da içki alışkanlığı ile hayatı alt üst olan kahramanın şahsında bu alışkanlığı yine eleştirmektedir. Bu kahraman, henüz okul çağındayken içki içmeye başlar ve okulunu yarıda bırakır. Herhangi bir işte de uzun süre çalışmamaktadır. Akrabaları yardımıyla evlenir ancak eşine de türlü eziyet çektirir. Sonunda onları evlendiren akrabaları eşini kurtarmak için evliliklerinin bitmesini sağlar (EI: 22-23).

Denilebilir ki, Çokum; içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları eleştirmekte ve bu alışkanlıklara sahip insanların akıbetlerini anlatarak insanları uyarmaktadır.

3.2.8 Doğruluk

Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan anlamına gelen dürüstlük (TDK, 2005: 588) kavramı da Çokum'un hikâyelerinde yer verdiği temalardan biridir.

Evlerinin Önü'nde doğru söz söylemenin önemi şöyle dile getirilir: “*Açlığı, ayazı, çöl sıcağını... Onların anlatacakları, benimkilerden farklı olacak. Lakin doğru olsun, hakikat olsun!*” (EE: 23)

Beyaz Bir Kıyı'da yazar, doğru ve dürüst insanın her yerde kendini belli edeceğini terzi benzetmesiyle göz önüne serer:

“*-Kumaşından tanınır dürüstlük. Terziyi aramaya ne hacet? Bu elbise biçilmiştir, biçmeye ne hacet? Onun kalıbı herkese göredir bilselerdi.*” (EK: 73)

İnsanın niyetinde, düşünce ve davranışlarında gerçeğe uygunluk anlamına gelen doğruluk ve dürüstlük en önemli ahlâkî değerlerdendir. Çokum da hikâyelerinde bu değerlerden birer kere de olsa benzetmelerle bahsederek önemini ortaya koymuştur. Doğruluğun önemini belirtmek için yazar yalancılıktan da örnekler vermiştir.

Yalancılık, kişinin tavır ve davranışlarıyla karşısındakini aldatma durumudur. Özellikle insanî ilişkilere zarar veren yalancılık, Çokum'un hikâyelerinde karşımıza çıkan ahlâkî temalardan biridir.

Yalancılık Çokum'un yedi hikâye kitabından yalnızca *Beyaz Bir Kıyı*'da şu örnekler aracılığıyla ele alınmıştır:

Hikâyede, rüya tabiri yapan kahraman, kendisine rüyasını anlatacak gence yalan söylememesi konusunda uyarıda bulunur.

"-Bir rüya gördüm de...

-Söylemene hacet var mı delikanlı? Şuraya çöktüğüne göre rüyayı anlatacaksın. De bakalım. Yalan katmadan" (DÇOC: 42)

Bir başka örnekte yalan söz söylemenin yanında yalan duygularla insanın kendini kandırması, pişmanlık sezilen şu cümlelerle ifade edilir: *"Kimimiz o tutkular için öldük ve çürüdük; kimimiz has dostluktan bile vazgeçtik. Bize sunulmuş bir ak çiçeği görmezden gelerek; yalandan ağlayıp, yalandan sevinerek, yalandan sever görünüp ihanetin olumsuz çiçekleriyle oyalandık. Kimimiz geç kaldı sevmede rayihası uçmuş güllerce"* (RUOG: 59)

Çokum, yalancılığın istenmeyen bir davranış şekli olduğunu vurgular. Bu şekilde yaşayan insanlardan örnek verir ve bu insanların ömürlerinin boşa geçtiğini belirtir. Yazar, daha öncesinde verilen doğruluk örnekleriyle insanları doğru söylemeye ve davranmaya yöneltirken yalancılığı eleştirdiği örnekleriyle de yine insanları bu davranışa karşı uyarmaktadır.

3.2.9 Sabretmek

İçinde bulunulan kötü duruma tahammül göstermek anlamına gelen sabır insan için en büyük erdemlerden biridir. İnsanın öfkesine yenilmemesi, üzüntü ve acıları tam bir sükunet içinde karşılaması, yorucu bir görevin sıkıntılarına tahammül edebilmesi sabrın varlığına bağlıdır. Sabır teması Çokum'un hikâyelerinde iki yerde dikkati çeker:

Evlerinin Önü'nde doğrudan sabretmenin önemi vurgulanmasa da sabırsızlıktan dolayı hiçbir yerde tutunamayan insan örneklemeyle bu değer önemi sezdirilmek istenmiştir: *"...Hangi işi denediyse başaramadı. Belki çarçabuk kazanma isteğinin yarattığı boşluktan dolayı. Kim bilir..."* (M: 77)

Yine *Evlerinin Önü*'nde yazar, her işin kıymetinin sabır ve emekle belli olacağını söyleyerek sabretmenin önemini vurgular: *"Balık eğer oltaya takılırsa avlanmış demektir. Bu*

gördüğün balıklar, insanın tutsağı değildir oğlum. Soğuk havaya, kar sularına yenilmişler. Her bir işin kıymeti sabır ve emekle belli olur. Karaya vurmuş balığa el sürülmemeli derim Bahadır.” (A(1):101)

Örneklerde bu şekilde karşımıza çıkan sabır, insanın hayatı boyunca sahip olması ve koruması gereken bir değerdir. Hayat boyu başarılı olmanın en önemli şartı sabretmektir.

3.2.10 Paylaşım

Paylaşım, toplum hayatının devamlılığı için en önemli tutumlardan biridir. İnsanlar ellerindekini ihtiyaç sahipleriyle paylaştıklarında toplum içerisinde birlik ve beraberlik duygusu güçlenir. Bu sayede toplumsal barış ve huzur ön plana çıkar. Çokum, paylaşım temasına da hikâyelerinde yer vermiştir.

Beyaz Bir Kıyı’da paylaşıldıkça mutlulukların artacağı şöyle dile getirilir: “Paylaşılmış kazanç kadar kutlusu var mı? O İbrahim Aşir ki cepleri, mutluluk armağanıyla dolu, iğreti damlar altında dolaşarak uğramadık kapı bırakmazdı. Sonra boşalmış ceplerin huzuruyla dönerdi değil mi?” (EK: 72)

Yazarın unutulmaya yüz tutmuş değerleri, tutum ve davranışları gün yüzüne çıkarmaya devam ettiği *Onlardan Kalan*’da, yolculuk sırasında ekmeğini paylaşan insanlar aracılığıyla paylaşım değeri hatırlatılır. *“Kadın dalgınlığından sıyrıldı, sigarasını koltuğun kenarındaki küllüğe bastırdı. Ağzı zehir gibiydi. O da bir torbadan kızının hazırladığı kumanyayı çıkarttı. Öndeki küçük, portatif masaları çektiler. Amcabey, kokusu ortalığa yayılan kuru köftelerini, böreklerini masasına dizdi. Yuvarlak, esmer köy ekmeğini karnına çekip, iri bir parça koparttı. Kadının sofrası o kadar zengin değildi. Bir katı yumurta, peynir, ekmek, bir de elma...*

-Buyur amca...

-Afiyet olsun. Burdan buyur kızım, Allahaşkına. Hele şu böreğin tadına bak” (EI: 22).

Görüldüğü gibi iyi ahlaklı olmanın göstergelerinden biri sayılan paylaşmak, Çokum tarafından da ele alınmıştır. Yardımseverliği de içinde barındıran bu değer, kimi zaman doğrudan vurgulanmış, kimi zaman ise olayın akışı içinde sezdirilmeye çalışılmıştır.

3.2.11 Diğer

Çokum, hikâyelerinde bunlardan başka, haddini bilme temasına yer vererek bu davranışın bireyde olması gereken bir davranış olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca yazar, hikâyelerinde haksızlık, gurur ve nefret gibi temalara da değinerek bunları eleştirmiştir.

Yazar, *Gece Kuşu Uzun Öter*'de insanın kendi değer ve yeteneğini olduğundan üstün görmemek anlamına gelen haddini bilmenin gereğini şu satırlarla vurgular: “*Aman! Derdi sonra. “İleriye varmayalım, dilimize sahap olalım. Mülk Rabbimindir der ya anam. Haddimizi bilelim.”* (ÜK: 120)

Çokum'da yalnızca bir kere karşılaşılan haksızlık teması, *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâye kitabında mirasını evlatları arasında eşit paylaştırmayarak haksızlık yapan baba karakterinde vurgulanmaya çalışılır. “*İşte bir hatası oldu bizimkinin.”* Diyordu Hacıanne. *Eşit paylaştırmamıştır malını. Dargınlık çıktı, biri sefahate daldı, dedi. Biri öfkesine kapılır, bu daha akıllı, daha idare bilir, dedi. Böyle böyle denk tutmadı oğullarını...*” (KA: 60).

İnsan doğası gereği gururlu bir canlıdır. Ancak bu duygunun fazlası ona zarar verir. *Beyaz Bir Kıyı*'da bu duygu şöyle ifade edilir:

“*Penceremde ak bir kuş mu dururdu? Sizin düşleriniz miydi yoksa? Her dem beslediğim, koruduğum... İnsanı bir fanusun içine zorlayan geriye dönülmez pişmanlıklardır. Her çizginin, her duruşun bir anlamı var. Her biçimin, her yönün, her konumun... Gören için. Rabbin sınamasıdır bu. Biz dönüşlü yollar için yaratılmadık. Ama döne döne bağışlandık. İnsanın gururu başkaldırmış kaktüs dikenidir. Yatışmaz*” (BD: 67)

Bir kimsenin kötülüğünü isteme, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu (TDK, 2005: 1465) anlamına gelen nefret kavramı Çokum'un hikâyelerinde sadece tek bir örneklerle ele alınır.

Gece Kuşu Uzun Öter'de, nefretin istenmeyen bir duygu olduğunu bir babanın oğluna nasihatinde göz önüne serilir. “*İnsanlardan nefret etmeden önce onları anlamağa çalış oğlum! Bayan X'i sevmesen de onu tanı.. Söyledimdi, sen yaşarken nice bay ve bayan X'lerle karşılaşacaksın*” (GGK: 89).

3.3 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Toplum

Toplum, yapısı ve içinde barındırdıkları itibarıyla dinamik bir varlıktır. Bu dinamik yapıdan dolayı toplumda var olan kurallar, değerler, gelenekler zamanla değişime uğramaktadırlar. Değerler de toplumun önemli unsurlarından biridir. Değerler, toplumun en küçük parçasını oluşturan bireylerin kendileriyle, birbirleriyle ve kurumlarla olan ilişkilerine yön vermektedirler. Toplumun düzeninin sağlanmasında ve sürdürülmesinde önemli yere sahip olan bu değerler her toplumda kendine farklı yaşam alanları bulmaktadır. Bunun yanında tüm toplumlarda ortak kabul gören değerler de vardır. Doğayı koruma değeri buna bir örnektir. Ancak misafirperverlik, büyüklere saygı gibi değerler her toplumda kendini gösteremez.

Sevinç Çokum da hikâyelerinde toplumu bir arada tutan bazı değerlere yer vermiştir. İncelenen hikâye kitaplarında tespit edilen değerlerin hikâyelere dağılımı şöyledir:

Kitabın adı	Hikâyenin adı	Değer
Bir Eski Sokak Sesi	Mavi Karanlık, Dönme Dolap, Güz Esintileri, Bölüşmek, Kalabalıkta, Yüreklere Uğramak, Yeniden Bahar Olsa, Bitpazarı, Bir Geminin Getirdikleri, Eğik Ağaçlar, Ayrım, Gökyüzünde Bir Çocuk, Yokuş Aşağı, Korku	Kadının toplumdaki yeri, geçmişe duyulan özlem, toplumsal inanışlar, yaşanılan çağa eleştiri, komşuluk ilişkileri, geleneksel unsurlara bakış, sevgi, ailenin önemi, misafirperverlik, geçmişe duyulan özlem, sanatçının toplumdaki yeri
Evlerinin Önü	Edirne Edirne, Hüzün Gemileri, Kadınca, Seni Tanıyorum, Paşa Mahallesi, Sarsıntı, Nideyim, Evlerinin Önü, Makina, Borçlu, Ayrılıklar, Galata Bahçeleri	Kadının toplumdaki yeri, geleneksel unsurlara bakış, geçmişe duyulan özlem, misafirperverlik, komşuluk ilişkileri, toplumsal inanışlar, vatan ve bayrak sevgisi, sanatçının toplumdaki yeri,

		yaşanılan çağa eleştiri
Onlardan Kalan	Beyaz Sessiz Bir Zambak, Küller, O Çocuk, Çocuk Gülüşleri, Güzel Ev, Çok Eskiden, Dost Eli, Evlerin Işıkları	Kadının toplumdaki yeri, geleneksel unsurlara bakış, misafirperverlik, toplumsal inanışlar, geçmişe duyulan özlem, yaşanılan çağa eleştiri
Rozalya Ana	Rozalya Ana, Göç Sonrası, Kaybolmuş Akşam Alacakları, Kütahyalı Kız, Asmalı Köyün Öğretmeni	Kadının toplumdaki yeri, geleneksel unsurlara bakış, geçmişe duyulan özlem, değerlerin yitirilmesi, vatan ve bayrak sevgisi, misafirperverlik, toplumsal inanışlar
Beyaz Bir Kıyı	Aziz'in Seccadesi, Çarşı ve Satıcı, Duygu Çağıymış O Çağ, Kalbimde Ziryab'ın Şarkıları, Yoksulluğun Gülen Yüzü, Bedevi Duygularla, Naime'yle Son Buluşma, Uzun Kalan Güneş, Ahım	Kadının toplumdaki yeri, sevgi, misafirperverlik, toplumsal inanışlar, ailenin önemi, geçmişe duyulan özlem, yaşanılan çağa eleştiri, değerlerin yitirilmesi
Gece Kuşu Uzun Öter	Kınalı Gelin, Üvez Kadın, Çizgi Adam, Yılanın Düşünen Yüzü, Tarıfsız Bir Sesin Hikâyesi, Lambanız Yanıyor mu?, Tunalar Aktı Gözlerinizden, Birşeyleri Yakmak, Gece Kuşu Uzun Öter, Konak Adeti, Tütsüler Nağmeler, Siyah Beyaz Bir	Kadının toplumdaki yeri, yaşanılan çağa eleştiri, değerlerin yitirilmesi, ailenin önemi, sevgi, geleneksel unsurlara bakış, misafirperverlik, toplumsal inanışlar, şehir ve köy hayatının karşılaştırılması

	Resim	
Al Çiçeğin Moru	Ufak Tefek Bir Adam, Sütanne, Firak, Buluşma, Sazlık Ürperiyordu, Kamaşma, Yağmur Öncesi Soluksuzluğu, Yaşamak Bir Şiirdi Belki	Kadının toplumdaki yeri, ailenin önemi, yaşanan çağa eleştiri, geleneksel unsurla bakış, sevgi, şehir ve köy hayatının karşılaştırılması

Tablo 3.2 Sevinç Çokum’un Hikayelerinde Değerler Eğitimi Bağlamında Toplumsal Değerlerin Dağılımı

Tespit edilen bu değerler, yine ele alınış sıklığına göre sıralanmıştır.

3.3.1 Kadının Toplumdaki Yeri

Kadın, insanlığının soyunun devam etmesi için vazgeçilmez bir unsurdur. Geçmişten bu yana kadın, toplum içerisinde çeşitli görevler üstlenmiş, kimi zaman evinde çocuklarıyla ilgilenen bir yuva yapıcı, kimi zaman cephede eşinin yanında çarpışan bir asker olmuştur. Kadın, çeşitli halleriyle edebi eserlerde de kendine yer bulmuştur. Çokum da kadın temasını ayrıntılı bir şekilde işlemiş ve günümüzde kadının toplumdaki yerini eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır.

Yazar, Evlerinin Önü adlı hikâye kitabında, kadının toplumdaki yeri ile ilgili olarak geniş örnekler vermiştir. Bu örneklerin ele alınışı şöyledir:

Burada yazar, bir kadın kahramanın ağzından günümüz toplumunda çalışan kadınları takdir ederken kadınların çalıştırılmasına karşı çıkan ve yasak koyan erkekleri şöyle eleştirir:

“-Biz artık eskidik, yaşlandık. Şu kadar yıl memlekete hizmet için çalıştım. Kolay mı? Çalışan kadınları pek takdir ederim efendim. Hem söyleyin kuzum, bir kadın hayat mücadelesinde kocasına niçün destek olmasın? Neden yararlı işler görmesin? Hangi çağdayız? Bazı erkekler var eşlerini çalıştırmazlar. Niçün? Bakınız benim oğlum bile filoloji mezunu olan gelinimin çalışmasını istemiyor. Halbuki hukukçudur oğlum. İleri görüşlüdür. Hiç unutmam, 27 Mayıs Devrimi’nden önce öğrenci polis çatışmaları olmuştu. Oğlum, başını dizime dayayıp hüüngür hüüngür ağlamıştı. Uykusunda hürriyet hürriyet diye sayıklamıştı...”
(EE: 14)

Evlerinin Önü'nde bir başka örnekte kadın, evlenmeden önce aile fertlerinden şiddet görmektedir. Lale evlendiği için olsa gerek, ailesinin ona karşı davranışları daha sonra değişir. Yazar bu durumu şöyle dile getirir: “*Lale babasından sık sık dayak yerdı. Ağabeylerinden de... Şimdi onlar, uysal, sevimli, mutlu görünüşlere bürünmüşler. Lale'nin yemeklerini eli çabuk anasının yemeklerinden daha lezzetli buluyorlarmış. Lale'yi incitmekten kaçınıyorlarmış hep*” (HG: 33)

Burada ise istediği düzeyde eğitim görmemiş bir kadın portresi çizilmektedir. Bu kadın para uğruna yaşlı bir adamla evlenmeyi tercih etmiştir ama yine de halinden memnundur.

“‘*Ne yapalım?*’ *Demişti bir gün. “Anca liseyi bitirebildim. O da ağabeylerimin sayesinde. Hele büyük ağabeyim, tahsilim bitinceye kadar evlenmedi. Fakültede okumayı ben de isterdim. Ne oldu? Girdim bir bankaya. Anca üstümü başımı alabiliyorum. Yılmaz, hep otobüse bindirirdi beni. Parası yoktu ama yakışıklıydı. Ne yapaydım yani? Onunla evlenip aç mı kalaydım? Kocamın yaşlı oluşuna bakmayın. Çok kültürlüdür. Kendisine iyi bakar ha... Benden sağlam*” (HG: 33).

Evlerinin Önü'nde bir başka hikâyede kadın yine eğitim görmemiş, zorla istemediği bir adamla evlenmiş ve bu durumu kabullenmiş bir halde ele alınır. “‘*Ne bileyin kardeş. Doğru dürüst tahsil görmedim ki... Bu benim anamla teyzem, evleneceğim adamı kendi seçimime bırakmadılar. Teyzem, ‘Kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya’ derdi. Sen kocanı kendi isteğinle seçtin. Sonra neden ayrıldın Pirayeciğim?*” (K(5): 68).

Bir başka örnekte ise evlenmiş ve boşanmış bir kadın vardır. Bu kadın yeniden evlenmek istediğinde boşandığı için toplum tarafından aşağılanır. “‘*Tezgâhtarın evlendiğini duyduğunda, o ılık rüzgâr, küçük ürkek menekşeler siliniverdi. ‘Üzülme be Nedime abla!’ diyor Nurten. ‘Hem sana göre biri değildi o.’ Çürük, solgun, buruşuk, acı, çamurlu bir sevda gelip dayanıyor yüreğine. Hüzünden uzak. Unutmak istediği bir şey artık. ‘Dul kadını kim alırdı kızım’ diyor. ‘Boşveeer!’* (K(5): 70).

Başka bir örnekte kadın yokluk içinde bir evlilik sürmektedir. Bu evlilikte onun rolü bazen köle bazen hizmetçi bazen de uşak olmaktır. Ancak bunları hak etmediğini düşünen kadın dayanamayıp evden kaçır:

“Başını iki yana sallayıp, ince bir sızlanmayla ağlıyor Nemide.

“Yahu bir kat alalım diyoruz, anan da üç beş yardım etsin, diyoruz, evinin sahibi olacaksın, başköşelerde oturacaksın, helalarda yıkanmaktan kurtulacaksın, aydınlık bir mutfağın olacak diyoruz, sen kölelikten bahsediyorsun.”

“Kabalığından utan! Birgün olsun, incelik göstermedin bana. Varsa yoksa para... Başka şey bilmez misin sen?”

“Benim aklım parada olmasa, sen ne yiyip içeceksin kadın!”

“İşte buyrun. Getirilen ekmek başımıza kakılıyor. Köleyiz ya işte...”

“İnsan evinin kölesi de olur, hizmetçisi de, uşağı da...”

Nemide’nin kendine acıması gitgide büyüyor. Saatlerce ağlıyor. Kendini öldürmeyi düşünüyor. “Kaçarım. Anamın yanına kaçarım. Yasemin’i de alıp...” diye düşünüyor. Ve kaçıyor.” (K(5): 71-72)

Evlerinin Önü’nde, yine zorla evlendirilen bir kadın göz önüne getirilir. Bu kadın, hatırlamak istemediği o günlerde büyük bir mahalle baskısı yaşamıştır. Bu baskılardan ve annesinin zorlaması yüzünden evlenmek zorunda olan kadın, nikahında hiç mutlu olmadığını ve gelinliğini bile isteyerek giymediğini hatırlar. Annesinin yanından kurutulmak istediği için yaptığı bu evlilik boşanmayla sonuçlanır (K(5): 65).

Başka bir hikâyede isteyerek ya da zorla evlenen kadınların erkeklerle ilgili düşünceleri bir diyalogda şöyle dile getirilir:

“‘Bizim oralarda kızlar oğlanlar caddeye çıkarlar. Birbirini beğenen gençler evlenmek üzere anlaşılır. Ne güzel değil mi Nemide Abl!’

‘Aman kız! Aynı şey... Huyunu suyunu nereden bileceksin adamın? Bunların huyu suyu, evlendikten sonra anlaşılıyor. Namık’ın evlendiğimizden üç ay sonra, Boğaz yolunda sevgiliyle dolaşacağını önceden bilebilir miydim ben?’

‘Ama siz görücü usulüyle evlendiniz.’

‘Birbirinize sevdalı olsanız da bir bakarsınız, günün birinde huy değiştirmiş. Bu erkekler böyledir.’” (K(5): 66-67)

Son olarak *Evlerinin Önü* adlı hikâye kitabında eşinden ayrılan kadının toplum içindeki yeri ve karşılaştığı güçlükler ele alınır. Yazar, kahramanın ağzından bu durumu şöyle dile getirir:

“ ‘Ayol benim canım can değil miydi? Aç değil, açıkta değilim. Ev var, dükkân var. Bunların kirasıyla şu güne geldik. Ne diye evlenecektim? Ne zoruma, ne gaileme? Ama şimdi zaman başkadır. Boşanmışsın ya, eller söz eder. Zeliha Teyzen, Nuriye Yengen bu yüzden kısmetler ararlar sana. Ararlar ya hep çocuklu yahut yaşlı kimseler çıkıyor. Belli de olmaz. Yaşı yaşına uygun, iyi meslek sahibi biri de çıkıverir karşına. Yazı bu, kısmet bu..’ derdi anası” (K(5): 67)

Beyaz Bir Kıyı’da birkaç yerde karşımıza çıkan kadın temasının ilkinde kadın, cinsiyetinden dolayı hep sessiz ve sakin olmak zorundadır. Bu durumun aksini bile düşünmeyen kadın, evde kendi kurallarını uygulayan, etrafı tarafından da sevilen bir karakter olarak anlatılır.

“İbrahim Aşir’in annesi genç diri bir kadındı. Ama yüreği çocuk kaynıyordu; baş olmayı, hele başına buyruk olmayı düşünmedi hiç, kıvrıldı kadınlığının dizleri üstünde, fısıltısıyla gümüşlendi odalar. Ama onun da kendi buyruklarıyla örülü küçük bir cumhuriyeti vardı, tutsak olduğu sanılmasın. Sesinin soluğunun yetebildiğince... Uzak mahallelerden bile bilenleri, sevenleri vardı. Tanış idi çoğu kimseyle, biliş idi ta bezm-i elest’ten. Sonra ihtiyarlardı, seccadenin üzerinde ağladı, yandı ölenlerine. Ve ömrün kısılgını, nafîle umutlarımızı onun üzerindeyken duydu. Mutluluğun şükürle karışımını onun üzerindeyken duydu. Kemerli bir odada peçeli bir kadın” (AS(2): 96).

Beyaz bir Kıyı’daki bir başka hikâyede kadın fedakârlığıyla ön plandadır. Her durumda sessiz kalmayı başaran, itiraz etmeyen bir şekilde ele alınan bu kadın, aynı zamanda çağa ayak uydurarak bir bocalama yaşamaktadır. Ancak burada yazar devreye girer ve kadına onu kadın yapan asıl şeyin bu itirazsız halleri ve uyumu olduğunu söyler.

“O canla başla ikramların, kadınlığa has karşı konulmaz vermedi yanın baskın çıkıyordu. Hoş bir tevekkülün de vardı senin. Direncin... Tartışmaya gerek duymadığın

inancını çocuklukta kazanılmış yanlarıyla içinde taşıyordun. Ne var ki çağdaş kadının birbirine benzer bunalımları sende de esip yağmaktaydı.

-Bir oyunu sürdürürüz hepimiz, diyordun. Başımız eğiktir hep. Suskun dururuz. Boynumuza kılıç vurulacakmışçasına. İtirazımız olamaz. Mutluluğu oynar, mutluluğu sahneleriz evimizde.

Ama sen bu değildin. İsyan sana yanaşmıyordu, başkasına belki... Sen uyumdan yanaydın. Yumuşaklıktan. Sen verendin öncelikle. Evindeki bütünlük ve uyumdu seni böylesine kadınca görkemli kılan ve ayakta tutan. Seni ödüllendiren, taçlandıran buydu. Ve sen bunun mutlaka ve muhakkak farkındaydın. Çoğu yerde ezilmeyle verme eylemi birbirine karışmıştı” (ÇS:105).

Başka bir hikâyede ise yazar, geçmiş zaman kadını diye nitelendirdiği kadını şöyle anlatır: “Meliha iki yetişkin oğluyla evi sınırsızca, hesapsızca kullanacak kadar benimsedi. Öyle ki yalnızca orta katta oturmasına izin verildiği halde öteki odalara da yayılmağa başladı. Babaannem bu gerçeği herkesten sonra farkedecekti.. Ne de olsa geçmiş zaman kadınıydı, karamsarlığı kadar uyanıklığını örten ve bazen aşırıya kaçan bir iyimserliği vardı. Buna karşılık şüpheciliği de bütün benliğini kuşatacak yoğunlukta’ydı.” (BY: 36)

Son olarak *Beyaz Bir Kıyı*’da yine zorla evlendirilmek istenen bir kadın karşımızdadır: “Raşit halkı severdi. Ama... işte söz konusu Naime olunca... Ne tevazu çiçeklerini, ne nane çayını paylaştı onlarla. Dönüp gitti kırık dökük... Kızı tezi tezine, akraba çocuğu Macid’le nişanlanmalıydı...” (DÇOÇ: 44)

Gece Kuşu Uzun Öter, Sevinç Çokum’un kadın temasını çeşitli şekillerde ele aldığı hikâye kitaplarından biridir. Kadının bu hikâyelerde ele alınış biçimleri şöyledir:

İlk örnekte, eğitim görmemiş, başkalarının kararlarıyla yaşamış, evleneceği kişiyi bile seçememiş, takdir görmemiş kadınların temsilcisi bir kahraman anlatılır ve bu durumların hepsi bu kahraman üzerinden eleştirilir.

“Hep başkalarının kararlarıyla yaşamıştı. Okula gitmeyecek, hayvan güdecek, misafirlere hizmet edecek, çeyiz işleyecek, koca bekleyecek, kocayı aile seçecek ve bu kez koca ne derse o olacak, sürekli azarlanacak, her yaptığına kusur bulunacak, ne kadar kafasız olduğu sık sık suratına vurulacak.. Hayatını sorsalar ”İşte hayatım bu” diyecekti.” şeklinde

anlatılan kahraman, bir dönem geniş yankı uyandıran “Özgür Kız” reklamına gönderme yaparak, okula gidemediğinden duyduğu üzüntüyü şöyle dile getirir:

“Ben de köyde keçileri otlatırken özgürlüğüme diyecek yoktu ama okutmadılar işte. Okusaydım diyorum... Sahi başka mı olurdu?”

“Kardeşimin, komşu çocuklarının ardından melil melil bakardım. Bugün giderim yarın giderim diye beklerken bir de baktım ki çoluk çocuğa karışmışım. Benim çocuklar mektebe giderken onların defterlerini kitaplarını koklardım. Hasret giderirdim işte. Birgün bir kitabı karıştırırken bizimki “Kız sen ne zaman kitap okumaya başladın? Aklını fikrini dağıtacaksın. Aman ha!” dedi. Hemen tez kitabı neyi bıraktım. Neme lazım, bakarsın dediği doğrudur, zaten bir aklım vardı sağlam duran, onu da kaybedersem... Eh galiba onu da kaybettim.” (KG(2): 72)

Yine fedakârlığı ile ön planda olan kadın, hayatı boyunca eşi ve çocuklarının isteklerini yerine getirmiş ve hayatının nasıl geçtiğini bile anlayamamıştır. Burada da şiddet gören kadın anlatılır ancak kadının durumu kabullendiği de görülür. Kocasının yaptıklarına rağmen onun iyi yönlerini de düşünür ve kendini rahatlatır.

“Çocuklara karışıp nasıl yaşlandığımı anlamadım. Beşer onar geçti ömrüm. Şu saçlarımı tuttuğu gibi yoldu benimki. Esas onu bir doktora göstermek lazımdı ama... Ben böyle diyom ama iyi tarafları da vardır, inkâr etmem hiç. Cömerttir, yardımı sever, gönül alır. Bir yandan verip bir yandan da alması var. Bak şu halime. Değirmende öğütüldüm sanki. Ayva çiçeği gibiydim. Elma elmaydı yanaklarım benim. Hiçbiri kalmadı cansuyum çekildi gayrı” (KG(2): 73).

Gece Kuşu Uzun Öter’de başka bir hikâyede eşine hizmette sınır tanımayan bir kadın anlatılır. Erkeğin hakimiyetini tam olarak kabul etmiş olan kadın durumdan rahatsızlık duymaz.

“Kışlık evde hoş beş ettiği samimiyeti ilerlettiği kimse yoktu. Zaten komşuluğa yarenliğe uğraşlarına engel olur diye fazla dalmazdı. “Kendimi ezdirtmedim emme istenileni de guymadım erte güne... Bizimki şimdiye geldi gelecek ha nefesi duyuldu, ha ayak sesi diyesiye iş gördüm. Südünü balını eksik etmedim sofradan. “Gız hamur yoğur bi börek at !” dese üşenmedim ediverdim hemen. Bizimki bizim evin padişahıdır elbet. Sözü kanundur

istersen uyma... Uyacaksın ki düzen olsun, dirlik olsun. Bi evden erkeğin sesi gelmez olur mu? Gelecek elbet” (ÜK: 120).

Gece Kuşu Uzun Öter’de başka bir hikâyede kadın çalışkanlığı ve sessizliği ile ön plandadır. “Meryem Kadın güçlü dirençli bir Anadolu kadını... İşinin başına güneş doğar doğmaz varır yine gün üstünde parlar üstünde batardı. Onu bahçede bir top çalı da sanabilirdiniz. Sessizliği öylesine çalılara ağaçlara denk. Ezelden söz vermiş atalarına sanki. Kadın kısmı fazla konuşmaz gibisinden.. Bütün gün ve gece konuştuğu sözler sayılıydı. Konuşsa konuşsa belki on cümle... Çoğu kez “he’ler “hı’larla meramını anlatıyordu nasıl olsa” (ÜK: 122).

Bir başka hikâyede kadın giyim kuşamı ile ele alınmaktadır. Gidebileceği yerler belli olan kadın seçimlerinde özgür değildir. Daima şalvar giyer ve başı örtülüdür. Bu haliyle araba da sürer ve çevresindeki insanların hakkında ne düşüneceğini umursamaz. Geleneğe ve töreye sıkı sıkıya bağlı bir eşi vardır. Kadının bu davranışlarından onunla gururlanan eşi onu her yere de götürmez (ÜK: 122).

Gece Kuşu Uzun Öter’de yazar, ayrıca kadınların kuşak çatışmasını önlemek için anne olma zamanları ile ilgili görüşlerini şöyle dile getirir:

“Diyor ki yazar ‘Bir ihtiyarla torununun çocuğu birbirinden tamamen farklıdır, birbirlerine yabancıdırlar. Bir nesille onu izleyen nesil arasında zaman mesafesi ne kadar küçük ise birincinin ikincisine moral bakımından tesiri o kadar büyük olur. Kadınların erken yaşta genç iken anne olmaları gerekir. Böylece çocuklarından zaman mesafesi ile ayrılmazlar. Bu mesafeyi sevgi bile ne kadar büyük olursa olsun dolduramaz.” (ÇA: 23)

Son olarak *Gece Kuşu Uzun Öter’de* Anadolu’da kadının sofralardaki yeri eleştirilir. Töre gereği kadının evde yaptıkları öyle sınırlıdır ki uyku için dahi izin alması gerekir.

“Üvez o anaç kuş çocukları yerken öylece bakınır, sofranın eksiklerini giderir, isteklere koştururdu. O ne zaman yemeğini yer, kimse fark etmezdi. Hani masa altlarına gelen kediler sessizce kırıntıları götürürler de fark edilmez, onun gibi. Tok mu aç mı gezdiği belli değildi.. Bu da töre gereği. Ağzının kıpırdadığını kimseye gösteremezdi zahir.

Hele kayınpeder kaynana sofralarında geline anca hizmet düşer; oturup sofra kıyısına yemek yemek ne haddine, çocukları yedirir, yaşlılara koşturur, sofrayı götürür, bulaşıkları

yur yıkardı. Sonra izin verilsin ki ağırlaşan gövdesini kanaviçeli döşeğine uzatıversin. Uyumanın da izni olacak elbette. Gelin oldun mu böyledir. Hele Anadolu'da..." (ÜK: 126-127).

Al Çiçeğin Moru adlı hikâye kitabında yazar kadını ailenin en önemli parçası olarak anlatır. "Artık toprağın büyüü onu da sarmış, kol pençe atmıştır eline ayağına... Emektar külüstüre attığı gibi ıvır zıvırı, araç gereci, yola koyuluyordu. Kimi zaman karısı ve kızları da oluyordu yanında; kadınsız düzen olmaz çünkü. Annesi söylerdi bu sözü. Ev yapılısa iş kolaylaşır, bir dam altı, bir hela, bir mutfak, hol, iki yatak odası. Bir de oturma odası... Daha ne isterler?" (UTBA: 75-76).

Al Çiçeğin Moru'nda bir başka hikâyede yazar az konuşan ve erkekler tarafından yönetilen kadını anlatır. Bu kadın, az konuşulan ve pek gülünmeyen sofraların olduğu evlerde uysal uysal dolaşan ve hizmet eden kadındır. Sofralarda sadece isteklerini dile getiren erkeklerin sesi çıkmaktadır. Saçları da örtülü olan bu kadınlar emirlere uymaktadırlar ve erkeklerin bu derece hakimiyetinden memnundurlar (S(1): 160-161).

Rozalya Ana adlı hikâye kitabında yazar zorla evlilik meselesini yine ele alır. Kadın eğitim görmemiş ve tamamen evliliğe hazırlanmıştır. Askerden gelen Murad için ailesi tarafından bir kız beğenilir. Aileye sorulur ve aile kıza sormadan onu evlendirmeye karar verir. Çünkü kız evlilik için hazırlanmıştır; sadece üçüncü sınıfa kadar okumuş, daha sonra çeyiz işlemeye başlamış, ev işlerinde de kendini geliştirmiştir. Kız, Murad ile evlendirilir ama yaşının küçüklüğünden hala çocuk gibi davranmaktadır. Evli olmasına rağmen sokakta çocuklarla oyun oynamaktadır (GS: 87-88).

Rozalya Ana'da şiddete maruz kalan kadının durumu "Bahar tekmelere tokatlara direnemeyip tesbih böceği gibi bükülüp kalmış, duyulmasın anlaşılsın diye acısını, horlanışını, utancını içine bastırıp durmuştu." (GS: 91) şeklinde dile getirilir.

Aynı hikâyede çeşitli sebeplerle köyden şehre göç eden ailelerde yaşanan sorunlar dile getirilirken kadının bu yeni hayatta aldığı yer de eleştirel bir bakış açısıyla gözler önüne serilir. İnsanların şehirlere göç ettikten sonra hırslarına yenilip para ve zenginlik gibi maddi şeylere çok önem verdiği dile getirilir. Hatta bu insanların maddi şeyler uğruna girdikleri sıkıntılar sonucu canlarından oldukları anlatılır. Kadınların da bu durumdan payını aldığını söyleyen yazar, çocuklarına gereken ilgiyi göstermediklerine, sık sık çocuk aldındıklarına,

temizlik yaparak hayatlarını kazandıklarına değinir. Bunlardan başka yine kadınların kömür taşımak gibi ağır işlerde çalışmak zorunda kaldıklarından hem ruhen hem de bedenen büyük zarar gördüklerinden eleştirel bir dille bahsedilir (GS: 85).

Rozalya Ana'da şiddet gören kadın bir kez daha ele alınır. “Çoğu zaman da acırdı... Çünkü Sarı Nigar eri askere gittiğinden beri kaynanasından dayak yiyordu. Elmas Gelin bir defasında kadına ‘Niye döversin şu tazecik gelini?’ diye soracak olmuştu da kadın soluya soluya üzerine hörelenip ‘Sen bizim işlerimize karışma!’ diye çıkmıştı” (KAA: 72).

Bir Eski Sokak Sesi, yazarın kadın temasına geniş bir şekilde yer verdiği kitaplarındadır. Burada sadece okula gidememiş bir kadın değil aynı zamanda kadının bundan duyduğu üzüntü de dile getirilir. Köyde doğup büyümüş ve zorla evlendirilmiş olan kadın, hastalığından dolayı çocuklarını yurda vermek zorunda kalmıştır. Kendisi okula gidemediği için çocuklarını okula göndermeyi çok istemektedir. Ancak eşi, ailesinin geçimini sağlamak için Almanya’ya çalışmaya gitmiştir fakat ne haberi ne parası gelmektedir. Böyle zor şartlar altında yaşayan kadın, bir başka kadın olan anneye özlemini de dile getirmektedir (MK: 29).

Başka bir hikâyede okulu bırakan kadının pişmanlığı şöyle dile getirilir: “İçinde, yeniden okula dönme isteği belirdi. Okulu bıraktığından beri yüreğinde bir kuşku vardı. Evde az sevildiğini, Seher’e daha çok ilgi gösterildiğini sanıyordu. Yalnızca bir sevgiydi beklediği. Bütün gün, eli ayağı, şakır şakır suyun içindeydi. Odalar tertemiz, camlar pırıl pırıldı. Ayaklarıyla, ıslak bezin üstünde bir sağa bir sola dönerek garç gurç temizlerdi tahtaları.” (DD: 60)

Bir Eski Sokak Sesi’nde bir başka hikâyede ise, evin kızı yine sadece ev işleri yapmakta ve sürekli evliliğe hazırlık için bir şeyler öğrenmektedir. Anne, bütün işleri ona yükler ve ne kadar çok iş yaparsa o kadar çabuk evleneceğine inanmaktadır (GE(2): 67-68).

Evden dışarı çıkmasına izin verilmeyen kadın için yazar, kahramanın ağzından “Hüseyin Efendi, ‘Yoo!’ derdi. ‘Ben kızımı dışarlarda çalıştırmam. Otursun, evinin işini görsün. Geçenlerde görücü geldi ydi eve. Çocuk terziymiş. Beğendiler mi bilmem. Bir ses çıkmadı daha. Yoo!’ namusludur kızım. Adı çıkmamıştır.” (GE(2): 68) diyerek kadının bu durumunu eleştirmektedir.

Bir Eski Sokak Sesi'nde kadının çalışmasına izin verilmemesi ancak mecburiyetten çalıştırılması anlatılır ve evlenmemiş olması da bir eksiklik olarak sezdirilir. “ ‘*Hastayım. Gözlerim pek seçmiyor etrafı. Yalnız kalacağım evde. Ne yapalım, hiç olmazsa kira parasını çıkarmış oluruz. Çalış, ne diyeyim?*’

Bunları söyledikten sonra, içinden ‘Hem belki kısmeti de çıkar’ diye düşünmüştü. ‘Yaşı vardı otuz beşe. Lakin iyi bir kısmet bulur mu, bilmem. Yazımız, karaymış bizim’’ (GE(2): 73).

Bir Eski Sokak Sesi'nde yazar, aldatılan kadını da ele alır. Kadın bu durumu içine atmış ve hastalanmıştır. Yalnız aynı kadın eşinin ölümü üzerine onu affetmiş ve yaşadıklarından pişmanlık duymamıştır.

“...Bir süre sonra, Cemile Hanım’la Fehmi Bey’in arasına başka kadınlar girmişti. Cemile Hanım’ın hastalanmasının belli başlı sebebi o düzenin, alıştığı bolluğun ve sevginin birdenbire ortadan kalkmasıydı. Hastalık, onu, kızı Şükran’dan bile koparıvermişti. Yalnızlık, gözyaşı ve hep susmak. Sabahları, sokakları süpürüyor, geceleri mezarlığa kaçıyordu. Yürüye yürüye Ortaköy’e gider, annesinin babasının mezarları başında ağlardı. Birkaç elektro şoktan sonra iyileşince, Naime Hanım da onunla birlikte yeniden hayat gelmiş gibi oldu. Fehmi Bey öldüğünde, Cemile Hanım fazla sarsılmadı. Ölüm, adamı bağışlamasını sağlamıştı. ‘Rahmetli iyi adamdı’ diyordu. ‘Padişah gelse, evlenmem doğrusu’’ (B(1): 116-117).

Başka bir hikâyesinde hayatını temizlik yaparak kazanan kadın kahramanın duygularını;

“Kadının ellerinde, üşümeli sorumluluk sancıları belirdi. Sonra gözüni önünden, asık yüzlü evler geçti. Cihangir’de, Fûruzağa’da, Tepebaşı’nda... Durmadan inip çıktığı basamaklar, hergün yüreğinden birşeyleri koparıp alıyordu. Sabah, erkenden kapılarını çaldığı, o uykusunu alamamış, sarı, gergin yüzlü kadınlardan tiksiniyordu. Kimisi, yapılacak işleri gösterdikten sonra, yeniden yatıp uyurdu. Kimisi de başında bekler, titizlikle ciyak ciyak bağırırdı.

Yine de hayatı seviyordu. Yüksek katların camlarını binbir güçlkle silerken, ona ölüm korkusunu veren birşeyler vardı. Bu çocuk... Elleri anlatmalıydı bunları. Üşümeyi, tiksinimeyi

ve sevgiyi elleri anlatmalıydı” (K(3): 141) şeklinde ifade ederken kahramanın duygularını okuyucuya aktarımla hissettirmek yerine adlandırma yolunu seçmiş olduğu gözlenmektedir.

Okul çağında iken daha cazip gelen iş hayatına atılmak isteyen genç kızların eleştirisinin yapıldığı *Bir Eski Sokak Sesi*’nde yazar aynı zamanda gösteriş merakını da eleştirir:

“Liseyi bitirdikten sonra fakültelerde oyalanmanın gereği yoktu. Çalışmak, daha çekici birşeydi. Bir bankaya girdim. Evlenmek mi? Arabasız bir adamla evlenmem doğrusu. Çünkü babamın arabası var. Ayhan Abi, babamın arkadaşı... Sık sık geliyor bize. İyi adam. Yalnızca arkadaşım o benim canım! Neredeyse babam yaşımda. Benimle evlenmek istiyor. Ama ben onu sevmiyorum ki...” (YU: 154-155)

Aldatılmış kadının duyguları *Bir Eski Sokak Sesi*’nde bir kez daha ele alınır. Aldatılan kadın, üzüntüsünden gizli gizli ağlar ve sonunda hasta olur. Kocas, bu kadının çocuklarını okullara gönderir ve kendi eşinin ihtiyaçlarını karşılamaz. Sarı saçlı olmadığından kocasının kendisinin sarı saçlı bir kadınla aldattığını düşünür. Ancak o, kocasını hiç aldatmamıştır. Onun yokluğunun arkasından da verdiği sözü tutar ve kimseyle evlenmez (YU: 155).

Son olarak *Bir Eski Sokak Sesi*’nde yazar, görücü usulü ile evlenmiş bir kadının yıllar sonra eşine karşı hissettiği duyguları: “Bebeği kundaklayıp yanına yatırmışlardı. Kadın, onun düzenli soluklarına sokulup, ılık bir uykuya daldı. Bir ara, kapının tıkırtısıyla uyandı. İsmail Efendi’nin, kapı aralığından içeriye uzanmış başını gördü. Tanımadan, sevmeden evlendiği bu adama karşı, o anda başladı sevgisi. İsmail Efendi, kundaklı bebeğin saflığıyla bakıyordu kapıdan” (YBO: 162) şeklinde ifade ederek, toplumu evliliğin kutsallığı konusunda ikna etmeye ve yönlendirmeye çalışmaktadır.

Onlardan Kalan’da yazar kadının toplumdaki yerini şu şekillerde işlemiştir.

Genç kızın sokaktaki davranışları ve giyim kuşamının aile tarafından kısıtlanması, “Etraftan görüyorlar kızım. Neredeyse sokaklarda oynayacaksınız.

Arzu gülüyor. Sonra saç tokalarını düzeltiyor. Nasıl da gür saçları...

Yok. Böyle dar pantolonla işe gitmesen. O bolca, uzun eteğini giymeli” (BSBZ: 53) cümleleriyle ifade edilir.

Yine *Onlardan Kalan*'da çalışmasına izin verilemeyen genç ele alınır. “İlk zamanlar Arzu’nun işe girmesine karşı çıkmıştı. ‘Olmaz!’ demişti. ‘Aç mıyız, açıkta mıyız? Hem kapı kapı dolaşmayı kolay mı sanırsınız? Kız bu işlere göre yaratılmış değil ki...’ Arzu’nun fındikkabuğu gözleri buğulanınca yumuşamıştı işte” (BSBZ: 55).

Başka bir hikâyede ise, yoksulluktan dolayı eğitim görmeyen kadın kahraman bu durumdan duyduğu üzüntüyü dile getirir. Bunun yanında kadın eğitim alanların da toplumda bazen hak ettiği değeri almadığını söyleyerek kendini rahatlatır.

“Sonra kendisini balkona atmış, oradan ta ötelerdeki denize, Gülhane Parkı’nın yumak yumak yeşilliğine dalmıştı. ‘İstemez miydin ben de okumayı? Ortayı bitirinceye kadar hiç takıntım olmıydı. Sonra devam edemedim. Baba başta yok, anam, kardeşlerimin arasında kaç parçaya bölünmüş... Üstelik o zamanlar ille de oku diyen de olmadı. Ama görüyoruz işte, ne cahiller mal mülk sahibi oldu. Sen istediğin kadar diplomanla övün, adama yukardan bakıyorlar” (BSBZ: 57).

Onlardan Kalan’ın başka bir hikâyesinde yazar, toplumda eskiden kızların okula gönderilmeyişine de değinerek, artık bu durumun değiştiğini “Eskiden kız kısmını yalnız başına bir yere salmaya korkardık. Ee, zamanlar değişti. Okusun bakalım. Doktor çıkacak inşallah. Ben görür müyüm bilemem.” (K(1): 65) sözleriyle dile getirir.

Yoksulluk yüzünden okula gidemeyen kızların sorununa da değinen Çokum, *Onlardan Kalan*’da bu durumu şöyle ifade eder:

“Doğrusu Filiz’in içinde bir burukluk vardı. Ablalarını düşünüyordu. Onlar da hevesliydiler okumağa. Ama babası ‘Gücüm yetmez.’ demişti. ‘Hangi parayla okutacağım? Liseyi bitirdiler işte. Yeter onlara. Bu Filiz’i de öğretmeninin zoruyla gönderdim. Yazık etmeyin bu okuyacak dediydi. Ne yapalım, yemeyip içmeyip okutacağım.’ Filiz harıl harıl imtihana hazırlanırken, onlar bir kenarda suskun suskun oturuyorlardı. O günlerde çeyizlerini, yün işlerini ellerine bile almak istemiyorlardı” (K(1): 73)

Çokum, *Onlardan Kalan*’da başka bir hikâyede ise “‘Hey gidi hey... Sırtımıza vurduk da mermileri, dağ yollarından yörüye yörüye cephelere taşıdık. Kar kış demeden..’” (K(1):74) diyerek kadının cephede askerlere yardım eden yönüne dikkat çekmektedir.

Kadın kahramanın çocuk sahibi olamama durumundan kaynaklanan eksiklik duygusu Onlardan Kalan'da “...Teyze, insana sabun kokusunu, bembeyaz çamaşırları, lavanta çiçeklerini, güzel kokulu kurabiyeleri, ince dantelleri hatırlatırdı. Çocukları çok severdi. Çocuğu olmadığı için mi nedir, kocasının karşısında her zaman uysaldı. Şükrü Bey Amca da inadına homurtulu, öfkeli biri...” (OÇ: 91) şeklinde dile getirilir.

Toplumsal düzenin sağlanmasında kadın-erkek ilişkileri çok büyük bir öneme sahiptir. Kadın temasına geniş şekilde yer veren Çokum, Evlerinin Önü'nde kadın erkek ilişkisi konusunu kahramanları arasındaki diyaloglarla şöyle açıklar:

“Bence kadın erkek arasındaki eşitsizlik, bir süre daha toplum kuralları çıkmazında sürüp gidecek. Ama, hep devingen, sancıyan, içeriğinde yadsınılmaz bir özgürlük yatan arayışlarımız, bu eşitsizlikten hız kazanacak.” diyordu Piraye. “Elbette. Giyimden, modadan, çağın süs gereçlerinden kaçınılamaz. Bu, kadınlığı sağlamlaştıran özgün bir tutumdur. Erkek kadın eşitliği, daha çok ekonomik ve cinsel sorunlarda aranmalı. Tarihsel çıkarlar doğrultusunda kadının bugüne dek elde ettiği geniş kapsamlı bir özgürlük göremeyişimizin nedeni bu noktalarda yatmaktadır. Sen, kocandan çıkarların doğrultusunda birşeyler bekledin. Köleliğin o zaman başladı.”

“Erkek kadın arasında cinsel kökenli bir bağlantıyı doğru görmüyorum. Bunun için, evlilik gerekli değil. Duygusal da, bozuk düzenden yapışan kırıntılardır.” (K(5):67-68)

Görüldüğü üzere kadın, hemen hemen tüm örneklerde eğitim görmemiş, kendi başına hareket edemeyen, evleneceği insanı seçme şansı olmayan, evlenmeden önce ve sonra da şiddete uğrayan, çocukluğundan itibaren evlilik için hazırlanan bir konumdadır. Evlendikten sonra eşi tarafından da şiddet görme, tek başına karar verememe gibi durumlar artarak devam eder. Eşinin her dediğini kabul etmek ve uygulamak zorundadır. Kadın, eşi ve çocukları için kendi hayatını feda etmeye adeta mecburdur. Konuşma hakkı olmayan kadın, giyim kuşam, yemek yeme uyuma gibi asli ihtiyaçlar için bile özgür değildir. Eşinin anne ve babası varsa işler iki kat daha zorlaşır. Bir şekilde boşanmayı başarmış kadın ise toplumda kötü düşüncelere maruz kalır. Yeniden evlenme şansı çok düşüktür. Bu örneklerde kadının elinde olmayan sebeplerden bu hallere düştüğü görülmektedir.

Yazar bunların yanında, kadınların kendi seçimlerinden ve hatalarından kaynaklanan durumların sonuçlarını da ele almıştır. Yokluk yüzünden okuyamayan kadınların yanında

okumak yerine çalışmayı ve evlenmeyi tercih eden kadınları da ele almıştır. Bu toplumsal temaya eserlerinde en çok yeri vererek Çokum, bir kadın yazar olarak bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur. Kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi daha çok maddi açıdan ele alan yazar, farklı görüşlerle anlatımına çeşitlilik katmıştır. Hemen her örnekte kadının toplumdaki yerini eleştiren Çokum'un, bir çözüm önerisi sunmaması dikkat çekicidir.

3.3.2 Yaşanılan Çağa Eleştiri

Yazarlar eserlerinde sadece estetik güzelliği amaçlamazlar. Kimi yazarlar, estetik güzelliğin yanı sıra toplumsal sorunları da dile getirmektedir. Toplumda yaşanan sosyolojik, siyasi ve ekonomik vb. sorunlar o dönem kaleme alınan kimi eserlerde kendini gösterir. Özetle edebî eserler yazıldıkları dönemin izlerini taşırlar. Sevinç Çokum da hikâyelerinde yaşadığı dönemin sorunları hakkındaki düşüncelerine örnekler aracılığıyla yer verir. Bu düşünceler, kimi zaman kahramanların ağzından, kimi zamanda anlatıcının ağzından dile getirilir.

Çağın getirdikleri sonucunda kültürümüzün değişmesini yazar, *Evlerinin Önü*'nde evlerde kullanılan eşyaların dekorasyonundan hareketle hem bizim kültürümüze ait unsurların, hem de yabancı kültürlerden alınan unsurların bir arada bulunduğunu söyleyerek eleştirir ve bu ikiliği “*Bütün insanlar dost olabilir mi? Neşe kasidesi... Sıcakta düşünmek, soğukta düşünmeğe benzemez. Donanmış bir sofrada düşünmek, bir simit gevelenirken ki düşünmeğe benzemez. Bir kilise duvarı, bir cami duvarından başkadır*” (HG: 34) şeklinde dile getirir.

Evlerinin Önü'nde, deniz kenarında sohbet eden iki emekli öğretmen içinde bulundukları zamanın gençlerini şu cümlelerle eleştirirler:

“*Eğilip, kuyuya bakıyor Zihni Bey. Bulanık bir sudan başka hiçbir şey göremediği belli.*

-*Ah biz... Giyotini alkışlayan Fransa halkı kadar sağırdık. Kendi iplerimizi, kendimiz çektik.*

-*Ne diyorsun Naci Bey? Bak şu yeşillığe, şu güzelliğe... Sabah sabah giyotinden bahsetmenin yeri mi? Çocuklarımızla övüneceğiz elbette. Hele şimdiki çocuklar... Tembel fakat, üstün zekalı..”* (B(3): 96-97)

Evlerinin Önü'nde teknolojinin etkisi ile toplumda üretkenliğin azalması eleştirilir. Bunun yanında yeni bir şey üretmek için insanların yabancı ülkelere bel bağlamasına da değinen yazar, insanlardaki bu ülkeler olmadan bir icat yapılamayacağına dair var olan inancı dile getirir. Bundan duyduğu rahatsızlığı “*Demek ki gavursuz bir iş görülemez bu memlekette*” cümlesiyle ifade eden yazar, bunun için yapılması gerekenleri de şöyle sıralar: “*Gavursuz iş yapılır gibi gelir bana. Bir süre oralarda durup, nasıl icatta bulunduklarını anlamalı. Ustalara kurs murs gördürmeli. Sonra ensesinden yakalayıp ‘Gel bakalım buraya’ demeli. İyi tezgâh kurmalı ona. Güzel para vermeli. Hem kendi için, hem memleket için.*” (M: 81)

Yabancı hayranlığı eleştirel bir bakışla yine *Evlerinin Önü*'nde şu cümlelerle dile getirilir:

“*‘Zamanında bu arsayı beş bin liraya almıştım.’ Demişti Nuran Hanım. ‘İkimiz de emekli olduktan sonra çekildik buralara. Çocuklarımız Amerika’da. Biri doktor, öbürü dişçiliği bitirecek. Büyük oğlum, Amerika’da kalabilmek için bir Amerikalı kızla evlendi. Pek sevdik gelinimizi. Hem, yabancıların görgüsü bir başka oluyor. Size resimlerini göstereyim oğullarımın. Amerika’da okumak, her çocuğa kismet olmaz.’*” (A(3): 113)

Yazar, *Beyaz Bir Kıyı*'da batılılaşma sorunun içinde bulunduğumuz zamandaki yansımalarını geniş bir açıdan ele alarak eleştirir.

“*Bizi başkaları değiştirdi hızla. Kabuğumuzu, özümüzle birlikte çağa uydurmada emsalimiz yoktu. Elbisenin uygun olup olmadığına bakmadan, ters yüz ettik kendimizi. Uygarlığın son geçidi hazır yiyecek mağazalarının yanıp sönen ışıklarıyla maddemizi yıkayıp mutlu olduğumuza inanmayı başarabiliyorduk artık. Düzgün odalarımız, eksiksiz sofralar mutluluğumuza yetiyordu. Zaten mutlu olduğumuza kanmaktı bu çağda işimiz. Plastiklerle doyuyor, çocuklarımıza plastik sevgiler sunuyorduk. Oysa Zahia...*” (BD: 68).

Beyaz Bir Kıyı'da yazar, zamanın çok çabuk geçmesini ve bunun insanların yaşamlarında bıraktığı olumsuz etkileri dile getirir. Zevkler ve düşünceler çok çabuk değiştiği için çağdaşlık kavramını reddeden kahraman; kendisini dün, bugün ve yarın gibi sınırlı zamanların içine sığdıramaz. Ona göre, her şey büyük bir hızla değişmekte ve insanlık büyük bir boşluğa doğru yol almaktadır (NSB: 111).

Beyaz Bir Kıyı'da başka bir hikâyede ise zamana ayak uydurarak değişen kadının eleştirisi yapılır. Çağdaşlığı ilk olarak kılık kıyafetini değiştirerek, mini etekler giyerek yaşamaya başlayan kadın,

“Senin masumiyetinin nereye kadar uzandığını ve nereden başına buyrukluğunun baş verdiğini düşündüm. Elinde küçük valizin ve yeni yetme bir sahne oyuncusunu andıran sağa sola acemi yönelişlerin, sırlarını örten kara gözlüklü profilin, yüksek ökçelerin, bir iş kadını olarak zamanından önce yıpranmış arabanla ya da hızlı trenle şehirden şehre kanatlanışını ve birey olmanın mutluluğundan sekerek yeni özgürlüklere koşmanı düşündüm. Aziz’in sonsuz güveniyle kanatlanışını... Bir bakıma yeni bir benzerliğe, kitleleşmeye, sürüleştirmeye koşuyordun. Çağın modasına boyanarak, yeni, sandığın bir biçime kavuşarak.” (UKG: 86-87) şeklinde eleştirilir.

Çokum, *Beyaz Bir Kıyı*'da kendi kültürüne ait değerleri bir yana bırakıp hayranlık duydukları yabancı unsurları içlerine sindiren insanları da eleştirir. Bir hamburgerci örneği ile bu durumu gözler önüne seren yazar, yemek kültürümüzün yabancı kültürlerin etkisi altına girdiğini söyler. Bunun yanında, yabancı sinema ürünlerine de gereğinden fazla değer verip, bu ürünlerde kendini bulduklarını sanan insanları eleştirir. Ayrıca yazar, bu filmlerde öne çıkan bir kovboy masalına bile kendi kültürümüzün önemli bir ürünü olan Köroğlu hikâyesinden daha fazla önem verildiğini de dile getirir (A(4): 80).

Yine Beyaz Bir Kıyı'da zamana ayak uydurarak aklı ve parayı öne çıkaranlara değinilir. İnsanların yaşadıkları dünyadan hiç ayrılmayacakmış gibi düşünerek dünyadaki her şeyi sahiplenmeleri eleştirel bir ifade ile dile getirilir. Bunun yanında, paraya ve akla çok önem vererek duyguları arka plana atan insanlar eleştirilir (A(4): 81).

Çağın getirdikleri doğrultusunda harama, yalana, gösterişe önem verenler, mutluluğun böyle sağlanacağını düşünenler,

“Parlak dişli çocukların esmer yüzlerinin cana yakınlıkları arasından geçtik. Yaşamayı sevdiren anlar... Küçük pencerelerden, aralık kapılardan akşam yemeği telaşının sıcak kokuları taşıyordu. Gerçek bu denli sade ve iddiasız olmalıydı. Gerçeği çarpıtan içimizin haram şatafatı, aldatmaca istekler, hokkabaz gösterileri ve varyasyonlarıydı. Yaşadığımız dünyaya uydurulmuş doğrularımızla, hazlara ayarlanmış içgüdülerimizle, güdük

kumaşlardan türettiğimiz ideolojilerimizle nasıl da mutluyduk...” (UKG: 88-89) şeklinde eleştirilir.

Beyaz Bir Kıyı’da yazar, insanların kendilerini tanıyamadan belli kalıplara girmeye zorlanmalarını ve bunun sonucunda ortaya çıkan samimiyetsiz duyguları şu cümlelerle eleştirir:

Doluştuk Nuh’un gemisine giderayak, tufandan kaçırdığımız şeylerimizi yüklemiştik. İçgüdülerimizi, zaaflarımızı, hırslarımızı, olmayan şeylerimizi, ideolojilerimizi, aşklarımızı, davalarımızı... Bunların hepsi sihirbazın şapkasından çıkan aldatıcı hipnoz boyalı uç uca eklenmiş renkli mendillerdi. Şapkanın içinde sihirbazın isteğiyle bir aradaydılar, sihirbazın isteği el hüneriyle ayrışıyorlardı.

Kendi eliflerimizi, vavlarımızı yakalamaya çalışırken elimizden kaçıp biz olmadan kelimelere dökülen hayatımız. Bazen başkalarının yazıp yönlendirdiği, sahneye koyduğumuz hayatımız... Bizim olmaktan çıkıp gidişini sessiz alkışlarla uğurladığımız. Rüzgârın çöle yazdığı, sonra üfürüp sildiği...” (UKG: 89)

Gece Kuşu Uzun Öter adlı hikâye kitabında da yazar içinde bulunduğumuz değişen dünya düzenini farklı açılardan eleştirmiştir. Burada kılık kıyafetten davranışlara kadar toplumun pek çok yönüne yöneltilen eleştiriler mevcuttur. İlk örnekte, 20. yüzyılın ortalarında gençlerin, dönemin ruhunu yansıtan giyiniş tarzlarından biri olan bob stile değinerek ithal türkücüleri; “*Kıyak smokinler, kokular, pürolar, kolleksiyonlar... Kruvaze yakalar, yandan çarklı tebessümler, Doğudan sipariş delikanlı türkücüler, hem de Köroğlu’ndan devralınmış yiğitlikleriyle diyemeyeceğim dolar yiğitliğidir bu nasıl bir yiğitlikse... Maço dedikleri türden.. Erkek dediğin icabında sevmeli ve dövmeli kabilinden. Markalarıyla, hayatta neler gördüm neler çektimleriyle... Bob stil, afili, bıçkın... şeklinde eleştirirken; haydut, yol kesen anlamına gelen şakilerin de eskisi gibi olmadığını şöyle ifade eder:*

“Eski şakiler bile başkaydı diyesim var... Herkes bedence cıvı, ruhça örtünük... Sarıp sarmalamış iç dünyasını. Aracılar, arabulucular, iş bitirir, iş bağlar kaşarlı Âdemoğulları... Çifte kavrulmuş, dilleri tûtî dili, aşüfteler, iç oğlanlar, kapatmalar, güney pavyonlarından ele geçmiş ya da Hacı Hüsrev kaçkını, ödüllü ünvanlı dilberler...”

“Ayakçı, haraççı, kethüda, kâhya taifesi, Mafya bıçkını eli çabuk bulaşıklar, namusluları namussuz edici her türlü kazanç usullerinin uzmanları, alıcı verici, yanaşma, toplayıcı, götürücü takımı, çarpıcı çırpıcı şantaj örgütleri, adam satmalar, adam çalmalar, adam ayarlama yöntemleri...” (ÇA: 27-28) sözleriyle de toplumda baş gösteren yeni suçları eleştirir.

Gece Kuşu Uzun Öter’in başka bir hikâyesinde de yazar, zamanın hızına kapılıp giden anne babaların davranışlarını *“Zamanın gereği buydu; çocukları sahip olduklarıyla görüntülemek, sonra belki de seyrek bakılacak bir albüme gömmek...”*

Asıl önemlisi anneliğin babalığın tadını çıkarmaktı değil mi? Büyük alışveriş merkezlerinde seni öteki çocuklar gibi kocaman taşıma sepetine koyup yürüttüğümde bende de aynı duygu kabarıyordu. Senin sargı kağıtlarını, kutuları açma merakını geç kalmış, ama engin bir sevgiyle seyrediyordum. Bolluk içinde olman beni rahatlatıyor, güçlendiriyordu. Zayıfları, düşkünleri nedense hatırlamak istemiyordum. En çok da sen bir şeylere sevinirken... Bir de Wendy’ste bütün o mutlu sandığım insanlar arasında bizim de hazır yiyeceğin kolaylığını kabullenmişlikle çağdaşlığı yaşamamız hoştu değil mi?” (YDY: 52) şeklinde eleştirirken; yine aynı sebepten dolayı gündemin çok çabuk değiştiği ve kötü olayların sıradanlaşıp normal gibi kabul edildiğini ise şöyle ele alır: *“Oysa şehir ağlıyordu bir yanıyla. Şehrin varoşlarında bir kent psikozu yaşanıyor. Şehir kendi kabuğundan taşıp bir mani nöbetine giriyordu. Bu saatte sol yanımda cinayetler işleniyor, sağ yanımda birileri kan kaybindan, usançtan ölüyor.*

Bu saatte birileri intiharı deniyor. Sabahları kapı önü kanları suyla yıkandı mı, her şey sanki eski haline dönüyor. Bayiler, kahveler açılıp ilk tostlar, sandviçler makinaya sürülüyor da kan tutmuyor insanları artık...” (TBSH: 78-79)

Gece Kuşu Uzun Öter’in başka bir hikâyesinde ise yazar, değişen dünya şartlarını teknoloji ve insan bağlamında değerlendirirken,

“Sen belgegeçerlerin, sinyalli sekreterli telefonların, internetlerin arasında büyüyorsun. Biz de aşık kemikli, cicozlu, çelik çomaklı günlerden geldik. Ama ben senin bizim karamela tadındaki çağımıza benzemeyen uçarı zıpzip topu çağını da sevmek zorundayım. Eskinin yanına yeniyi getirebiliyor ve yakıştırabiliyorsak eğer, kazandıklarımızın yanına

kaybettiklerimizi sevdiklerimizin yanına sevmediklerimizi koyabiliyorsak, o zaman yaşamak daha bir kolaylaşır değil mi?” (YDY: 53) diyerek bazı öneriler de ortaya sürer.

Yazar, *Gece Kuşu Uzun Öter*’de bir hikâyesinde insanların yabancı ülkelere karşı hayranlığını,

“Bu Amerika’yı dayısı anlatmıştı. Çok büyük çok geniş bir yermiş. Her taraftan çağlayanlar akıyormuş. Ve altın madeni ve petrol varmış. Herkes işini bilirmiş. İçinde türlü cinsten insanlar varmış. Her şey otomatikmiş. İlimde, fende ileriymiş bunlar. Göğe füzeler yolluyorlar, ayı keşfediyorlarmış. ‘Ağabeyim de keşfeder. Ne var onda ulan! Benim ninem sizden daha iyi bilir ayı yıldızı. İşini ona göre yapar. Der ki mesela ‘Eylül mehtabında iğneye iplik geçirebilirsin.’ Bu ne demek? Yani eylülde ay çok parlak olur emek. Lakin füzeler yapamaz ninem. Ağabeyim, eğer parası olsa, hükümet elinden tutsa, yapar. Namussuzum, yapar.’ şeklinde dile getirip eleştirirken, insanlar arasında yaşanan ayrılıkları ve bundan duyduğu üzüntüyü de “Araya yıllar mı girdi, hangi mesafeler, hangi ayrıcalıklar, ayrılıklar yüzünden bilemiyorum; size en yakın kim varsa uzağa kaçtınız. Ne zaman geliştirdik biz bu aykırılıkları, ne zaman ayıklanmaz otlar bitti kardeşlik, dostluk bağlarımızda? Nasıl fark edemedik bunca uzaklaşmayı, bunca kopmuşluğu?” (LY: 41) cümleleriyle ifade eder.

Televizyonun hayatı olumsuz etkilediğini ve hayattaki pek çok şeyin yerini aldığını yazar *Gece Kuşu Uzun Öter*’de şu sözlerle ifade eder: *“Son demlerimizdeki yegane dost, kendi kalabalığınızı bulmağa çalıştığınız televizyon... Size günün ilk günaydınını, hayırlı sabahlarını seslenen alet. Zamanla sizin için var olmuşçasına, sunucuların, konuşucuların akrabadan birileri haline geldiği için soğuk cam.”* (TAG: 106)

Yine televizyonla ilgili bir eleştiri de *Al Çiçeğin Moru* adlı hikâye kitabında *“Küçültme işlemi..”* demişti Şadi Ağabey. *‘Küreselleşmeye hizmet ediyorlar! Aslına bakacak olursan, olması gereken bir dünya yaratıyorlar.’*

Höst! Yaratmak ne kelime? İcat ediyorlar dese daha mı bir uygun? Yine aslına bakacak olursan dünyayı ele geçirmiş gibiler, yani dünyayı televizyon ekranına sığdırmışlar işte.” (F: 89-90) cümleleriyle dile getirilir.

Zamanın çok hızlı akıp gittiğini ve bu karmaşa içinde çeşitli duyguları bir arada yaşamanın insanı tekdüze hale getirdiğini yazar *Al Çiçeğin Moru*’nda kahraman Arif’in dilinden şöyle ifade eder:

“..Diyelim ki sabahleyin öğrencilerinize ders veriyorsunuz, sonra öğle namazında bir arkadaşınızın cenazesine katılıyor ve oradan çıkıp bir ödül törenine yetişiyor, ödül alıyor, alkışlanıyorsunuz. Bu duygu curcunası tamamlanmadan bir yakınınızın kaza geçirdiğini ve yoğun bakımda olduğunu öğreniyor ve hastaneye koşuyorsunuz; akşam bir düğün vardır, hem de size çok zaman yardım etmiş birinin kızının düğünüdür; gitmeseniz olmaz. Bu kez orada iştahla yemek yiyor, karınızla dans ediyor, kalabalığın çığırından çıkmaya başladığı saatlerde de kalkıp Kasap Havası, Mastika ve Kelleyi Koydum Fırına’yı oynayanların arasına katılıyorsunuz. Cazbant coştukça coşuyor, siz de öyle. Bütün bu yaşadıklarınızın üstüne müthiş bir düğün pastası ve dondurma hazzı. Demek ki bu çağın ayarı da böyleymiş diye düşünüüyordu Arif. Çeşnili dükkânların birinden çıkıp diğerine koşuyorsunuz, acısı var tuzlusu, tatlısı var. Tat tadabildiğince. Yolunu değiştiremezsin, bu panayıra geldin bir kez.

Vedat’ın az önce söylediği sözü hatırladı.

‘Kurulmuş robotlara ve anahtarlı bebeklere döndük. Anahtarımızı çevirdiklerinde ağlıyor veya gülüyoruz.’” (B(4): 11)

Al Çiçeğin Moru’nda başka bir hikâyede yazar okullarından mezun olan öğrencilerin iş bulamama sıkıntısına da değinir.

“Karısından ayrılalı iki yıl oluyor, anacığı da geçen yıl öldü. Oğlu bu yıl üniversite sınavlarına girecek. Hoş, üniversiteyi bitirse, dert bitecek mi? Bu kez iş bekleyecek, sıraya girecek filan. Bak, gazeteden arkadaşı Ziya’nın kızının öğretmenlik ataması hala yapılamadı. Sıra bekliyor, tayinini yahut kadroya geçmeyi bekleyen binlercesi gibi... Kız, bunalımlar içinde...” (SÜ: 49).

Son hikâye kitabı olan *Al Çiçeğin Moru*’nda yazar başka bir hikâyede de siyasileri çeşitli açılardan eleştirir. Örneğin, gençlere iş imkanları sağlayamadıklarından, emeklileri refah düzeyine ulaştıramadıklarından bahseder. Ayrıca sağlık imkanlarının da yeterince iyi olmadığını ve varlıklı insanların özel hastanelere yöneldiğini, parası olmayanların ise insan yerine dahi konulmadığını söyler. Eczaneleri de anlaşma sağlamadıklarında dükkân

kapattıkları için eleştiren yazar, devletin fabrika vb. kurumları özelleştirmesini de dile getirir. Bunun sonucu olarak insanların işsiz kalması da yine yazarın değindiği sorunlardan biridir. Siyasilerin düşünce noktasında yaptıkları ayrımlar da yazarın eleştirdiği noktalardandır (SÜ: 49- 50).

Aynı hikâye kitabında Çokum, insanın birey olmasının engellendiğini şöyle ifade eder: “ Hani komuyorlar ki kendini insan yapasın; insan bu; herkes bir şey ekler üzerine. Eklendikçe aklına hükmedemezsin, robot misali çivini, vidanı, telini, zımbırtını, pilini birileri takar. Bi o gözlükten bakarlar, bi bu gözlükten. Kendine kendine benzeterek. Neyse senin aklın karıştı. Baş edemeyip artık salıverdik dizgini. Ondan sonra kaza dar-ı dünyada bir hediyeğimiz olsun dedik. İşte şu ev...” (K(2): 113-114)

Bir Eski Sokak Sesi 'nde yazar, artık zor durumda olana yardım edilmediğini bir araba kazası örneği ile şöyle açıklar:

“-Ne bileyim kızım, bir 23 Nisan görelim dedik. Cemile'nin torunu izci ya, resmî geçide katılmıştı. Kardeşimle, o sabah yel yeperek yelken kürek Barbaros'a gitmiştik. Tören bitikten sonra ortalarda kalıverdik. Dolmuş şoförleri, adamın yüzüne bile bakmadan sürüveriyorlardı arabalarını. Otobüsler desen, tıklım tıklım. Neyse, uzatmayalım, yarım saat sonra güç bela bir otobüse bindik. Çayırbaşı'na kadar ayakta geldik kızım. Çayırbaşı'nda da otobüs bozuldu. Eh, Büyükdere'ye az bir yol kalmıştı. Yürüyelim dedik. Tövbeler olsun. Sen tut arabanın biri, kaldırıma çık, Cemile'yle birlikte beni yıkıver yere. Ondan sonra koydunsa bul arabayı. Kırığımız çıkığımız yok ama korkudan etlerimiz dökülüyor sanki. Neyse, bir araba bulup, kendi kendimizi hastaneye kaldırdık kızım. Böyle zamanlarda insana bir bardak su veren bile çıkmıyor.

-İnsanlar değişti Naime Teyze.

Öyle dedi kadın. Çantasını açtı, çocuklara mevlit şekerlerinden verdi.” (B(1): 111)

Onlardan Kalan'da Beyaz Sessiz Bir Zambak adlı hikâyede, gösteriş meraklısı kadınlardan bahsedilmektedir. Bu kadınlar birbirlerine özenerek hareket etmekte ve adeta birbirleri ile bir yarış halindedirler. Kadınlar, sürekli evlerinin şekillerinde değişiklikler yapmaktadırlar. Modaya uygun olarak, kapılar ve pencereler, duvarlardaki eski ve ucuz taşlar değiştirilmektedir. Bunları yapmakla övünen kadınlar, evlerindeki inşaatları bittiğinde çok

mutlu olmaktadır çünkü onlar, mutluluğun kaynağının bu yenilikler olduğuna inanırlar. Yazar, işte kadınların bu inanışlarını eleştirir ve

“-Eskiden her bir şeyimizi gizlerdik kızım. Şimdi dünya tersine döndü. Herkes birbirine özeniyor. Hepsi bir yarışa girmiş” (56) diyerek çağa ayak uyduran kadınların bu hal ve hareketlerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirir.

Onlardan Kalan’da yazar yine kadınları ele almaktadır. Kadınların bir araya geldiklerinde hep dedikodu yaptıklarını, genç kızların ise bir arada oynayıp güldüklerini ve eğlendiklerini söyleyerek bu durumu eleştirir. Bunların yerine kadınların ve genç kızların kitap okumak gibi faydalı şeyler yapmalarını önerir. Böylece okuyucuya da kitap okumayı tavsiye eder (BSBZ: 57).

Sonuç olarak yazar, hikâyelerinde ele aldığı zamana ait eleştirdiği pek çok noktayı eserlerinde ele almaktadır. Bu bazen evin dekorasyonu olurken, bazen de insanların davranışlarında kendini göstermektedir. Teknolojinin etkisi ve bireyin kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşması kendi değerlerimizin unutulmasına ve kendimize olan inancımızın yok olmasına sebep olmuştur. Akıp giden zamanın gereği olarak art arda farklı duyguları yaşamaya zorlanan insan bir bunalıma sürüklenmektedir. Yazar bu durumları eserlerinde dile getirerek duyduğu rahatsızlığı ifade etmeye çalışmıştır.

3.3.3 Geleneksel Unsurlara Bakış

Kuşaktan kuşağa aktarılan değerler bütünü olarak tanımlanabilecek olan gelenek kavramı Çöküm’un hikâyelerinde kendisine ayrıntılı bir şekilde yer bulmuştur.

Evlerinin Önü’nde yazar, ilk olarak yemek yeme kültürü ile ilgili bir geleneği “*Hasan Efendi oğlum! Ben kızımı güllük gülistanlıkta büyüttüm. Bizim evlerde elle yemek yeme âdeti yoktur bilesiniz. Ay ay, ben kızımı Arap geliyor diye çocukluğunda korkuturken, görüyor musunuz, kızım bir Arap’la evlendi.*” (EE: 11) şeklinde dile getirir.

Gece Kuşu Uzun Öter’de yazar, bayram adetlerini misafir ağırlama yönünden ele almıştır. Bayramlarda arifeden önce evlerin temizlendiğini söyleyen yazar, misafirlere ikram etmek için uzun uğraşlar sonucu yemeklerin, böreklerin, tatlıların yapıldığını anlatır. “*Bayram, sofrasız olmaz*” (LY: 43-44) diyerek de geleneğin önemini belirterek bu geleneği okuyucuya da aşlamaya çalışır görünmektedir. Başka bir hikâyesinde ise yazar, bayram

adetlerinden olan erken kalkmayı, sofralar kurmayı, bayram namazına gidilmesini ve güler yüzle camilerden dönülmesini (TAG: 106) örnek vererek geleneğin önemini anlatır.

Rozalya Ana'nın başka bir hikâyesinde yazar, bir ölüm gerçekleştiğinde bunun insanlara duyurulma adeti ve şeklini ele alır. Bugün pek çok yerde çeşitli iletişim araçları ile sağlanan bu ilan işleminin eskiden camilerden duyurulmasına dikkat çeker.

“Araya belediyeden yapılan anons giriyor. Yine ölüm ilanı... Anadolu’da kaybolmamış bu gelenek... “Merhum Hüseyin Güloğlu’nun eşi Nihal Oğuz’un annesi... Naci Oğuz’un Kayınvalidesi Selime Güloğlu Hakkın rahmetine kavuşmuştur... Cenazesi bugün Lala Hüseyin Paşa Camii’nde kılınacak öğle namazından sonra Ahi Evren Mezarlığı’nda toprağa verilecektir. Mevla rahmet eylesin...” (KK: 147).

Rozalya Ana’da bir başka örnekte yüzünü yıkayan insanın yanında havlu ile beklemek âdetinden bahseder. “Suyun serinliği yanan yüzüne iyi geldi. Kadın kul görünüşünde kapı önünde iki elinin arasına astığı geniş pembe yüz havlusuyla öylece bekliyordu.

Birtane Ana, sana zahmet oluyor, havlunu kirletmeseydim... Hem asaydın şuraya. Ayakta beklemek de neyin nesi? Sen benim anam yerindesin olur mu öyle şey?

-Bunun sevabı çoktur oğlum. Bunun sevabını bilmez misin?” (KK: 157).

Son olarak *Rozalya Ana’da* sabahları insanların dükkânları besmele ile açması geleneği ele alınır. *“Ne güzeldir pişmiş toprak kokusu... Babası bir ahi kılığında ve tavrında dükkânı besmeleyle açtı. Duvarlardaki ayet-i kerimeler, raflara dizili pişmiş fakat nakışlanmamış beyaz topraktan kaplar...” (KK: 145-146).*

Bir Eski Sokak Sesi’nde yazar, bir hayvan keserken kibleye dönme âdetini şöyle işler:

“-Kapının önünde kesiver şunları, dedi İzzet.

Sonra karısına döndü. Bıçak istedi.

-Kible nereyse gösteriver oğlana.

Kadın, kapının dışındaki betona çıktı.

-Na şuraya doğru keseceksin uçacığım! Aman dur hele, ben içeriye kaçıvaran da öyle kes!

Yusuf, bir çabuk uçurdu tavukların kafalarını. Betonun üstüne kan birikti. Hayvanların gözleri çarçabuk aklaşmıştı.” (BGG: 102)

Al Çiçeğin Moru’nda, bir yere giderken geride kalanlarla helalleşme geleneği ele alınarak okuyucuya bu gelenek hatırlatılmış olur. “*Buluşma günü sabahın, ‘Ölüm var kalım var...’ fıkriyle abdest tazeleyip, eğnine akça çamaşır ney giyinip, anasıyla da her günübirlik dışarıya çıkışta olduğu gibi helalleşerek yola koyuldu*” (F: 86).

Onlardan Kalan’da bir hikâyesinde yazar, bir evde cenaze olduğunda komşuların onlara yemek yapıp getirdiğini “...Bizim zamanımızda ölü evinde yemek pişirilmezdi ki... Sağdan soldan gelirdi. Tencerelerle, tepsilerle... Gören bayram var sanırdı...” (ÇG: 35) şeklinde ifade ederken; başka bir hikâyesinde hacıdan gelenlere hoş geldine gitme âdeti hatırlatılarak okuyucuya bilgi verilir. “...Böylece günler geçti. Hacılar dönmeğe başlamışlardı. Gazete, ‘İlk hacı kafilesi yurda döndü.’ diye yazıyordu. Harun, ‘Bizimkiler de neredeyse gelirler.’ Diyordu. Çok geçmeden de müjdeyi getirdi. Nedim Ağabey’le Melek Abla, sağ salim dönmüşlerdi. Haberi aldıktan sonra o akşam Mükerrerrem’le birlikte ‘hoş geldin’e gittiler” (GE(1): 106).

Sonuç olarak yazar, hikâyelerinde toplumda uzun yıllar yaşamış ve kimisi değişerek günümüze aktarılmış kimisi de unutulmuş bazı gelenek unsurlarına yer vermiştir. Bunlar; yeme içme, evden helalleşerek çıkma gibi günlük adetlerin yanında, kurbanı kibleye dönüp kesme ve bayramlaşma gibi merasimlerde uygulanan adetler olarak gözler önüne serilmektedir. Yazarın okuyucuya bunu aktarma ihtiyacı hissetmesi ve bu gelenek unsurlarını özlemle ele almış olması onun geleneğe bağlı bir yazar olduğunu söylemeye imkan tanımaktadır.

3.3.4 Sevgi

Sevgi, insanlar arasındaki en temel değerlerden biridir. Sevgi sayesinde insanlar arasında birlik ve beraberlik sağlanır böylece toplumsal huzur ve barışın önemli adımlarından biri atılmış olur.

Sevgi temasını farklı şekillerde ele alan Çokum, en çok *Beyaz Bir Kıyı*'da bu temaya yer verir.

Sevinç Çokum'a göre sevgi, insanları ayakta tutan bir değerdir. O, sevginin insanların içinde hiç bitmeyeceğine inanmak ister. Ona göre sevgi, *"İnsanların tükenmeyen hazineleri"* (KZŞ: 23) dir.

Yazar, sevginin yalnız insanlara özgü bir duygu olmadığını ve hayvanlarda sevgiden kaynaklanan örnek alınası bir bağ olduğunu,

"Ey Aziz hayvanlara bak da onların içlerinde sonuna kadar sakladıkları sevgiyi düşün ve kendine örnek al... Bak bir karga yuvası dağılıp iri gövdeli yüksek ağaçlardan yollara düşse, ana ve baba nasıl ağlıyor, nasıl ünlüyorlar! Seslerindeki sürekli arayışa bak, yürek yangınlarına bak... Sevgi bütünüünün parçalanışına bak... Her bir parça kendini arıyor."(YGY: 35) cümleleri ile dile getirir.

Sevginin yeryüzündeki en önemli duygu olduğu ve dünyanın da bu duygu üzerine kurulduğunun altı çizilir. Hikâye kahramanı sevgi ile ilgili olarak şunları söyler:

"...Bir insan ne kadar sevgi doluyrsa o kadar insandır. Sevgi akçıl bir kuştur sabahın erinde gelip önümüze konan. O bütün güzelliklere duyduğumuz Ademoğlu hayranlığıdır. Hediye budur yeryüzüne dostlarım. Bıraktığımız bırakacağımız sıkılı bir yumruk olmamalı. Bilirsiniz, dünya bilgisayarında silinmeyecek yazılar bütün o depo bilgilere rağmen sevgi üstünedir... Ben de size armağan ettim sevgimi." (NSB: 109)

Dünyanın sevgi üstüne kurulduğu fikrini devam ettiren yazar sevginin önemini şu sözlerle ifade eder: *"Zaten sevgi gün ışıması, tan ağarması gibidir. Onun doğuşuyla dünya aydınlanır, güzellenir. Bahar dalındaki çiçeğin özü de budur. Tohum ürpertileri, daldaki sürgünleniş... Sevgi akıştır, paylaşarak bütünlenmelidir. Güzelle yan yana düşen odur. Sevginin olduğu yerde her şey kendisidir."* (BD: 68)

Sevgi, insanın ayakta kalmasını sağlayan bir duygudur. Sevinç Çokum, sevginin bu işlevini *Beyaz Bir Kıyı*'da oldukça romantik bir biçimde sergiler (NSB: 110).

Yazar, her durumda sevginin öğretilmesi gerektiğini vurgular: *"Zamandan taşıyorum, kirlenmelerden, teknolojinin uğultusundan, menfaat alçalmalarından. Bu iki çocuğun zamana*

teslim etmeyeceğim, etmemeliyim diye düşünüyorum. Her tarafından silahlı zamana karşı ben bir tüy olsam da ... Bir toz zerresi yahut. Taşırım yine de yüklerini, onların ve ötekilerin... Ve sevgiyi öğretirim yalansız dolansız, yiğitçe. Sevgiyi ve dostluğu.” (BD: 65)

Yazar, gerçek sevginin en küçük bir sarsıntıda yok olmaması gerektiğini vurgular. Aşk ve paranın çatışması üzerine kurulu bu hikâyede yazar, sevgini hiçbir şeye değişilemeyeceğini, “*Gerçek sevgi rüzgârın üflediği nahif bir çiçek değildir* (AS: 49) şeklinde dile getirir.

Başka bir örnekte yazar, büyüyen ve modernleşen dünyada sevginin unutulmaya yüz tuttuğunu dile getirir. “*Şehir büyüyordu ur gibi salkım salkım. Büyüyen şehrin içinde insanlar cüceleşiyor, küçülüyordu. Duvar diplerinde, kapı önlerinde açlık büyüyordu kedigözü bir açlık... Kapılarımızın ardında aşk öksüz, sevgi yetimdi, dostluk kimsesiz...*” (TBSH: 78-79).

Al Çiçeğin Moru’nda sevgi daha özel bir manada, eşler arasındaki boyutuyla ele alınmıştır. Yazar, çok sevdiği eşine kavuşacağı için ölümü umutla bekleyen bir kahramanın “*Sevdiğim öldü ve ben yaşadım. Biliyor musun bu hastalık beni fazla üzmedi. Çünkü artık ona kavuşacağım. Bunca zaman sonra...*” (YÖS: 127) sözleriyle, duygularını dile getirir.

Yazar, sevginin her ne olursa olsun dünya da var olmaya devam edeceğini umutla anlatır. “*Belki, güler yüzlü insanlar arıyor çevresinde bu adam. Gürültüler büyür. Gürültüler büyür ama bir yerde tomurcuklanmağa devam eder ağaçlar. Varsın şehir üstüne yürüsün yeşillerin. Güneş var gökyüzünde. Sonra, sevgiyi de öldüremezler. Paranın, silahların ve duygusuzluğun arasına sıkışan sevgi bende, sende, onda yine duyuruyor sesini*” (EA: 8).

Sevinç Çokum’a göre, yeryüzünde var olacak tek şey sevgidir (B(2): 18) ve gerçek sevgi; hayatın her zorluğuna göğüs gerer ve ölene kadar devam eder (A(2): 32).

Sevgiyi değişik yönlerden ele alan yazar, gerçek bir sevginin nasıl olacağını ve sevginin toplumdaki işlevlerini de dile getirmiştir.

3.3.5 Geçmişe Duyulan Özlem

Milli değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Çokum, toplumda eskiden var olan değerleri ve yaşadığı dönemde de var olmasını istediği kimi değerleri eserlerinde okuyucuya sunmaktadır. Bu değerleri tek taraflı değil geniş bir bakış açısıyla ele alarak onlara özlemini dile getirmektedir.

Yazar kahramanının ağzından eski İstanbul'un bahçeli evlerini ve havasını özlemle: *"Eskiden her evin bir bahçesi olurdu. Şimdi İstanbul'un neresine baksan, tıklım tıklım dükkân, ev... Eskiden toprağa erik çekirdeği atsan, erik, şeftali çekirdeği atsan, şeftali yeşerir, biterdi. Sonra koca ağaç olurdu bunlar. İstanbul'un havası yumuşadı. Belki mandalina, portakal bile yetişir buralarda."* (GB: 107-108) şeklinde dile getirirken, başka bir hikâyesinde eski günlerin özlemini şöyle dile getirir: *"Olmayan bir şeyi yaşamış olmanın burukluğu bu. Ama ben yine de oruçlu gündüzlerimizin masum acıkmışlığında hafıflemiş bedenlerimizle şehirlerimizin eski kesimlerindeki o masal yolculuğunu arıyordum."* (UKG: 87)

Aynı hikâyede eski günlere duyulan özlem şöyle devam eder:

"Hatırla akşam mavisinde kaynayan bakır çaydanlığının yaşlı bir nine yalnızlığınca söylediği şarkıyı. Uzaktan uzaktan Sabah Fahri'nin ilahisini... İnsanlığın türküsü oynak neşeli bir şey değildi, olamazdı da. Hatırla senin benim buz sırtışıma yalnızlığımızı. Dileklerimizin havuzlara düşen şingirtisini... Karanlık eşiklerine kocakarı yüzleri, çocuk ağlamaları, yemek ve mum kokuları sinmiş, paçavralar içindeki türbelerin saran, çağıran yeşilinde dualarımızı..."

Sidi Harezmi'nin mavera aydınlığını, türbenin içinden çıkmış suyun bereketini, o bereketle güçlenmiş palmiyeleri, hurmaları, mavi gözlü, beyaz dolanlı kazların parmaklarımızı ısırmaya yeltenişlerini, halk parkının ordaki zeytin-ekmekçileri, susam kokusunu, acıkmışlığımızı. İnsan olduğumuz anları." (UKG: 91)

Başka bir hikâyede yazar, eskiden büyüklerin çocukları etrafında toplayıp hikâyeler, masallar anlatma geleneğini şu cümlelerde özlemle dile getirir:

"...Çocukluğum çok çabuk geçti. Nasıl geçti, bilemiyorum. Ne güzeldi... Ninem bize destanlar, hikâyeler anlatırdı. Mesela zemheri fırtınasında ocaklara sokulur, ninemi dinlerdik. Ninem cemaziyelahir, derdi. Ve güller açardı. Kardeşlerim sofada emekleyip dururlardı. Onları ben oyaldım. Onlara radyo teyp çaldım. Ninem nasıl mı anlatırdı? 'Derken Battal Gazi'yi kuyuya attılar' derdi. 'Derin bir kuyu. Battal Gazi orada, gece gündüz dua etti. Çünkü kuyunun içi yılan doluydu.. Yılanlar, üzerine doğru geldikçe o dua ederdi. Yılanlar da ona dokunmazlardı. İçlerinde yeşil başlı bir yılan vardı ki gelip Battal Gazi'ye

‘Hoşgeldiniz Sultanım!’ dedi. Meğer bu şahmeranmış.’ Ninem böyle anlatırdı. Ninem şimdi yok...” (ST: 163-164)

Yazar, kahraman aracılığıyla eski aile düzeninden *“Annem örgüleriyle, el işleriyle, sıcak çörekleri, bohçalar ardında fısıltılarla, gülüşlerle, gül yağları, ilahilerle, çocuk bezleri, sofraya muşambaları, yaygılarla... Filelerde pırasalar, Pazar rehaveti, komşu muhabbetleriyle tıkiş tıkiş camilere ve türbelere dolarak göçebe gidişlerle kırlara yayılarak yaşadık biz. Yaşadık babamın sessiz akşam sesleriyle gelişi, eşiklerde duruşu, evin ev olduğu bizim eksilmediğimiz zamanlarda. Çorbamız ekmeğimiz yer sofrasında, lambalar kısıli, sokak uykuda, annem, babam, kardeşlerim, bir de ay, bir de yıldızlar, bir de seccade...” (AS(2): 6)* cümleleriyle özlemle bahseder.

Gece Kuşu Uzun Öter’de eski yıkanma şekilleri anlatılır ve kahramanın ağzından eski usulün önemi ifade edilir.

“Zarife Hanım ‘Hadi kızım yıka beni!’ dediğinde havlular, tırnak makasları, Hacı Şakir sabunları, banyodan sonra giyilecekler hemen hazır edilmeliydi. Hatta o eski bakır kurnalık tas bile... Bu tas Zarife Hanım’ın alışamadığı düşün kireçli sularla yarı tıkalı ağzından çok daha elverişliydi yıkanmaya. ‘Eski usulden şaşmamak gerek.’ derdi, Zarife Hanım. “Dök kızım bolcana... Oh oh hizmetçilerin olsun inşallah” (GKUÖ:13).

Gece Kuşu Uzun Öter’in başka bir hikâyesinde yazar, eski çocuk oyunlarından özlemle bahseder. *“ Çocukluğumuzda, kıskançlığımıza, hırçınlığımıza rağmen paylaştığımız şeyleri düşündüm. Hayır hayır! Paylaştığımız değil, parçalayıp ayımsadığımız şeyleri. Oyuncaklarımızı, küçük bahçemizi, çamur ve mum bebeklerimizi, küçük, yaldızlı altıgen kutulara konmuş pastalarımızı...”*

O mum bebekleri annem yapardı ustalıklı. Sıcığa yaklaştı mı erirlerdi, çabuk kırılırdı kolları, bacakları... Sonra minik tencerelerimiz vardı, el kadar bile değil. Çamurdan yemekler yapardık içine. Çamur, oyuncaklarımızı ürettiğimiz kolay bulunur malzemeydi. Ele yatkın bize yakın...” (LY: 46).

Bir Eski Sokak Sesi’nde yaşlı kahramanın eskiyen eşyalara verdiği önem şöyle ifade edilir:

“...Bir bakıyorsunuz, çığlık çığlığa, sarılar kırmızılar sarmış her yanı. Değişmeyen renk nerede? Onu bulamıyorsunuz. Gülünç geliyor düşününce, çırpınışı insanın. Herşey, eskiyor, yenileniyor, çürüyor, atılıyor. Tıpkı Bitpazarı’nın malı gibi. Bir yığın akla hayale gelmedik, hurda, antika, uydurma şeyler.. Hilmi Bey’i buraya bağlayan da, bu eksiklik. Kırılmışın, paslının, yamalıının geçerli oluşu.. Emekli Hilmi Bey de, burada kendi eskimişliğini bulup, yaşıyor. Hiç olmazsa, şu pazar yerinde eskinin meraklıları var.” (B(2): 20)

Bir Eski Sokak Sesi’nde eski kadınlar “Eski kadınlar, güzeldir, alımlıdır. Konuşmaları, bakışları başkadır onların.” (B(2): 20) cümleleriyle anlatılır ve bu kadın tipinin özlendiği sezdirilir.

Çocuk oyunlarının anlatıldığı bir başka örnek de *Bir Eski Sokak Sesi*’nde şöyle işlenir: “Bizim sokaklarımız, uçsuz bucaksızdı. İnsan oralarda yolunu kaybetmeyi öğrenirdi. Sonra benim taş bebeğim hiç yoktu. Pasaklı bez bebeklerim vardı. Yine de severdim onları. Ağlamadıkları için...

Biraz daha büyüyünce, kandil günlerinde ‘Yağ parası, mum parası’ toplamağa başladım. Sonra bizim evin yarı karanlık taşlığında bir oyun perdesi kurdum. Perdenin arkasına geçip, örgü şişlerine taktığım karton insanları mum ışığında oynatırdım. Oyunu görmeye gelenlerden beş kuruş alırdım. Benim karton insanlarım, hep yan duruşlu, büyücüler, hortlaklar, prensesler, askerler ve kaybolmuş çocuklardı...” (GBÇ: 124)

Rozalya Ana’da yazar, eskiden bazı araç gereçlerin ağaçtan yapıldığını bir örnekle hatırlatır.

“-Kaşıkları akağaçtan bıçakla yontup yaparım. Hemen tezi tezine yontar ortaya çıkarırım. Daha önce sepet de örerdik. Mısır soymuğundan, şimşir çırpılarından. Sonra bıraktık o işi. Eskiden her şeyimiz ağaçtandı. Terazilerimiz, tepsilerimiz, turşu şapşaklarımız, elekler, kalburlar, gözerler... Herbirinin de ayrı isimleri olurdu.

Baki Bey ibrikli yuvarlak bir su kabını evirip çeviriyordu.

-Bu nedir?

-Buna çotra denir... Eskiden tarlaya içeceğimiz su bununla götürülürdü. Şu delikten su konur ibrikten de içilir. Sonradan her şey plastik oldu. Terlikten ibriğe her şey...” (GS:83).

Rozalya Ana’da eskiden kapı tokmaklarının şekillerinden yola çıkılarak insana verilen önem ve saygı vurgulanır.

“...Germiyan Sokağı’nın tarihi evleri, karanlıkta ağarmış yüzleri, kafesli veya perçinli parmaklıklı pencereleri ile duruyorlar. Kapıların madeni tokmakları bir yerlerden düşen ışıktaki beliriyor. Kendi evlerinin de el biçimi bir tokmağı vardı. Soğuk ve demir karası tokmak, bir el dokununca sanki ısınır, tokalaşırdı gelenle. Kütahyalı bir kızın elini düşlerdi Seyfi. Bu sıralanmış sarı beyaz evlerin kimisinde kapı tokmakları da gelenin erkek veya kadın oluşuna göre düzenlenmişti. Eğer kalın ve yay biçimi o tok sesli tokmak çalınmışsa gelen erkektir, buna göre kapıyı bir erkek açar. Eğer halka şeklinde daha yumuşak ses çıkaran tokmak vurulursa gelen kadındır ve kapıyı kadın açar” (KK:143-144).

Onlardan Kalan adlı hikâye kitabında eski bayramlar anlatılırken onlara duyulan özlem de hissettirilir. “Bayramlarda ne yapardık biliyor musun? Faytona binerdik. Atları ne güzel süslerlerdi... Sokakları faytonların çingirak sesi kaplardı. Bir tarafta allı morlu koyunlar itişip dururlardı. Biz faytonların içinden evlerimize el sallardık...” (ÇE: 46).

Görüldüğü gibi Çokum, yavaş yavaş unutulmuş gelenek, değer gibi toplumumuza has unsurları özlemle işlemektedir.

3.3.6 Değerlerin Yitirilmesi

Toplumların geçmişten getirdiği ve geleceklerine yön vermeye yardımcı olan değerleri vardır. Bu değerler, kimi zaman değişirler ve kendilerini yenilerler, kimi zaman ise yerlerini yenilerine bırakırlar. Çokum da hikâyelerinde değerlerin zaman içerisinde yitimini dile getirmiştir. İlk örnekte zamanla insanların ayrıntılara gereğinden fazla takılarak olması gerekenden uzaklaştığını eleştirir. Aslında hayatın karışık bir yapıya sahip olmadığını, onu insanların karışık hale getirdiğini bu yüzden de bazı değerlerin yitirildiğini söyler ve ekler: “*Başka bir istikamete gidebilirdi dünya, başka türlü olabilirdik. Biz biz değiliz ihtimal... Öyle uzaklaşmışız olmamız gerekenden...*

Bu anlamda ne kadar yalnızız... Küçük bir çocuk gibi. Bozduğu oyuncağı tek başına yapmak zorunda olan. Nereden başlayacak, nerede biteceğiz sahi? Kocaman bir nehir

akmaktadır önümüzde. Ve bizi ezmeğe, boğmağa çalışan da bu ayrıntılardır. Bir zaman sonra onlar bizi yönetir, sorgular, denetlerler. Tutsağı oluruz onların. Onlar için kırarız birbirimizi, onlar için didişir, dövüşürüz.” (ÇA: 28-29)

Yazar *Gece Kuşu Uzun Öter*’de insanların doğaya ve kendilerine gereken önemi vermediklerinden, yenilik adına her şeyin doğal yapısının bozulduğundan yakınır. “*Keşke her şey yaratıldığı gibi kalsaydı... Yenilik adına bozduklarımızı geri alabilirsek ve dünya çöplüğünde çöplerimizi atmak için yer bulabilseydik...*

Keşke insan eliyle bozulmasaydı şu değerler, şu dengeler, şu güzellikler. Sular, rüzgârlar kendi akışlarına tabi, hayvanlar, çiçekler, tohumlar, genler özgür...” (ÇA: 29).

Aynı kitabın başka bir hikâyesinde yazar, yabancılardan bir örnek alırken bunun içine kendimizden bir şeyler katmayışımızı eleştirmektedir. “*Duvarlardaki Rum kahkahalarına kat kat boya vurup evi Türkleştirmeğe çalıştık. Bizans İstanbul’unun Türklüğe tebdilince her yanı şartlayıp küçük bir delikten ibaret hela müsveddesine bir altlık ekleyerek eli yüzü düzgün bir tuvalet ortaya çıkardık. Neyi destikse altından asırlık hamam böcekleri çıktı, onlar dahi Bizans yüzlüydüler” (BY: 35).*

Başka bir hikâyede yazar insanların kendi kararları doğrultusunda yaşamadıklarını, mahremiyet duygusunu yitirdiklerini, çocuk sevgisini yitirdiklerini şöyle ifade eder: “*Aslında oğlumu yabancılıyordunuz. Oğlum seçilmiş zevklerle donanımlı asude hayatınızın arsında bitmiş kaktüs dikenini gibi huzursuz etmişti sizi. Bu dağ başında sessizlik doluydunuz.*

Özel dünyanın ayrıntıları, birbirinize muhtaçlığınız yetiyordu size. Evlat yetiştirmeyi katlanılmaz bir çile olarak görmekteydiniz. Evlat sevgisinin ne olduğunu, bir çocuk büyütmenin hazzını çocuklarınız yetiştikten sonra çoktan ötelerde bırakmıştınız.” (LY: 45-46)

Gece Kuşu Uzun Öter’de yazar, bir başka hikâyede insanların, birbirlerine selam verme değerini yitirdiğini şu sözlerle ifade eder: “*Ama gerçek hayatta böyleleri yok muydu? Sabah çalıştığı daireye gidip akşam dönen, farklı bir renge tutunmadan muttasıl aynı çizgide kalan birileri... Bir merhaba, bir demli çay, sigara üstüne sigara, maaş ne zaman, yemekte ne var, hesaplar hesaplar...” (ÇA: 24-25)*

Başka bir hikâyede ise yazar, hayatı tek bir düzen içinde algılayan zihniyete karşı çıkar. Ona göre hayatın değerleri ayrıntılar, sevgiler, dostluklar, saklananlar, hırpalananlar,

tozlananlar, parlak, sıcak, uyumlu uyumsuz şeyler, anlık duygular, sönüşler, parlayışlardır (YDY: 52).

Rozalya Ana adlı hikâye kitabında da yazar yitirilen değerleri ele almıştır. Burada köyden şehre göç ile başlayan süreçte para uğruna yitirilen değerler hala köyde yaşamakta olan bir kahraman tarafından şöyle anlatılır:

“-Burdan gidenlerin herbirinin haberi tezden geliverir kulağıma... Şu evler insan doluydu bir zamanlar... Doluyu bilip de boşa alışmak kolay değil bey. Gittiler şehirlerde yaşamağa. Şehirlerde gecekondı sahibi olmağa... Kadını erkeği sadece para için nefes aldılar. Uykuları para oldu, sözleri sohbetleri para. Sevgileri bitip tükendi para uğruna. Kimisi tüpgaz patlamasında gitti, kimisini araba çiğnedi. Kimisi canına kıydı, kimisi elini kana buladı. Kadınlar para için yandılar tutuştular, çocuk sevgisi silindi içlerinden. Çocukları sokaklara saldılar. Ana olmak istemediler bir daha... Bebelerini kazıtıp kazıtıp küvetlere attılar. İçlerinin kanı hiç durmadı. Kağıt gibi sarardılar. El kapılarında durup yer sildiler, çöp döktüler, kömür taşıdılar. Memleketten çıkarken yüzleri gül elmasıydı soldu, buruştu. Çirkinleştiler. Daha otuz beşine varamadan gıdasızlıktan dişleri döküldü. Saçları döküldü, deterjanlardan elleri el olmaktan çıktı. Ciğerlerine toz hastalığı girdi halı vurmaktan...” (GS: 85)

Rozalya Ana’nın bir hikâyesinde bir köy kahvesine televizyon alınır. Kahveci televizyonu kahveye koyarken insanlara kötülük edeceğini bilmektedir ama yine de televizyon kahvede yerini almıştır. Köylüler dünyada olup bitenden haberdar olurlar ancak, onun başında fazlaca vakit geçirmeye başlarlar. İzledikleri programlardan etkilenip her yerde hayali kahramanlar hakkında konuşurlar. Bu kahramanlara özenir, onlar gibi davranmaya başlarlar. Mahremiyet duygusunu yitirirler (AKÖ: 98-99).

İnsanın aslında özünde erdemli olduğu ancak zamanla değişime uğradığı ve bu yüzden değerlerini yitirdiği *Rozalya Ana*’da bir diyalogda şöyle anlatılır:

“ ‘İnsanlar artık özleri gibi değil öğretmen efendi.’

‘İnsanoğlu ne zaman özü gibi olmuştur Beyaz Ana?’

‘Yok, öyle deme... İnsanların özü gibi olduğu zamanları ben bilirim.’

Sır vermişçesine ıslıklı sesiyle üst yanı bütünüyle dökülmüş boş damağı görünerek,

‘Öyle deme, diyordu. Vaktin zamanında böyle değildi insanlar. Şöyle bir ortalığa bak bakalım. Ne pehlivanlar pehlivana benziyor, ne okumuşlar okumuşa... Yakası paçası herkesin bir yana gitti. Bir vakitler buralarda savaşlar oldu, nineler bilir, anlatırlardı. İnsanlarımız kıyla kıyla o nesiller tükendi de geriye eğrice bir dal kaldı. Biz de o eğri daldan türedik ve o yüzdendir ki doğrulup bir yola koyamıyoruz kendimizi.’ (AKÖ: 99)

Rozalya Ana’da başka bir hikâyede yine köyden şehre göçün bir sonucu olarak insanların değerlerinden vazgeçtiği ifade edilir: “Belki de yatalak bir karısı vardı ve onun sönmüş güzelliğinden geriye kalanı görmemek için kahveye giderdi. Belki onun için yaşanmış günler sadece o günlerdi ve artan zaman dilimi doğrusu yaşanmağa değmezdi... Oğulları ve gelinleri bu hikâyelerden çoktan usanmışlardı. Kaptan ölünce o hikâyeler de bitti. Ve onlar yeni bir hayatın, sinemaların, sandviççilerin, dönercilerin, lahmacuncuların, minibüslerin, otobüslerin, kalabalıkların, sıra sıra dükkânların, bitişik apartmanların, güneş sızmayan sokakların çağrısına uyarak yollara düşmüşler, bir Milli Mücadele kahramanının unutulmuş çocukları olarak gittikleri şehrin bir yerine bekçi olmuşlardı, kapıcı olmuşlardı...” (GS: 80-81)

İnsanın duygularıyla hareket etme duygusunu yitirdiği, Beyaz Bir Kıyı’da “Bizi yöneten düşündüklerimizdi, beynimizin girintilerine takılı irili ufaklı tasarılarımız, heykelciklerimiz. Saygıdeğer hükümdarlarımız. Azer gibi kendi yaptıklarımıza bende olduk biz. Bayrağımız özgürlüktü, yüreğimiz köle, kendi kendimizin tutsağıydık biz. Savaşımız kimseyle değildi, kendimizleydi” (A(4): 81) şeklinde dile getirilir.

Sonuç olarak yazar, köyden şehre göç ve teknoloji gibi gelişmelerin etkisi ile insanların kendi kültürlerine özgü mahremiyet, doğayı sevme gibi değerleri yitirmeye başladığını, insanların birer robot gibi yaşamaya mahkum edildiğini ifade etmekte ve bu durumları eleştirmektedir. Değerlerin yitirilmesi sonucu toplumda ayrılıkların ortaya çıktığını vurgulayan yazar, verdiği örneklerle hem değerlerin önemini belirtmekte hem de değerlere sahip çıkılması konusunda okuyucuyu uyarmaktadır.

3.3.7 Misafirperverlik

Misafirperverlik toplumumuzun önemli özelliklerinden biridir. Yurdumuza, evimize gelen insanları en iyi şekilde ağırlamak anlamına gelen misafirperverlik Çokum'un hikâyelerinde canlı bir anlatımla dile getirilmektedir.

Sevinç Çokum, misafirperverliği *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâyeye kitabında birkaç yerde ele almıştır. Örneğin burada, misafire ikramın önemi ve ev sahibinin ona eşlik etmesi şöyle ifade edilir: *“Kış günleri gelen giden olmadı mı bir abus karanlık çökerdi odalara. Sessizlik evi alabildiğine kuşatırdı. Ancak yazın yazlık eve hurçlarla birlikte girildiğinde Zariye Hanım başkalaşır, ölüm yakınlaşmalarını iteler, sefalı günler şarkılar, defler, darbukalar gelsin gitsin komşular, şenlikli bir dönem geri gelirdi. Güneşin uzun uzun oyalandığı salon sitenin dedikodularıyla dolup taşardı. Kapının kuş zili ikide bir şakırdar, biri gelir, “Büyük Hanıma gelmiştik..” denilir, Şikeste ocağa irili ufaklı cezveler sürerdi. Kahvesi az, kahvesi çok, orta şekerli, bol şekerli, sakkarinli, kesme şekerli kahveler... Bol köpüklülerde patlatılan balon balon kem gözler...*

Şikeste hiç konuşmazdı onlarla; görevini bilir, yarenlikten sakınarak mutfağına sığınır. Zariye Hanım kahve soruldu mu “Hastaya çorba mı soruyorsun?” derdi. Bir saat önce biriyle kahve içmişse yeni konuğa da yeni bir kahveyle eşlik ederdi.” (GKUÖ: 17)

Yine *Gece Kuşu Uzun Öter*'de başka bir örnekte eve gelen misafire: *“ ‘Ben bir tatlı dökeyim hemen, kalasınız, bizim rahmetli de ne çok severdi tatlıyı, şekeri... Günü tatlısız bırakmazdı. Bizim adetler tee Makedonya'dan beri burda da sürer gelin.’ ”* (KA: 56) şeklinde söylenen sözlerle, misafire duyulan hürmet dile getirilirken; başka bir örnekte misafire ikramda bulunma geleneği şöyle vurgulanır:

“Eski halini kendinde bulup misafir sevinciyle ekliyor Hacıanne.

“Bizim ev daha bitmemişken onlara gidip ısınır, koca salonun yumuşak dekoru içinde üstümüze bir rehavet indiğinde ikramın biri gider biri gelirdi. İkisinin de yüreği insan sevgisine batmıştı. Tam kalkacak oluruz, Selim Ağa Hacıanne'yi uyarır, nazikçe,

“Bizim kabak tatlımız yok muydu?” derdi. “Nereye canım, tatlı yenecek daha..”

Hacianne hemen koşturur, cevizi bol tarafından kabaklar gelir, onlar yenip üzerine su içilir, biraz da hemen kalkmama payı verilir, sonra “Eh, müsaadenizle..” denildiğinde bu defa Hacianne ,

“Nereye mari, meyve yenecek daha..” derdi.

Meyveler yenir, ardından mısır patlatılır, onun peşinden sütlaç türü sütlü mütlü bir tatlı daha gelir. Velhasıl konuk ev sahibi güzellemesi ve yarışı böylece devam eder, sonuçta gitmek için yalvar yakar olurduk da öyle bırakılırdık.” (KA: 62)

Evlerinin Önü’nde eve gelen misafire hediye vermek suretiyle ona verilen önem, “Anası, kızın isteğini bir çabuk yerine getirdi. Konsolun gözünden tığla örülmüş örtüler çıkarttı.

-Bunlar, kızımın size hediyesi. Kendi el emeğidir. Çeyizinden ayırdı” (PM: 45) şeklinde gösterilirken aynı davranış Beyaz Bir Kıyı’da,

“İşte ortak bir kelime. Hediye...

-Yok, olmaz Naime.

-Bizde adettir. Misafire hediye veririz. İstanbul’da çay demlendiğinde beni hatırlarsın.”(KZŞ: 27) cümleleriyle ifade edilir.

Rozalya Ana’da tanımadığı insanı Tanrı misafiri olarak kabul eden ev sahibinin ona ikramda bulunması ve misafir için özel eşyalar kullanması ile misafire verilen önem ortaya konmaya çalışılır. “Adam geçmişten kalma Tanrı misafiri geleneğinin son kıpırtılarıyla güvensizlik arasında gitti geldi. Güvensizdi çünkü köyün tek insanıydı..

-Evet, benden gayrısı gitti, dedi adam...

-Aslında ben fotoğraf çekiyordum... Köy ilgimi çekti, Dolaşırken fark ettim insansızlığı. Dönüp gitmek üzereydim. Sonra sesi duydum. Yani müzik sesini...

-Buyur o zaman bir ayranımı iç. Ne zamandır bir Tanrı misafirinin yolu düşmedi buraya.

Baki Bey adamın peşisıra eve girdi. Gün ışığının dinlendiği sofada bir torna tezgâhı duruyordu. Karşılıklı sıralanmış odalardan birine geçtiler. Adam, uzun zamandır boyanmamış duvarların kirli gölgesinde pencere önündeki sediri gösterdi. “Buyur geç!” dedi. Sonra küçük camlı büfeden misafirler için ayrılmış kesme cam bardak çıkardı. Ve bir testiden ekşiliğinin kokusu hemence yayılıveren ayran doldurup getirdi” (GS: 82).

Rozalya Ana’da bir başka örnekte misafire verilen önem, “Kızın adı Bahar’dı.. Ne güzel sofrayı kurardı diz kırıp... İlken yaygıyı güzelce sererdi. Sonra yoğurt tenceresini getirip sofranın bir kıyısına öyle sarıp sarmalanmış olarak kordu. Ardından içi çiçekli, çarşı işi çinko birkaç tabak sıralardı. Bu tabaklar misafir içindi, bilirdi Murad” (GS: 86) şeklinde ifade edilirken Bir Eski Sokak Sesi’nde; “Kadın, bunları söyledikten sonra mutfığa girip, tel dolaptan pırıl pırıl çay bardaklarını çıkarttı. Ocağın altını kıstı. Küçük çay kaşıklarını, bardakların içine bıraktığında incecik gülüşlere benzer bir ses çıktı. Sıcacık, koyu kırmızı çayı, süzgeçten geçirerek özene bezene bardaklara koydu. Naime Hanım, odadan seslendi:

-Çay mı geliyor Kevser?

Ne zaman bardak kaşık şıkırtısı duysa, Naime Hanım’ın aklına çay gelirdi. Kevser Hanım’ın çay tepsisiyle odaya girdiğini görünce, iyice bir yerleşti divana.

-Getir getir kızım, aklımız başımıza gelsin” (B(1): 112) şeklinde dile getirilir.

Onlardan Kalan’da da misafirperverliğe yer veren yazar, yine misafire hürmeti ele almaktadır. “Bunları ayaküstü bahçe kapısında konuşuyorlar. Öteden yenge koşup geliyor. Yemenisini düzelte düzelte. Yüzünde üzüntüsünü gizleyen bir gülümseyiş...

-Buyur bir kahve iç Feyyaz! Çay yapayım Allahaşkınıza...

-Sağol yenge. Bir an önce gidelim” (DE: 118).

Onlardan Kalan’ın başka bir hikâyesinde de misafire karşı güler yüzlü olmak ve ikramda bulunmak “...Eskiden o eve daha sık giderlerdi. Melek Abla, merdivenleri inip çıkar, onları nasıl ağırlayacağını şaşırırdı. Yüzünde İstanbul’un unutulmuş, o güzel yanları gülümserdi. Hep ‘Allahaşkınıza’ derdi. ‘Allahaşkınıza, yemeğe kalın...’ İnsan o eve gidince, dostlukların görünmez makaslarla kırılıp kesilmediği zamanların içine daldı.” (GE(1): 103) cümlelerinde dile getirilir.

Yazar görüldüğü gibi hemen her hikâyesinde misafirperverliğe yer vermiştir. Bu örneklerde misafire verilen önem ve ikram vurgulanmaktadır.

3.3.8 Toplumsal İnanışlar

İnançlar, toplumları bir arada tutan en önemli unsurlardan biridir. Bu inançlar, batıl inanışlar olabileceği gibi dini temelli inançlar da olabilmektedir. İnançların insan hayatında çeşitli tezahürleri de inanışları doğurmuştur. Çokum da hikâyelerinde bu inanışların çeşitli şekillerine yer vererek bunlara dikkati çekmiştir.

Toplumumuz için kutsal sayılan değerlerden biri de türbelerdir. İslâmî açıdan önemli kimselerin mezarlarının bulunduğu türbelere Müslümanlar dileklerinin kabulü için giderler ve dileklerini dilerler. Ancak bunun yanında adaklar adayarak türbelere medet umma inanışı da yaygındır. Çokum da hikâyelerinde bu inanışa çeşitli şekillerde yer vermiştir.

Beyaz Bir Kıyı'da yazar, mübarek gecelerde türbelere gidip ibadet etmeyi kahramanı aracılığıyla,

“-Ey Aziz, beni dinliyor musun? Dedelerimiz derler ki, Efendimizin doğumunu müjdeleyen bu mum alayı ilk Osmanlı ülkesinde adet olmuş. Biz de onlardan almışız bu âdeti... Şu günler, her yana Peygamber Efendimizin bereketi, nuru saçılır. Bu nurların altında sen de dolaş, Abdullah bin Hassun'un, Sidi bin Aşir'in türbelerine koş! Türbeler dolup taşmadadır şimdi...” (YGY: 32) sözleriyle ifade eder.

Bir Eski Sokak Sesi'nde insanların zor duruma düştüklerinde türbelere koşup, dileklerinin yerine getirileceğine inanmaları şöyle ifade edilir: *“Neriman'ın kocası yine boştaymış, dedi Kevser Hanım. Kuruçeşme'deki kömür kamyonlarında çalışacakmış. Neriman bu iş için, Tuzbaba'ya tuz, Telli Baba'ya tel, Eyüp Sultan'a da horoz adanmış. Ne diyeyim, hayırlısı...”* (B(1): 113)

Gece Kuşu Uzun Öter'de de insanların türbelere gidip hem kendileri hem de toplum için dua etmeleri anlatılır. *“Nizami seksen altı seksen dokuz yıllarının gazetelerini bir torbadan çıkarıp İstanbul'da gazeteyi ziyaret ettiğinde çekilmiş fotoğraflarını göstermişti. 'You are my brother and sister,' diyerek bize yakınlığını anlatmak istemişti. Atası Nizamettin Evliya'nın türbesinde yüksek sesle dünya insanlığı, aç kimse kalmamalı, ilim irfan, 'terakkiyat' için dua etmişti. Sonra da Hüsrev Dehlevi'nin türbesine götürmüştü”* (TN: 115).

Rozalya Ana’da da yazar türbe ziyareti temasını ele almıştır. Burada yine duaların ve dileklerin kabulü için türbeler birer aracı olarak görülmektedir. Türbelerden ne isterlerse olacağına inanan insanlar gözler önüne getirmektedir (KK: 157).

Bir Eski Sokak Sesi’nde yazar, türbe ziyaretinin Hüseyin Efendi için günlük yapması gereken işlerden olduğunu söyleyerek türbe ziyaretinin sadece özel günlerde yapılmadığına dikkat çeker. “*Hüseyin Efendi’yi unuttur mu bu sokaklar?.. Tuzbaba Yokuşu, Selaltı Sokağı, Medsah İsmet Sokağı ve Camgöz Sokağı...*

Ufak tefek kırmızı yüzlü, bembeyaz saçlı bir adamdı. İş dönüşü, Tuzbaba’nın önünde bir fatiha okur, bakkala uğrayıp birinci sigarası alır, sonra büyük evin alt katında zilsiz bir kapıyı küt parmaklarıyla tıklattırdı. Üstünde yıpranmış meşin ceket, başında kasketi...” (GE: 66).

Yazar, *Onlardan Kalan*’da bir tren yolculuğunda iki yolcunun konuşmaları sırasında kahramanları aracılığıyla “*-İnsan alıştı mı, zor oluyor ayrılması... Ama kendi evinden şaşmayacaksın kızım. Herkes evini bilmeli.*

-Doğru. Kızım, daha kal anne, dedi. Olmaz. Evli evine, köylü köyüne. İnsan eti ağırdır amca.” (EI: 21) diyerek insanların misafirlikte fazla kalmamasına dair inancı dile getirir.

Onlardan Kalan’ın başka bir hikâyesinde yeni evlenen kadınların güzel şeylere bakınca çocuklarının iç ve dış güzellikle doğacağına dair inanış hatırlatılır. “*...Kadınlar, o vakitler, güzel işlerle uğraşırlardı. Güzel şeylere bakarlardı. Gelinlere ‘Güzel şeylere bakın’ denilirdi ya, bundan maksat doğacak çocuklarının hem içlerinin hem dışlarının güzel olmasıydı*” (ÇE: 46).

Evlerinin Önü’nde başka bir hikâyede yazar, geceleri aynaya bakılmaz şeklinde halk arasında yaşayan batıl inancı vurgularken (S(2): 229), *Gece Kuşu Uzun Öter*’de, insanların, hastalıkların tedavisinde iyileştirici etkisine inandıkları kimi bitkilere olan inanışlarını da gözler önüne serer. Bir hastanede sıra beklerken gelişen diyalogda yazar, bitkilerin tedavi edici özelliğine ilk olarak şöyle dikkat çeker:

“*“Sen niye geldin bacım?” diye sormuştu. Yapış yapış sıcak bir yaz günü... Hastanede bir sıraya yanyana oturmuştuk. İnsanın insana muhtaç olduğu koridorlar...*

‘Baş ağrıları için..’ demiştim. Sırtında yaz sıcağını umursamayan mavi bir perdesi, başında da ona uyumlu bir örtü vardı ve bu mavilikler içinde sakin, uysaldı görüntüsü.

Dizime dokundu hafiften. Anadolu kadınının tez dökülüveren içtenliğiyle..

‘Oğul otu derler bir ot vardır, baş ağrısına iyi derler. Bir de patatesi bağlarsan...’ (KG(2): 64)

İkinci örnekte de yine insanların kendi ürettikleri tedavi yöntemleri ve bunlara duyulan inanışları ele alınır. *“Erzurumlu arkadaşımın anlattıklarını hatırlamışım. ‘Oralarda deli ağrı diye bir ağrıdan söz edilir.’ Demişti Belkıs. ‘Ateşte kızdırdıkları bir taş vardır. Onu suya atarlar, müthiş bir ses çıkarır. Böylece deli ağrı o kişiyi bırakır derler...’*

Demek ki ağrının yanına ondan daha baskın bir şeyi koyuyorlar. Böylece öbürü meydana terk ediyor. Bu büyük bir gürültü, titreşim, hastanın ağrı üstünde toplanmış ilgisini dağıtacak bir haber, bir yanıltma olabilir. Manevi rahatlatma, kötü ruhu bedenden çıkartmak gibi. Totemizmi andırır bir yanı var” (KG(2): 67).

Yine *Gece Kuşu Uzun Öter*’de yazar, insanların kullandıkları eşyalara değer vermesi gerektiğine dair batıl inançlarını çuval benzetmesiyle şöyle ifade eder:

“Çuval çuval demeniz

Çuvalın hakkın beriniz

Çuvalın hakkın yeseniz

Ahrette onarman demeniz

Bu çuval manisini çok seviyordu ama çuvalın hakkını vermenin, çuvalın hakkını ödemenin ne demek olduğunu bilmiyordu. Sonradan Babaannesini bir çuval parçasının bile eğer iyi bakılmazsa, yırtığı söküğü dikilmezse ahrette insandan hesap soracağını söylemişti.” (SBBR: 98-99)

Bir Eski Sokak Sesi’nde de yazar toplum içerisinde yaşayan kimi inanışlara yer vermiştir. İlk örnekte küçük çocukların saç şekillerinden yola çıkarak gelecekteki kişiliği ile yorumda bulunma inanışı dile getirilir.

“Nazihe, yumuşak bir bakışla yaklaşıp, yanına çöktü.

-Hastalanmak istemezsin değil mi?

-Belki istiyordumdur, ne biliyorsun!

Nezihe, kardeşinin saçını hafifçe çekti.

-Bak, dedi. Küçükken, tam tepende dimdik bir saç tutam vardı. Yatmazdı bir türlü. Annem, ‘Bu kız, inatçı olacak galiba’ derdi. Ne zaman durulacaksın sen?” (DD: 59).

Başka bir hikâyede nazar, büyü ve bunların tedavisinde toplumun benimsediği inanışlar şöyle dile getirilir:

“ ‘Ne zaman konu komşuya gitsem, gözlerime bir ağrı çökerdi. Ellerimde sık sık göz çıbanları çıkardı. Hep nazar... Kızken, Ortaköy’deki evin merdivenlerinde ikide bir darı, iğneli soğanlar ve sabunlar bulurdum. Nazar boncuklarım çatır çatır çatlardı göğsümde. Bir Arap hoca vardı, annem ona götürdüydü. Meğer büyü yaparmış düşmanlarımız. Ben evde kalayım diye, kismetimi bağlarmış. Allah rahmet eylesin Ayşe Hala, ‘Düşmanın çok senin. Büyüden korunmak için ayağının nasırını, topuğunun sertleşmiş derisini kesip ye. Evin içine kokmuş maydanoz suyu serp, büyü tutmaz.’ Derdi. Behzat’tan bile ayırmak istediydiler beni. Güzelin düşmanı çok olurmuş. ’” (YA: 78)

Yazar, hikâyelerinde halkın çeşitli konulardaki inanışlarına yer vermektedir. Bunlar bir hastalığın tedavisinde alternatif tıp uygulamaları, duaların kabulü için türbelere gitme, çocuğu olacak kadınların güzel şeylere bakarak güzel çocuklar dünyaya getirilmesi, nazar ve büyü gibi eskiden beri toplumda kökleşmiş ve bazı kesimler tarafından genel kabul görmüş inanışlardır. Toplumumuzda uzun zamandan beri yaşayan türbe ziyareti Çokum’un en çok yer verdiği inanışlardan biridir. Türbeler yazarın hikâyelerinde insanların dualarının ve dileklerinin kabulü için bir aracı konumundadır. Çokum da eserlerinde bu inancı yukarıda verilen örneklerle sergilemiştir. Görüldüğü gibi toplumda türbelere karşı sorgusuz bir inanış vardır ve yazar, bu inanışı bu haliyle adı geçen hikâyelerde göz önüne getirmektedir.

3.3.9 Ailenin Önemi

Toplumu oluşturan en küçük birim ailedir. Toplum, aileler üzerine inşa edilir ve gelişir. Bu nedenle aile yapısı, toplumun yapısının sağlamlığında çok önemli bir etkiye sahiptir. Bunun yanında, ailede önemli fertlerden biri de annedir ve ailenin birlik ve beraberliğinde annenin önemi yadsınamaz. Bir çocuğu doğuran, bakımını üstlenen ya da kendi doğurmadığı bir çocuğu evlat edinip bakımını üstlenen kişiye anne denir. Anneler toplumumuzun en önemli yapı taşlarındandır. Evlatları için hiçbir karşılık beklemeden her türlü sıkıntıya katlanan anneler, fedakârlıklarıyla her zaman ön planda yer alırlar. Çokum da hikâyelerinde ailenin önemine ve aile için büyük öneme haiz anneliğin önemine şöyle dikkati çeker:

Aile, Çokum'un hikâyelerinde kendine yer bulan temalardan biridir. *Al Çiçeğin Moru'nda* aile bütünlüğü ön plana çıkarılmaktadır. Yeni bir eve taşınmak için aile fertlerinin yaptığı fedakârlıklar dile getirilerek birlik ve beraberlik vurgulanır:

“Üçüncü yıldı eve başladıklarında; tek katta bırakırım, o kadar gücüm yok, diye düşünüyordu Madenci. Fidan Hanım üç beş bileziğini, altın adına küpe yüzük ne varsa boca etti önüne. Kızlardan biri işe girmişti zaten; o da destek oluyordu. Öyle böyle bal sattı epeyce, evin eksiği gediği olsa da odalar tamamlandı, üstü kapandı, bir iki eşya, buzdolabı... ya dış boyası? Yeşil mi, pembe mi, beyaz mı? O da olur canım, olacak, durun hele!” (UTBA: 81,82)

Gece Kuşu Uzun Öter'de yazar, annelerin ailedeki önemlerini “*Annemin parçalanmış sevgisiyle bizi birbirimizden uzaklaştırmamak için çırpınışlarının da yeni yeni bilincine varıyorum. Anneler böyledir. Gerekçeler üretmek, barış köprüsü kurmak görevleridir onların.*” (LY: 43) sözleriyle dile getirirken; başka bir hikâyede annelik duygusunu bir annenin ağzından şöyle ifade eder:

“Her şey için geç kalmıştık, evet. Bu asude yere biraz geç geldik ve sen de aramıza... Daha erken olmalıydı, direksiyon öğrenmeliydim, gözlerim bu denli bozuk, yüreğim bu denli korkulara açık olmamalıydı. Evet geç! Yalnız seni kötülere, kötülüklere karşı nasıl koruyacağımı biliyorum. Seni korumada gücümün tam olduğuna inanıyorum. Henüz.

Uyku uyanıklık arasında benim dualarımı işittiğinden eminim. Sen her zaman tetikte oldun çünkü, dualarım sana hiçbir kötülük gelmesin diye. Gözlerimin üzerinde olduğunu biliyorsun, uyurken de...” (YDY: 50)

Gece Kuşu Uzun Öter'de yazar, ailenin bütünlüğü ve bir arada olması hususunu: “*Bir söz ayıtayım sana gelinim..*” demişti. “*Sen buraya barıp keldin ya ondan yüreğimden can çıkmadı. Yüce Mevla biraz daha ömür biçti demek. Ben iyiyim, artık yola koyulsan iyi edersin. Buralarda oyalanma. Ev aş ister eş ister. Eşin yoldaşın neredeyse sen de barıp orda olmalısın*” (SBBR: 101, 102) cümleleriyle vurgular.

Al Çiçeğin Moru adlı hikâye kitabında da yazar, bir annenin yokluğu karşısında çocuğunun hissettiklerini duygusal bir şekilde:

“*Anam bir kap yemek pişirirdi ama doyardık; hem de mutluyduk.*” Diye yazıyordu Burhanettin. “*Sen gideli sıcak yemeğe hasretim var anacığım. Gözümde tütüyorsun. Geçen akşam geç vakit eve geldiğimde uzun boylu yemekle uğraşacak halim yoktu. Gözüm yataktaydı ama birdenbire içime bir özlem sokuldu anacığım. Zannettim ki, içeriye girdiğimde seni göreceğim. Sobayı yakmışsın, ortalık sınımsıcak. Her zaman yaptığım gibi tencerenin kapağını açacağım. Yüzümden çorbanın dumanı geçiverecek. Neredeyse eline sağlık diyecektim. Sen yoktun, çorba da... Dolapta göbek salata vardı, bir de unuttuğum bir dublesi içilmiş bir ufak rakı... Garip garip bakıyor bana. İri doğranmış güzel bir salata yaptım, üzerine de beyaz peynir ufaladım. Öyle her gece içenlerden değildim ama dertlendiğimde... Salatayla birlikte hasretlenerek... Anacığım yokluğun gün gün büyüyor diyerek*” (SÜ: 51) cümleleriyle ifade ederken ailede annenin önemine dikkatleri çekmektedir.

Yine *Al Çiçeğin Moru*'nda yazar, ailenin önemini ifade eder ve dayanışma içinde olan bir ailenin her türlü zorlukla başa çıkabileceğini şöyle dile getirir: “*Hayat da böyledir. Bir noktaya varırsın, sonra dönüş başlar. Nerelerden başladım ben. Uçurum diplerinden... Sen kadardım; en ezgin günlerimdi o günler. Bende ne kaldı dersin o ezgin günlerden? Deliliğim. Sen benim tesisatçılık günlerimi bilirsin... O zaman pek küçüktün ama... Bir kez delilenmeyim, yapmayacağım iş yoktur. Hani diyeceksin ki sen nasıl yaptın bu işleri? Büyük aile olacaksın; ailenin bir de sözü dinlenir reisi olacak. Reis ben oldum işte... Reise karşı gelinmeyecek, reis ne derse o yerine getirilecek... İşte böyle; göle maya tuttu anlayacağın. Benimkisi o misal. Bizde kapalı kapı yoktur. Hepsini açarız evelallah.*” (K(2): 112)

Bir Eski Sokak Sesi'nde yazar, annelere verilen öneme dikkati çekerken “*-Annen ama o senin. Annelere yardım edilir*” (A(2): 33) diyerek annelere yardımcı olunması gerektiğini doğrudan kahramanın ağzından vererek hatırlatmaktadır.

Beyaz Bir Kıyı'da ise yazar, aile fertlerinin herhangi bir sebepten birbirlerinden utanmamalarını vurgulamaktadır. Bir terlikçinin oğlu olan kahramana, bir diğer kahraman tarafından terlikçi olduğu için babasından utanmaması gerektiği nasihat edilerek bu durum örneklendirilmiş olur (YGY: 31).

Örneklerde görüldüğü üzere Çokum, hikâyelerinde aile temasını işleyerek aile kurumuna verdiği önemi göstermektedir. Örneklerde genellikle ailenin bütünlüğü üzerinde durmuştur. Bunun yanında aile fertlerinin zor zamanlarda birbirlerine yardımcı olmaları, bir arada olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda annenin de özellikle üzerinde duran yazar, annelik duygusun hemen her hikâyesinde işleyerek bu duyguya verdiği önemi göstermeye çalışmıştır. Hikâyelerdeki örneklerden hareketle annenin bir ailede ne kadar önemli role sahip olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Anne sevgisi ve özleminden de bahseden yazar, onlara yardım edilmesi gerektiğini de vurgulamıştır.

3.3.10 Vatan ve Bayrak Sevgisi

Vatan, insanların doğumdan ölüme bir bağ ile bağlı olduğu toprak parçasıdır. Özellikle toplumumuzda vatana olan bağlılık ve sevgi inanç kavramıyla birleştirilerek kutsallaştırılmıştır. Toplumumuz içerisinde bu derece öneme sahip vatan sevgisi Çokum'un hikâyelerinde de ele alınan temalardan biridir.

Evlerinin Önü adlı hikâye kitabında, vatan sevgisi bir milletin geçmişine olan saygısını vurgulamak için kahramanın ağzından dile getirilir. Yaşlı kahraman, çocuklarına şehit olan dedelerini, vatan topraklarının kıymetini, görgülerini ve adetlerini anlattığını söyler ve vatan gibi kutsal bir varlığın hor görülmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirir (N: 199).

Evlerini Önü'nde vatan sevgisinin önemi “*Binalar nasıl olsa kurulur, yollar nasıl olsa yapılır diye düşündüm. Bozuk yolu düzeltirsin. Yıkılmış duvarı örersin. Şu evin üstüne bir kat daha çıkarsın. Ama devlet yıkıldı mı tamir edemezsin*” (EÖ: 156) şeklinde ifade edilirken *Rozalya Ana*'da ise “*...Şimdi böyle oldu. Dar günlerdir. Orası da bizim sürgün yerimizdir. Burası ise vatanımız. Vatanımızda aç kalsak da razıyım*” (RA: 11) cümleleriyle vatan sevgisinin her şeyin üstünde olduğu vurgulanır.

Rozalya Ana'da vatan uğruna kendini feda eden kahraman aracılığıyla vatanın önemi,

“*Rozalya Ana uzun boyu ve güçlü gövdesiyle birkaç adım öne çıktı.*

-Ya kırkdördüncü yılda elimizden aldığınız evlerimizi verin ya da çekip gidin buradan... İlişmeyin evciklerimize... Yok, eğer ilişeceğiz dersiniz, işte şu tenekedeki nefti üzerime döküp kendimi yakacağım...” (RA: 19) şeklinde vurgulanır.

Bağımsızlığın simgesi olan bayrak da Çokum’un eserlerinde yerini almıştır. *Rozalya Ana*’da, bayrağın bir millet için önemine dikkat çeken yazar, bayrağı olan insanların sevinçlerini dile getirir (RA: 22).

Vatan sevgisi gibi kutsal bir sevgiyi hikâyelerinde bu şekilde dile getiren yazar, uğruna canını veren kahramanları örnek göstererek vatan sevgisinin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca bayrak sevgisi gibi vatan sevgisini bütünleyici bir unsura da yer vererek bu duyguları okuyucuya aktarmaya çalışmıştır.

3.3.11 Komşuluk İlişkileri

Toplumumuzun en önemli değerlerinden birisi de komşuluktur. İnsanın aileden sonra en yakın sosyal çevresi komşularıdır. Komşuluk özellikle köy ve kasaba gibi küçük yerleşim bölgelerinde sosyal dayanışma açısından önemli olduğu gibi ailelerin huzur ve güven içinde yaşamaları açısından da önemlidir. İyi komşuluk ilişkileri mutluluk ve sevincin paylaşılmasında, sıkıntı ve kederlerin göğüslenmesinde ayrı bir öneme sahip olduğundan, fert ve ailelere toplum içinde destek olur. Dolayısıyla sosyal yapı güçlenir. Öyle ki komşuluğun önemine atasözlerimizde de dikkat çekilir: “Komşu komşunun külüne muhtaçtır”, “Ev alma komşu al”, “Komşuda pişer, bize de düşer” bu atasözlerinden birkaçıdır. Toplumumuz için bu derece öneme haiz olan komşuluk kavramına, Çokum’un hikâyelerinde rastlanır.

Evlerinin Önü’nde sıcak bir yaz gününde, Ferhunde Hanım, komşusunun hasta kızının pencereden bir karpuzcuyu çağırdığını görür. Kız karpuzcunun yanına geldiğinde parası yetmediği için karpuz alamaz ve eve döner. Tekrar pencereden dışarı bakmaya başlayan kızın yüzünden üzüntüsünü fark eden Ferhunde Hanım ertesi gün bir karpuz alıp komşusunun evine gider. Bu davranışıyla onları incitmekten çekinen Ferhunde Hanım, karpuzu komşusuna bırakır ve konuşmadan oradan uzaklaşır (PM: 42). Burada komşular arası yardımseverliğe dikkat çeken Çokum, *Bir Eski Sokak Sesi*’nde komşuların sıcak ilişkilerini göz önüne sererek komşuluğun önemini şöyle vurgular:

“Evin içinde bugün garip çıtırdılar vardı. Naime Hanım, iyi tanırdı evinin sesini. Bütün gıcirtılar ve çatırtılar evin derdiydi, sancısıydı. Kevser Hanım, bir ayak sesi duyup, kapıyı araladı. Neriman, elinde bir tabak puf böreğiyle geliyordu.

-Kusura bakmayın, az oldu. Çoluk çocuk kapışiverdi birden.

Kevser Hanım, tabağa uzanarak.

-Zahmet ettin kızım, dedi. Gel, bir bardak çay iç.” (B(1): 113)

Uzun yıllar süren samimi komşuluklardan verilen örneklerle komşulukların dostluğa uzandığı da “Naime Hanım, bir sigara yaktı. Kibrit, çatırtılı bir ışıkla kısa bir süre aydınlattı odayı. Kadın içini çekerek:

-Üzülme, dedi. Ben nerdeysem, sen de ordasın. Yıllardır herşeyimizi bölüştük. Acıyı, sevinci, herşeyi... Gitti benim evim. İki testi tokuşunca biri elbet kırılır. Yarın olsun hele bir. Her çivisinde Hakkı Efendi'nin emeği vardı.” (B(1): 121) şeklinde dile getirilir.

Çokum, hikâyelerinde birkaç yerde karşımıza çıkan komşu ilişkilerinde komşuluğun önemini belirtmek için olumlu örnekleri seçmiştir. Duyarlı ve yardımsever bu komşular, yıllardır birbirlerinin dertlerine derman olan insanlardır.

3.3.12 Şehir- Köy Hayatı

Gece Kuşu Uzun Öter'de yazar şehir ve köy hayatının farklılıklarından ve bu farklılığının insanların tutum ve davranışlarına etkisinden şöyle bahseder:

“Burada benim ve babanın nasıl ilkelleştiğimizi, birbirimize bağırsız tonlarımızın engel tanızmalığını duyarak bizim şehir insanından kır insanına ikide bir dönüşmemizi şaşarak izledin. Şehirden çıkıp buraya vardığımızda hemen köylüleşiyor, yabancılaşıyorduk. Bunun çabukluğuna şaşmamak gerek. Sadece ses tonlarımızın değil, kişiliklerimizin değişimini de fark ediyorduk.” (YDY: 49)

Kırsal kesimde insanların henüz bazı değerleri yitirmedeğini belirten yazar, şehre eleştirisini şu cümlelerle ifade eder:

“Şehirde insan daha başına buyrukken ve başkalarının sorumluluğunu taşımada pek fazla bilinçli değilken, buralarda değişime uğruyordu. Yazlık sitede pek göz önünde

olduğundan belki... Çöplerin saatinde kamyonu ulaştırılmasına dikkat ediliyor, selamlaşmalar, hatır sormalar atlanmıyor, pazara inilirken komşuya bir şey isteyip istemediği soruluyordu.” (YBŞB: 167)

Al Çiçeğin Moru’nda, şehirlere nispetle hayatın canlılığını henüz yitirmediği kırsal kesimde, insanların birbirleri ile daha yakın ilişki içinde olduğu vurgulanır. Yazara göre buralarda insanlar şehirlerin aksine daha içli dışlı ve sıkı fıkıdır. Herhangi birinin sıkıntısı ve hastalığı herkesi ilgilendirir. Birbirlerinin çocukları ile de ilgilenen aileler; onların sınavları, okulları gibi önemli konularla da ilgilenirler (YBŞB: 168).

Görüldüğü gibi Çokum, şehir ve köy hayatlarını insan ilişkileri, günlük hayatın gerekleri gibi açılardan karşılaştırmaktadır. Şehirleşmenin gereği olarak selamlaşma, yardımlaşma gibi değerlerin giderek azaldığını belirtmektedir. Kırsal kesimlerde ise insan ilişkilerinin hala sıcak ve samimi olduğunu göstermektedir.

3.3.13 Sanatçının Toplumdaki Yeri

Sanatçılar toplumun gelişmesinde büyük öneme sahiptir. Onlar düşünceleri ve çalışmalarıyla topluma yön verir, bu sayede de toplum kendisini geliştirerek canlı ve dinamik kalabilir. Çokum da iki hikâyesinde sanatçının önemine dikkati çeker:

Evlerinin Önü’nde sanatçı ile ilgili görüşünü şu şekilde dile getirir:

“ Belki de sezdi ondaki tedirginliği.

-Sen bilirsin. Ben de Türk Kadınlar Birliği’nden arkadaşlarla görüşecektim. Neyse... Dediğim gibi... Ezilmek ve ezilmemek senin elinde. Ben bu toplumu aştım. Sanatçı en önde gider.” (K(5): 74)

Bir Eski Sokak Sesi’nde sanatçı ile ilgili görüşlerini şöyle açıklar: “Lale Hanım, donakaldı. Yüzü, boz bulanık oldu. Dik dik baktı kıza. Neden sonra toparlanıp,

-Sanatçının işine karışılmaz kızım, dedi. Sen sanatçı olmadığın için anlamazsın bu işlerden.” (K(4): 131)

3.4 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Din- Tasavvuf

İnsanları ayakta ve bir arada tutan unsurlardan biri de inançlardır. Her insanda kendinden üstün olan bir güce inanma ve ondan yardım dileme eğilimi vardır. İnançlar, insanların dünyalarının temelini oluştururlar. Kimi insanlar hayatlarına dinin gerekleri doğrultusunda yer verir. Hemen hemen bütün dinler de insanları daha iyiye ulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle dini inançların toplumda birlik ve beraberliği sağlayan unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Çokum da hikâyelerinde bu doğrultuda bazı değerlere yer vererek bunların toplum için önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda tespit edilen değerlerin hikâyelere dağılımı şöyledir:

Kitabın Adı	Hikâyenin Adı	Değer
Bir Eski Sokak Sesi	–	–
Evlerinin Önü	Edirne Edirne, Büyük Savaşın Sonra, Sarsıntı, Evlerinin Önü	Din, tasavvuf, şükürün önemi, şehitlik mertebesi
Onlardan Kalan	Dost Eli	Tasavvuf
Rozalya Ana	Kaybolmuş Akşam Alacakları	İffet
Beyaz Bir Kıyı	Bedevi Duygularla, Aziz'in Seccadesi, Güle Adanmış Satırlar, Duygu Çağıymış O Çağ, Yoksulluğun Güler Yüzü, Rayıhası Uçmuş O Gülün, Endülüs Kavşağında, Ahım	Din, tasavvuf, orucun önemi, helal rızkın önemi, sadakanın önemi
Gece Kuşu Uzun Öter	Siyah Beyaz Bir Resim, Tarıfsız Bir Sesin Hikâyesi, Yılanın Düşünen Yüzü	Din
Al Çiçeğin Moru	Sıcak Yürek	Din

Tablo 3.3 Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Değerler Eğitimi Bağlamında Dinî-Tasavvufi Değerlerin Dağılımı

Tespit edilen değerlerin ele alınış sıklığına göre sıralanışı şöyledir:

3.4.1 Din

Çokum'un hikâyelerinde dinî temalar da dikkati çekmektedir. Ancak o, bu temaları işlerken bunu okuyucuya dayatma şeklinde sunmaz. Allah inancı, peygamber inancı gibi konulara değinerek bunların insanların hayatındaki önemini dile getirir. Verdiği örnekler aracılığıyla dinin insanı hayata bağlayan yönünü işler.

Çokum'a göre insan her durumda Allah'ı anmalıdır. Yazar, *Beyaz Bir Kıyı*'da bu düşüncesini “*Bir menzile vardın ki artık geriye dönüş yok. Şimdi bir iş kadınısın. Araban, büron, tasarıların... Yine de size kanatlanmayı, sevmeyi, karar vermeyi öğreten Rabbinizi unutmayın... Bütün kötülükler O'nu unuttuğunuz noktada başlar. Gaflentiniz, ihanetiniz, düşmanlıklarınız. 'Reis'ül hikmeti mehafetullah.' Evet, hikmetin başı, Allah korkusu...*” (BD: 64) diyerek dile getirir ve Allah'ı anmadığında insanın başına gelecekleri de söyleyerek okuyucuyu uyarır.

Hikâyelerinde Allah inancının yanında İslâm peygamberi Hz. Muhammed ve onun arkadaşları manasına gelen sahabelerine de yer veren Çokum, ilk olarak Hz. Muhammed'in kendisinden yardım umana her zaman cevap verdiğini ifade etmektedir (AS(1): 51).

Bunların yanında yazar, Hz. Muhammed'in Miraca çıkışına (GAS: 17), Hz. Musa'nın Kızıl Deniz'i yarması olayına (EE: 15), Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi olayına (BSS: 129) da telmihte bulunarak okuyucuya büyük peygamberlerin mucizelerini hatırlatmaktadır. Bu örnekler aracılığıyla hem okuyucu bilgilendirilmekte hem de anlatılanlar inandırıcı kılınmaktadır.

İslâmiyet'ten önce özellikle Arap yarımadasında puta tapıcılık yaygındı. Hz. İbrahim'in babası da put yapıcılardan birisiydi ve Azer adıyla anılırdı (Tümer, 1991). Çokum da Beyaz Bir kıyı hikâyesinde bir yerde Azer'e şöyle değinir:

“*Gül yorgunuyum serapa, gül bekleyenim çamurdan kilden, kırdım elimle yonttuğum onulmaz putları; yürek puthanemin kapıları ardına kadar açık. Yere çaldım, hak ile yeksan ettim Azer'e inat. Ölü çağda nefisini kendine zincirlemiş insandan kurtuldum. Yeniden inşa ediyorum kendimi, harcımı, sabırla yoğurup. Gül sırasındayım, gül sancısında, gül kuyruğunun en arkasında, gül derdindeyim, gül nöbetinde. Üzerimden akan aylar ve yıllar*

samanyolları, yıldızlar. Gül umanım, her deritten her bela ve dikenden. Bataktan çamurdan. Gül beklerim kış ortasından, kızılından.” (GAS: 17)

Çokum’un hikâyelerinde Ashab-ı Kehf örneklerine de rastlanır. Ashab-ı Kehf Hz. İsa’ya inanan havarilerdir. Havariler devrin hükümdarı Takyanus’un putlara kurban kesme teklifini reddederler. Takyanus onlara düşünceleri için süre verir. Bu yedi genç ve bir de köpekleri oradan kaçarak bir mağaraya saklanırlar. Burada rivayete göre yaklaşık 300 yıl uykuya dalarlar. 300 yıl sonra aralarından birisi uyanır ve uyudukları mağaradan çıkar, şehre indiğinde herkesin Hristiyanlığı kabul ettiğini görür ve arkadaşlarına haber vermek için tekrar mağaraya döner. Yeniden Tanrı’nın izniyle hepsi birlikte uykuya dalar (Ersöz, 1991). Ashab-ı Kehf özellikle inançları, Tanrı’ya sadık olmaları ve uzun süren uykularıyla edebiyatta yer edinirler. Çokum *Beyaz Bir Kıyı*’da, *Al Çiçeğin Moru*’nda, ve *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâye kitaplarında Ashab-ı Kehf’e şöyle yer vermiştir:

“ ‘Benimkisi bir gül yolculuğudur dostlar!’ diyordu derviş. ‘Nihayeti bitimi olmayan bir yolculuk. Ya başladığı nokta? O dahi meçhul. Kör ve kanatsız hatta elsiz ayaksız başladı yolculuğum. Uçurumdu yanım yöremi kandilim sönük, kırık bir değnekle yere tutunup yürüdüm. Ashab-ı Kehf uykularından uyanmışçasına şaşkın, zamanı yitirmiş, mekânı bellisiz. Aşkla dolulukla, Kıtmir’in sadakatiyle.’” (GAS: 13-14)

Gece Kuşu Uzun Öter’de: “Anlatmıştı sonradan. Bu sesle nasıl can bulduğunu içinin nasıl büyük bir özlemle dolduğunu adeta Ashab-ı Kehf uykusundan uyandığını bir İstanbul rüzgârının yüzünde dolaştığını... Babası doktorla döndüğünde Babaanne şafak sökmesi gibi açılmış pembeleşmişti” (SBBR: 101) şeklinde ele alınırken başka bir örnekte:

“Annelerin çocukları kolay ve güç herşeye hazırladıklarını düşünüyordum. Acemiliğin, zamana uyumsuz Ashab-ı Kehf şaşkınlığımla... Onlar fotoğraf makinelerini bile yanlarında getirerek çocuklarını doygun bir hayata hazırlarken, çocukların pek çok şeyi öğrenmiş, tutkulu hallerine bakarak seni böylesi programlanmış hayata hazırlamada elimin ayağımın ne denli ağır olduğunu düşünüyordum” (YDY: 51-52) cümlelerinde işlenir.

Al Çiçeğin Moru’nda ise “‘Ne çıkar Mestane? Şöyle omuzlarımı, yüzümü, seyrelemiş fakat seninkilerden daha uzun olan saçlarımı, ellerimi... Ne kaybedersin? Söyle... İçerdeki evet... Uyuyor hep. Bildim bileli uyuyor. Senelerdir uyuyor. Hiç şaşmadı. Aslında bir yanıyla uyuyor, bir yanıyla uyumuyor. Ötekiler de... Eş dost, akraba... Kim var olduysa bu evde... Bir

gün olsun demediler. 'Bugün bende başka bir hal var; bugün ben esrik bir haldeyim,' demediler... Hep uyudular. Yemliha gibi... Mernuş, Debernuş gibi... Hatta Kıtırmir... Sanki Ashab-ı Kehf mağarası.. Bıraksan o mübarek Yedi Uyurlar gibi üç yüz sene uyuyacaklar.' (SY: 138-139) şeklinde ele alınır.

Nemrud, İbrahim Peygamber'in Kâbe'deki putları kırmasından dolayı onu cezalandırmak için büyük bir ateş hazırlamış ve Hz. İbrahim'i diri diri o ateşe atmıştır. O ateş, Tanrının emriyle Hz. İbrahim için bir gül bahçesine dönüşmüştür. Nemrud da kibrinin neticesinde burnuna gelen bir sinek tarafından öldürülmüştür (Batuk,1991). Çokum bu olaya *Beyaz Bir Kıyı*'da telmihte bulunurken (GAS: 17) sahabelere ve özellikle de Ebu Hüreyre'ye geniş yer vermiştir. Çokum, *Beyaz Bir Kıyı* ve *Gece Kuşu Uzun Öter*'de Ebu Hüreyre'den şöyle bahseder:

Beyaz Bir Kıyı'da ilk örnekte: "...Nice görmezsin parmak izlerini taşı o taşlar. Hasretleri. Taşlar sevdalı, esrik, deprenir durur. Kimileyin faş eder sırlarını. Hangi bahtsız gövdesini dayayıp uğrındıysa ve hangi son nefes son taşı kucakladıysa. Ve hangi gedanın düş kırıntıları balkırsa o duvar dibinde. Ebu Hüreyre'nin (ra) baba kucağından gelmiş kedileri rüzgârdan, yağmurdan koruyup ısıtıysa... Hepsini der." (DÇÖÇ: 41)

İkinci örnekte: "Revaklarla çevrili avlunun ortasında küçük bir istiridye biçiminde bir fiskıyeli havuz vardı. Çiniler akşamın küçük yıldızlarınca kaynaşmaktaydı. Cellabesinin içinde bir küçük kedi yavrusu taşıyan adamsa Ebu Hüreyre'nin (ra) ışıyla bakıyordu. Küçük tekir kedinin mühürlü başını, Efendimiz (s.a.v) bütün kedilerin başlarına çizilen beş parmağının izini okşuyordu" (AS(1): 50) şeklinde ele alır.

Gece Kuşu Uzun Öter'de: "Martının yumuşak, akçıl gövdesini ellerime sığdırarak onu unuttuğum ninnilerle sallamalıyım. Kediye yaban eriğinin dalından kurtarmalıyım, dedim. Ebu Hüreyre'nin (r.a) küçük kedisini..." (TBSH: 74) cümlelerinde yer verir.

Görüldüğü gibi yazar, hikâyelerinde Allah inancının öneminden, büyük peygamberler ve onların mucizelerinden bahsederek anlatımına inandırıcılık katmıştır. Bunun yanında çoğunlukla İslami unsurlara yer veren yazar, Hz. İsa'dan ve Ashab'ı Kehf'den de örnekler vererek farklılıkları bir bütün halinde sunmuştur. Sahabelerden Ebu Hüreyre'ye geniş şekilde yer vermesi okuyucuda bir hayvan sevgisi oluşturmaya çalıştığını düşündürmektedir.

3.4.2 Tasavvuf

Tasavvuf kavramının pek çok anlamı olmakla birlikte, kısaca nefse karşı girişilen ve barışı olmayan bir savaş (Uludağ, 2002: 340) olarak tanımlanır. Özellikle Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan tasavvuf felsefesinde temel amaç insanlara korku temelli değil sevgi temelli bir din anlayışı yerleştirmektir. Sonraki asırlarda tarikatların kurulmasıyla tasavvufun yayılışı da hızlanmış, sevgi temelli bir anlayış gütmeleri neticesinde de toplumdaki pek çok insan tarafından benimsenmiştir. Asırlar önce yaşamış Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bektâş-ı Veli gibi mutasavvıfların bugün hâlâ öğretilerinin ve isimlerinin unutulmaması toplum tarafından bunların sahiplenildiklerinin en büyük göstergesidir. Çokum da toplumumuz için bu derece öneme haiz olan tasavvuf felsefesinin kimi unsurlarına hikâyelerinde yer vermiştir.

Tasavvuf felsefesinde az yeme ve az uyuma prensibi vardır. İnsan dünya nimetlerinden kendini uzaklaştırdıkça insan-ı kâmil olma yolunda ilerler. Bu yüzden insan nefisle mücadelesinde az yiyerek, az uyuyarak bu imtihandan başarıyla çıkmaya çalışır. İşte Çokum da *Beyaz Bir Kıyı* adlı kitabında bu duruma dikkati çeker:

“Dedenin belki de hiç uyumadığını, insan olma ve insan-ı kâmil olma yolunda kendisini nefis imtihanından geçirdiğini ancak çok sonraları düşünmeğe başlayacaktın. Sahi nasıldı o hikâyeler? Çöl arslanlarından söz ederdi mesela... Arslanların koruduğu velilerden... Veya arslanları bakıp besleyen, onlara rızıklarını bulduran velilerden...” (YGY: 34)

İnsanoğlunun kendi içerisindeki mücadele ettiği en büyük güç nefsidir. Nefs, insanı en sıkıntılı zamanlarda yakalayıp istediğini yaptırmak ister. İnsan, nefesine karşı koyduğu, onun isteklerine boyun eğmediği müddetçe tasavvufi olgunluğa erişir. Nefs, Çokum'un yalnızca *Beyaz Bir Kıyı* adlı hikâye kitabında ele alınmıştır. İnsan nefsinin doymazlığına dikkat çeken Çokum,

“Annen Malika kimi zaman dedeni sofralara isteksiz çağırırdı değil mi? Neydi inşaları merhametten acımasızlığa iten? Neydi sabırdan tahammülsüzlüğe geçiş? İnsanoğlu neden bir iyi, bir fena? Bu cömertliğe sebep ne, ya bu nekesliğe? Baban ise suskun bir duvar. Vaktiyle, varınızı yoğunuzu kucaklayıp ayakta durmak için daha az merhametli olunacağını keşfetmiş, bir şeyleri sahiplendikçe güveni gelmiş, güveni geldikçe nefsi azmış, sonra yeniden

kazandıklarını kaybetmiş ve insan olmuş biri...” (YGY: 34-35) diyerek düşüncelerini dile getirir.

Burada ise nefsin isteklerinin hiç bitmeyeceği, dünyada en büyük mücadelelerin onunla olduğu vurgulanmaktadır:

“Sizler için dar, karanlık, haramili sokaklarda bıçak sırtında yürüdüm. Sizler için terledim, soluklarım kısıldı, ciğerlerim kanadı. İnsanoğluna Zahia’nın mumlarından bakınca sımsıkı kapalı bir pencerenin panjurları açıldı. Efendimizin ümmeti için döktüğü gözyaşlarının sebebini bildim. Bildim ve duydum. Kendimi arındırmadan. Bütün savaşların en acımasız, en süreklisi olanı insanın nefsiyle olanıdır.” (BD:66)

Dini tasavvufi Türk halk şiirinin en büyük şairlerinden biri Yunus Emre’dir. O, şiirlerinde Tanrı aşkı, insan sevgisi, dünya hayatının geçiciliği, ilmin ve eğitimin önemi gibi temalara yer vererek halka yakın bir Türkçe kullanmış ve Türkçeyi sevdirmiştir. Bu özellikleriyle de edebiyatımızda farklı şekillerde yer almıştır. Çokum da *Evlerinin Önü* adlı hikâye kitabında dünyanın geçiciliğini ifadeye çalışırken Yunus’tan bir beyit söyleyerek bir hatırlatma yapmakta ve edebi bilinç oluşturmaya çalışmaktadır.

“...Bu sırada bir fotoğrafçı dükkânının önünde idiler. Bir gelinle damat resminin, onların sevincinin önünde. Ama kirli renkler içinde herşey eriyip gidiyordu. Yağmur altında. İnsanlar... Elden ele uzatılan buruşuk paralar... ‘Nideriz hayat suyun, biz can yağmaya verdik/ Gevherleri sarrafa, maden yağmaya verdik’ Yunus bunları söylüyordu. Öte yandan devalüasyon, enflasyon, banker falancalar, borsa, altın... Yunus bulutların ardına çekiliyordu. Yağmalara verilmiş canlarla birlikte. Ölüm, buzlu, kristal, cam bir hücre. İnsansız bir deniz. Maddenin parçalanıp eridiği, yıldızsız, siyah bir boşluk.” (S(2): 222).

İslâmiyet’in en önemli alimlerinden biri Gazali’dir. O, öğretisi ve eserleriyle insanlara yol göstermiş, âdeta bir rehber konumu üstlenmiştir. Çokum da Gazali’ye bir hikâyesinde şöyle yer verir: *“Evet hatırlıyorum şimdi Gazali’nin söylediklerini... ‘Göz için ışık neyse akl için iman odur.’ Bir naatti körlerin söyledikleri... O Dürr-i Şahvar’ı övmekteydiler. Sevgileriyle güçlüydüler ve dirençli. Caminin iç duvarlarından birini süsleyen Kaside-i Bürde’yi hatırla.” (AS(1): 50)*

İnsanların ruhlarının ilk yaratıldığı yer bezm-i elesttir. Burada Tanrı insanlara seslenmiş, onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sormuş, insanlar da “Evet, sen bizim Rabbimizsin” şeklinde cevap vererek kullukta Tanrı’ya söz vermiştir. İnsanlar (ruhları) ilk olarak birbirlerini bu elest bezminde görmüş ve tanımışlardır (Yavuz: 1992). Çokum da *Beyaz Bir Kıyı*’da bu duruma işaret eder: “*Yoksullukla soyluluğu bir arada taşıyan biriydi. Kimdi bu ruhu ruhuna yakın adam? Ta Bezm-i Elest’te tanışıklığı olsa gerek...*” (AS(1): 52)

Tasavvuf felsefesinde aşkın önemi büyüktür. Tasavvufî inanca göre yaratılış aşk ile başlar. Tasavvufun felsefesinin özünü “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım” hadis-i kudsîsi oluşturur. Vahdet-i vücud (varlık birliği) felsefesi de Allah’ı bilmeyi ve tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister (Pala, 1999). Çokum *Beyaz Bir Kıyı*’da aşkın önemine şöyle işaret eder.

“*Aşkın olmadığı yerde her şey posadır. Açsa da rayihası çoktan uçmuştur zamansız açan gülün.*”

Aşktır kelimelere can ve ruh katan. Dallara su yürüten, can özünü üfleyen, bala tad, süte öz katan. Şüphesiz aşkı da dirhem dirhem, ölçeklerle ölçüp içimize yerleştiren O’dur. Bize verdiği öteki şeyler gibi ‘Rüzgârları bulutlara yükleyip gönderen, göğü burçlarla süsleyen, yeryüzüne sabit dağlar diken. Gece ve gündüzü birbiri ardından getiren, gölgeyi uzatan, güneşi ona kılavuz eden, geceyi insanlara bir örtü kılan, gökyüzünden temiz sular indiren’ Allah.” (RUOG: 55)

Bu dünya hayatı insan için geçici bir duraktır. Bu dünyaya gelen insan bir süre konaklayacak, sonrasında da bu dünyadan ayrılacaktır. Bu nedenle tasavvuf felsefesine göre insan, geçici bir süre konaklayacağı bu dünyaya bağlanmamalı, ona gereğinden fazla önem vermemelidir. Çokum da hikâyelerinde dünyanın geçiciliğini şu örnekler aracılığıyla dile getirir:

Beyaz Bir Kıyı’da dünyanın geçici olduğunu yoğunlukla işleyen yazar, dünyadaki her şeyin bir gün sonunun geleceğini, “*Ama ey dost, bitimsiz olan, sonu gelmeyen ne var bu dünyada? Mal, can, evlat, şan mı geçici değil? Yıldızlar da gözlerini kapar, dağlar da yürür birgün bir sona... İhtişam saraylarının ardında külden bir yığın kalır.*” (RUOG: 55) şeklinde dile getirir.

Başka bir hikâyede yine dünyanın geçiciliği vurgulanır. Hiçbir şeyin yerinde durucu olmadığı, dağlar, dalgaların git gelleri, insanların gölgeleri, balıkçı çocuklarının sudaki akisleri, sandalların yüzen renkleri, peçeli kadınların kapı eşiklerinde kaybolan hayalleri gibi örnekler aracılığıyla dile getirilir (EK: 68).

Yaşadığımız dünyanın bir sonu olduğu yine *Beyaz Bir Kıyı*'da, “*İşte ceset oldunuz ey yaşayanlar! Bir tutam hayat, bir solukluk dünya için. İşte krallar, hükümdarların taçsız, kalan başları. Ne azamet, ne kibir, ne tebessüm, ne ihtişam; yalnızca korku, yalnızca hayret, yalnızca uçurum bakışlı yalnızlık. Yalnızlığın ısıklı bozkırları...*” (A(4): 80) şeklinde ifade edilirken başka bir örnekte bu durumu hiçbir şeyin değiştiremeyeceği nasihat edilir (AS(2): 93).

Onlardan Kalan'da da yazar insanın geçiciliğini “... *Hayat işte... Nerden nereye? Bir zamanlar o evde ellerinde tesbihleri, bir takım ihtiyarlar dolanırdı. Annesi, babası, arada bir gelip kalan kayınvalidesi, kayınpederi.. Şimdi hiç biri yok... Hepsi göçüp gittiler. Sanki var olmamışlardı. Sessizdiler, loş köşelerinde öylece oturuyorlardı.*” (DE: 11) cümleleriyle ifade eder.

Tasavvuf felsefesinin temel unsurlarından bu şekilde bahseden yazar, böylece okuyucuda merak duygusu uyandırmaya çalışmakta ve tasavvuf felsefesinin insana sunduğu değerlere vurgu yapmaktadır. Nefs terbiyesinin tasavvufta en önemli eğitim olduğuna dikkat çeken yazar, nefsin bitmek tükenmek bilmeyen isteklerinin olduğunu ve onunla mücadele etmenin güçlüğünü belirtmektedir. Yazar, özelde insanın genelde ise dünyanın bir sonu olduğunu vurgulamaktadır. İnsanın bu durumu değiştiremeyeceği için de buna inanması gerektiği ve bunu değiştirmek için çabalanmaması gerektiği söylenmektedir.

3.4.3 Diğer

Çokum, hikâyelerinde bunlardan başka; şükür, sadaka, helal rızık, iffet ve oruç gibi konulara da değinmiştir.

Evlerinin Önü'nde yazar, şükretmenin önemini bir örnekle şöyle ifade eder: “*Ben bunları düşünürken, oğlum masadaki sürahidin bardağına su doldurdu. Sanki bir çöle düşmüş, bir ateşli hastalığa yakalanmış gibi kana kana içti. ‘Şükür’ dedi. Sonra tasalı tasalı bana baktı. Benim içime bir sızı girdi. Yol dikenli taşlı...*” (EÖ: 152)

Helal yoldan rızık kazanmanın zahmetli olduğu mesajını yazar şu benzetme üzerinden vermeye çalışır: *“Zahmet vardır gerçek mutluluğun içinde, hak edilmiş olan vardır. Ey kendini kendi mekânında güçlü sayan örümcek ve karınca ve salyangoz ve tesbih böceği... Taşdığı yiyecek kırıntısını öle yite deliğine götürmeye çalışırken bin defa düşen, ters dönen, doğrulan ve onu başarınca kadar yeniden merdiven basamağından çıkarmağa uğraşan böcek... Yaratılanlardan birisisin sen de. Helal rızık peşindesin. Helal rızık zahmet ister, çile ister çünkü.”* (EK: 72)

Şehitlik mertebesinin Allah katında en üst mertebe olduğu, *Evlerinin Önü*'nde *“Ben İsmet Bey’le de görüşmüştüm. Harbi umumide çavuştum. İsmet Bey, ‘Eyi işte, çavuş olmuştun fena mı?’ demişti. Öyle madalyam felan yoktur benim. Daha ne olacaktım? Paşa olacak değildim ya! Haşa! Gerçi çok kimseler kanlarını döküp telef oldular, şehid gittiler ki, paşalıktan aladır. Bize Allah şehid olmamızı nasibetmedi.”* (EE: 20) şeklinde dile getirilir.

Beyaz Bir Kıyı'da sadaka vermenin önemi ve sadaka veren kişinin rahatlaması şöyle ifade edilir: *“Aziz anlatıyordu:*

-Sonra bayram sabahları büyük babam seccadesiyle Cami-i Kebir'den dönerdi. Yollar insan kaynardı. ‘Her şey insanoğlu!’ diye seslenirdi. Bir sevinç sanki zıplayarak büyükbabamın seccadesi ardından gelirdi. Büyük babam sadakaları cömertçe dağıtmış olurdu. Büyük babam hafiflerdi ve adımları her zamankinden farklı daha onun gibi iki insanı taşıyacak güçte eve yönelirdi. İşte hayatın anlamı derdim ben de.” (AS(2): 95)

Çokum, iffetin bir kadın için en önemli zenginlik olduğunu *Rozalya Ana*'da,

“-Bugün yine kavak sesi duydum... Anaç Dağ'ın eteklerinde... Ne oldu? Elmas Abla'm niye öyle bakıyorsun bana?

-Sana bir hal oldu sust! Sust, şimdi ben de kaynanan gibi dövmeyeyim seni... Kız aklını mı yitiriyorsun? Sana ne kaval sesinden, çobanlardan? Oy, oy, oy... Namus bizim en birinci zenginliğimiz. Başka neyimiz var kız? Ha söyle?” (KAA: 74) cümleleriyle ifade eder.

Orucun önemine değindiği *Beyaz Bir Kıyı* kitabında Çokum, insan için manevî yükselmenin anahtarı olarak orucu gösterir. Oruç, Hz. Muhammed'in miraçta üzerine binerek göklere ulaşmasına yardımcı olan Burak adlı bineğe benzetilir.

“Beyaz ki bulutlardan damıtılmıştır rengi. Kokusu safiyet, ahde vefadır, yiğitliktir, dostluktur o, orucun kutlu rengi, göklere yükselmektir. Kutlu Mirac’ın yardımcısı Burak gibi. Beyaz ki ilahilerle fethidir Mekke’nin, zaferin doğruluğun, beyaz ki barışa kanatlı. O gül, beyaz girer eğnine renklerin en kutlusudur diye.” (GAS: 17)

Evlerinin Önü’nde yazar “ ‘İşte bu kadar. Gördük, yaşadık, bitiyor.’ Diye düşünmüştü. Korkusu silinip geçmişti. Ölüme gülümseyecek kadar güçlenivermişti birden. ‘Doktor çağırmayın!’ demişti. ‘Cephelerde bunun daha kötüsüne yakalandım ben. Telaş etmeyin muallim hanım! Lakin geçmezse, Kur’an okumasını bilir birini getirin buraya. Şuracıkta oturup beklesin. Allah alacaksa bu canı alır...” (EE: 9) cümleleriyle ölmek üzere olan bir insanın başında Kur’an-ı Kerim okuma geleneğini dile getirir.

Beyaz Bir Kıyı’da yeryüzündeki her şeyin Allah’ın keremiyle anlamlı olduğu bilinci vurgulanır. “Sizin hikâyenizi o havuzların gümüş titreşimli melankolik morlarına anlattım... Bir şiiirdir belki, Mağrip buhurdanından doğmuş... Sefaletin içinde yeşermiş akçıl bir çiçek... kim bilir? Şüpheniz olmasın ki bu hikâye bir doğuştur, Yaradan’ın cömertlik denizinin bir katresiyle yuyundu. Yoksa kalem ne, kâğıt ne, bir kibritlik canı var onların. Allah’ın keremiyle güzeli arar buluruz. Mağrip’te de olsa Maşrık’ta da...” (YGY: 29).

3.5 Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Eğitim ve Kültür

Çokum, hikâyelerinde ahlâkî, toplumsal ve dini-tasavvufî değerlerin yanında eğitim değerlerine de yer vermiştir. Türkoloji mezunu olan ve Edebiyat öğretmenliği yapan Çokum, eğitimin önemini özellikle vurgulamış ve okuyucuya kendi kültürümüze ait pek çok örnek vererek bir farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. İncelenen hikâye kitaplarında tespit edilen değerlerin hikâyelere dağılımı şöyledir:

Kitabın Adı	Hikâyenin Adı	Değer
Bir Eski Sokak Sesi	–	–
Evlerinin Önü	Edirne Edirne, Kadınca, Borçlu, Hüzün Gemileri, Evlerinin Önü, Biri Ay Biri Yıldız, Galata Bahçeleri	Eğitimin önemi, edebi bilinç, kitabın önemi

Onlardan Kalan	Beyaz Sessiz Bir Zambak, Gözlerden Uzak	Eğitimin önemi
Rozalya Ana	Kütahyalı Kız, Asmalı Köyün Öğretmeni, Kaybolmuş Akşam Alacakları	Eğitimin önemi, edebi bilinç, kitabın önemi
Beyaz Bir Kıyı	Kalbimde Ziryab'ın Işıkları, Duygu Çağıymış O Çağ, Yoksulluğun Güler Yüzü	Edebi bilinç, kitabın önemi
Gece Kuşu Uzun Öter	Üvez Kadın, Yılanın Düşünen Yüzü, Konak Adeti, Siyah Beyaz Bir Resim, Tütsüler Nağmeler	Edebi bilinç
Al Çiçeğin Moru	Dünyanın Gurbet Hali, Buluşma, Sütanne	Eğitimin önemi, edebi bilinç

Tablo: 3.4 Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Değerler Eğitimi Bağlamında Eğitim ve Kültüre Ait Değerlerin Dağılımı

Tespit edilen değerlerin ele alınış sıklığına göre sıralanışı şöyledir:

3.5.1 Eğitimin Önemi

Eğitim, bireyin davranışlarında daima iyiye doğru davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Eğitim sadece okulda değil hayatın tüm alanlarında sürekli devam etmektedir. Çokum da hikâyelerinde eğitimin çeşitli yönlerine değinir ve eğitimin önemini belirtir.

Evlerinin Önü'nde yazar, bir hikâyede eğitimli kişilerin toplumda farklı karşılandığı ve onlara saygı gösterildiği (EE: 15), başka bir hikâyede eğitimin toplumda önemli olduğu vurgulanırken Avrupalı tarzda eğitime olan merak eleştirel bir bakış açısıyla gözler önüne serilir. Piraye adlı kahramanın kızını Fransa'ya eğitim için göndermesine karşılık diğer kahraman maarif mekteplerini savunur. Yazar, ailelerin eğitim almaları için çocuklarına sunduğu fırsatlara değinerek eğitimin önemine dikkat çeker (K(5): 70).

Aynı kitapta başka bir hikâyede yazar, maddi zorluklardan dolayı okula gidemeyen bir kahramanın evlendikten sonra üzüntüsünü dile getirir. Okula gidemeyen kahraman, evinin penceresinde oturur ve okula gidip gelen öğrencileri imrenerek seyrederek. O da onlar gibi okula gitmek bir şeyler öğrenmek ister. Bir arkadaşıyla düşüncelerini paylaşır ve dünyada her istenilen şeyin olamayacağını öğrenir (EÖ: 150).

Son olarak *Evlerinin Önü*'nde eğitimin okul dışında da usta çırak ilişkisi ile devam eden boyutunu yazar,

“...Sonra demirci Veysel Usta'nın yanına girdim. Hatice, Veysel Usta'nın uzaktan akrabası olur. İşte onun yanında, demir nasıl ateşte dövüle dövüle şekil alırsa, ben de piştım, bir iş sahibi oldum. Onca yıl didindim durdum ya, hep kendimde olmayan şeyi evlatlarımda görmek istedim. Yani mekteplere gitsinler, okusunlar, mühendis çıksınlar, doktor olsunlar. Ne bileyim işte...” (EÖ: 151) şeklinde ele alır.

Gece Kuşu Uzun Öter'de ailede eğitime verilen önem dile getirilir. Çocuklarının okumaları ve başarılı olmaları için, evde onlara hiçbir iş yüklemeyen ailelerden verilen örneklerin yanı sıra (YDY: 54), çocuklarının eğitimi için onlardan uzak kalmaya razı olan ailelerden de örnekler verilir (SBBR: 97). Aynı kitabın başka bir hikâyesinde de ailelerin eğitime verdikleri önem gösterilmekte ancak burada yabancı ülkelerde eğitimi benimsemiş aileler de eleştirilmektedir (ÜK: 123-124).

Eğitime ve eğitimli insana toplum arasında verilen değer *Gece Kuşu Uzun Öter*'de “*Hele şuna bak ne ince laflar ediyoy... Okumuşluk başka şey canım... Ama bizi guymuyo laf etmeye. Eh doğrusu da bu. O söylerse biz susmalıyız.*’ *Diyordu*” (ÜK: 127) şeklinde dile getirilir.

Gece Kuşu Uzun Öter'de başka bir hikâyede eğitimin sadece okullarda değil ailede olan yönüne dikkat çekilmektedir. Bir annenin çocuğundaki korku fobisini eğitim yoluyla yenmesi şöyle dile getirilir:

“Hatırla Tatilya'ya ilk gidişimizi... Tepemizden eğriler çizerek inen çığlık yüklü tren vagonlarının gürültüsüyle sersemleyişimizi, sinecek yer arayışımızı... Orada sen yaştakiler için iri süs bitkileriyle bezenmiş bir yoldan hoş sarsıntılarla giden bir oyun treni vardı. Korkmuş, binmemek için direnmiştin hani. Sonra sana, ‘Bu tren üç beş dakikalığına senin...’

demıştim. Bu sözlerim genlerindeki doyumsuz mülkiyet duygusunu dürttü. Güzelim mavi kabanın ve o yıl ördüğüm mavi atkıyla ilk vagona kurulmuş, arkadan gelen öteki vagonları yalnız sen kendi gücünle çekiyormuşçasına gururla önümden geçmiştin. Egemenlik duygusunun sınırsız gülümseyişiyle...”(YDY: 51)

Al Çiçeğin Moru’nda da yine anne babaların çocuklarının okutmak için yaptıkları fedakarlıklardan bahsedilir. Yazar, çocuklarını zor şartlar altında üniversiteye kadar okutan, geceleri ağlayarak dualar eden Ulviye Hanım aracılığıyla (DGH: 97) ailelerin eğitime verdiği önemi dile getirir.

Yazar, Onlardan Kalan adlı hikâye kitabında kendisi okuyamadığı için çocuklarını okutmak isteyen bir anneyi örnek verir. Anne, kızını evlendirmeye çalışan komşusuna “ - Yoo! Okuyacak inşallah. Seneye yine imtihana girecek. Bizim zamanlarımız cahillik devriydi Feride Abba. Kimse bizi okuyun diye zorlamadı. Onun için ahdım var benim. Okusun bitirsin fakülteyi” (BSBZ: 61) şeklinde cevap vererek onu okutmak istediğini dile getirir.

Onlardan Kalan’ın başka bir hikâyesinde ailelerin çocuklarını tüm olumsuzluklara rağmen okutmak için çabalamaları ve en azından umutlarını yitirmedikleri anlatılır (GU: 86). *Rozalya Ana*’da da eğitime önem veren ailelerden bahsedilirken (KK: 147), çocuklarını okula göndermek istemeyen ailelere de yer verilir. Maddi sıkıntıların altına sığınıp çocuklarını okul yerine işe gönderen aileler ele alınır (AKÖ: 106). Yazar, hem eğitime önem veren, çocuklarının okuması için elinden geleni yapan ailelerden örnek vermekte, hem de çocuklarını okutmayan ailelerden örnekler vermektedir. Böylece eğitimin önemini kavrayan ailelerin yaptıklarının iyi bir davranış olduğunun altını çizirken, eğitime önem vermeyen aileleri de eleştirmektedir.

Eğitimde büyük öneme sahip olan öğretmenler ve öğretmenlerin durumları da Çöküm’un hikâyelerinde kendine yer bulmuş eğitim temalarından biridir. *Evlerinin Önü*’nde hikâyenin kahramanı emekli bir öğretmendir ve bu öğretmen eğitimde özün verilemeyeşini kendi şahsında şöyle eleştirir:

“Emekli bir tarih öğretmeni. Bu sabah gecikmiş sevgileri tadıyor. Bunca yıl, toprak savunmalarını heyecanla anlattı. Ama, şu bostancının kabakları nasıl bir haz ve buruklukla toplayacağını yeni yeni düşünüyor. Kabak musakkanın içine nasıl bir sevgi yattığını da... İşte bu sevinci, toprağın kokusunu, toprağın neşesini, içine kapanışını, somurtuşunu ve dışa

haykırışını, dirilişini anlatamadım öğrencilere. Duyuramadım. Kocaman bir savaş meydanında, kılıç kalkan seslerini ve mızrakları, yayları anlatamadım. Tabancayı daha çok sevdi çocuklar. Karım kolej mezunu. Oğlum Amerika'da. Kızım Fransa'da. Bu toprağa borcum büyüyor.” (B(3): 91-92)

Evlerinin Önü’nde başka bir hikâyede yazar, öğretmenlerin bazı davranışlarını eleştirirken, bunları bir öğretmen kahramanın ağzından şöyle dile getirir:

“ ‘Ders bitimine onbeş dakika kala, çıkarın kalem kâğıdınızı derdim. Solukları sıklaşır, birbirlerine korkuyla, çaresizlikle bakarlardı. Bağırırdım. Sesim, koridorlara yansırı. Daha çok aptallaşırlardı. Sonra yazın bakalım derdim.

...İşte böyle. Zil çaldığında kalemlerini kesinlikle ve derhal bırakmalarını isterdim. Dinlemeyenin kağıdına kırmızı kalemle işaret kordum. Adım, Deli Naci’ydi. Kırkbeş dakikalık yazılı yoklamalarda bu süre içerisinde yetiştiremeyecekleri sorular hazırlardım.” (B(3): 94-95)

Evlerinin Önü’nde yazar, yetiştirdikleri nesillerle övünen öğretmenlere de yer vermiştir.

“-Sabah yürüyüşlerimizi hatırladım, dedi. Naci Bey, Çelik gibiydik o zamanlar. Sağlıklı.

-İlahi! Elbette yaşlandık. Biz artık, yetiştirdiğimiz öğrencilerimizle övüneceğiz. Eserlerimizle... Bu yetmez mi?

-Övünecek miyiz?

-Elbette..” (B(3): 96).

Evlerinin Önü’nde başka bir hikâyede yazar, “Öğretmen elini yumruk yapıp, kemiklerinin çıkıntılarıyla çocuğun kafasına vuruyor. Vuruyor vuruyor. Kafa, bir o yana bir bu yana gidip geliyor. Gidip geliyor. ‘Yarın anan gelsin buraya. Onunla konuşacaklarım var.’

Sokulur öğretmen. Çocuk onun yüzünde bir devin büyüdüğünü görür. Aptallaşır. Erir erir. Sırasına otururken, korkunun her yanını çözdüğünü, gevşettiğini sezer. İşeyiverir.” (HG: 26) diyerek öğretmenlerin bu davranışlarını eleştirir.

Son olarak *Evlerinin Önü*'nde yazar, yine öğrenciye şiddet uygulayan öğretmen tipini: *"Eline iğneler batıp çıkıyor. Çocukları falakaya çeken hocalar geliyor aklına. Hoca kelimesi, bir sopayı hatırlatıyor gayrı. Ak Şemseddin Hoca'yı kafacığı bir türlü kavrayamıyor. Onun değerini bulup çıkaramıyor. Cumhuriyet öğretmenin, çocuğun kulak memesine batan turnakları, o boyalı uzun, bakımlı turnakları ne kadar medenidir..."* (HG: 27) cümleleriyle eleştirir.

Rozalya Ana'da ise öğrencilerine bir kitaplık oluşturmak için çabalayan bir öğretmen *"...Evet evet aklına gelen fikir, fikirlerin en güzeliydi. Kara, eski moda daktilosunda yazıp çoğalttığı mektupları yarın postaya verecekti... Kağıt, zarf ve posta parası bir köy öğretmeni içim göze görünür masraflardan sayılırdı, ama sonucu güzel olacağından bu sıkıntıya değerd..."* (AKÖ: 95-96) şeklinde anlatılır.

Aynı hikâyede köyün öğretmeni bir kitaplık yapmak için uğraşır ve yetkililere mektup yazar. Mektupta:

'Saygıdeğer efendim. Ben Asmalı Köy'ün öğretmeniyim... Buraya geleli iki yıl oldu. Kitaplığı bulunmayan bir köyün öğretmeni olarak yüzüm eğik dolaştığımı söylersem şaşmazsınız herhalde... Evet bu çocuklar da ülkemizin çocukları, bu köy de yurdumuzun bir parçası ama kitaplığı yok. İnanın çocuklarımız bakkaldan aldıkları leblebilerin bir dergi sayfasından koparılmış külâhını okuyacak kadar okumağa iştahlı ve aç... Yazık ki, bir yere kitaplık kurmak on tane otel kurmaktan daha zor oluyor... İnsanlarımız, kendi köylerinde kendi şehirlerinde ellerinin altındaki kitaplarla bilmediklerini öğrenseler daha iyi olmaz mıydı? Bunları düşünüp uykularım kaçtığından burada kendi çabamla ir kitaplık kurmaya karar verdim... Tabi bu da sizin yardımlarınızla gerçekleşecek. Ne olur, kapağı yırtılmış, sayfaları aşınmış da olsa kitaplığımıza kitap gönderin.. Dağların ardında kitaplarınızı özlemle bekliyoruz. Eğer birgün yolunuz düşerse sizin de çabanızla gerçekleşecek olan kitaplığı görmeğe gelin. Köyümüze misafır olun. Ağırlaması bizden... Sağlıcakla kalın. Kitaplarınızı dört gözle bekliyoruz..." (AKÖ: 101-102) diyerek düşüncelerini belirtir.

Yine aynı hikâyede öğretmenin, öğrencilerinin yanında her şeyi unutan tarafına dikkat çekilir:

"Seçimlerden önce kalkınma vaadlerinde bulunan adaylar meydanlarda kükreyip dururlardı. Ama bu garip ilçelere ve köylere kitaplık kurmak kimsenin aklına gelmezdi.

Köylerde kasabalarda, pişmiş, insan sarrafı olmuş devletliler her yerde olduğu gibi burada da birbirine benziyordu... Değişik partilerin temsilcileri arasında bile uygulamaya bakıldığında çoğu zaman hiçbir fark yoktu. Bunun için öğretmen bazen savaşı kaybetmiş birinin umutsuzluğunu duyuyordu... Ama sabahın buğusu tüterken karşısında gözleri mahmur nergislerce sıralanmış çocukları görmek, onların yarınlarını düşünmek, her şeyi unutturuyordu öğretmene.” (AKÖ: 97)

Rozalya Ana’da bir köy öğretmenin köylüler ve öğrenciler için ne kadar önemli olduğu, “Öğretmen çocuğun alnını tuttu. Gerçekten ateşi düşmüştü. Nabzını saydı sonra. Odadakiler öğretmenin bir köy için herşey demek olduğunu düşündüler o an. Öğretmen yine doktor tavrıyla ilaçlara göz attı.

-Öteki bazı çocuklar gibi grip geçiriyor olmalı... Üzülmeyin.” (AKÖ: 105) cümleleriyle ifade edilir.

Al Çiçeğin Moru adlı hikâye kitabında da yazar öğretmene nasıl davranılması gerektiğini bir öğretmenin ağzından dile getirir. Çokum’a göre öğrenci, öğretmenin karşısında dik durmalı ve saygı, derslerin de önünde gelmelidir (B(4): 8).

Çalışmak, gayretli olmak anlamlarına gelen ve eğitimde önemli yere sahip olan azim kavramı, Çokum’un hikâyelerinde şöyle ele alınır:

Gece Kuşu Uzun Öter’de azmin önünde hiçbir şeyin duramayacağı şu cümlelerle ifade edilir:

“‘Hepimiz birşeyler için yaşar, birşeyler için ölürüz.’ Diyecek olmuş, diyememiştin. Baştanberi hayatı mizah yanıyla kavramış biri gibi görünürdü bana. Öyle ayrıntılara girmeden derinlere dalmadan bir işin üstesinden nasıl gelinir, bunun peşinde koşarak yaşamıştı. Zor gelmemiştii hiçbir iş. Sıfırdan başlamak, insanları kazanmak... Ondaki bu canlılık, bu güc, iştahlı hal, bu parıltı yolunda engel komamıştı. Çözerdi, başarırdı. İnancı vardı. İnsan gücü buydu işte. Demek ki bir cerbezesi, toplayıcı gücü olmalı insanın başarabilmek için...” (KA: 59-60)

Onlardan Kalan’da, bir anne pazarlamacılık işine başlayan kızına olumsuz durumlarda pes etmemesi ve azimli olması gerektiğini şöyle anlatır: “-..Biliyor musun, bazıları kapıyı açmaz. Kapının ardından konuşur. ‘ Kim o? Hayır istemiyorum.’ Bazısı kapıyı açar ama,

asıktır suratı, sizi tersleyebilir. Ben seni bilirim, üzülsün, vazgeçmeğe kalkarsın. Hemen yılma olmaz mı? Bazen ben de satıcılara kapıyı açmamışımdır.” (BSBZ: 52)

Denilebilir ki Çokum, bir eğitimci olarak eğitime verdiği önemi hikâyelerindeki örnekler aracılığıyla dile getirmektedir. Burada çoğunlukla ailelerin fedakârlıkları göz önündedir. Çocuklarını okutmak isteyen ancak maddi sıkıntılar yüzünden düşüncelere dalan hatta okula gönderemeyen aileler göz önüne serilerek bu duruma dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda insanların kendi ülkelerindeki eğitimi yeterli bulmayıp çocuklarının Avrupa’da eğitim almalarını isteyen ailelere de yer verilerek bu konuya da değinilmektedir.

Anne ve babadan sonra bireyin öğrenme sürecinde en önemli faktör olan öğretmenlere Çokum, hikâyelerinde değişik açılardan değinmiştir. Yazar, hemen hemen her türlü öğretmen tipinden örnek vererek toplumdaki bazı sorunlara dikkat çekmiştir. Öğrencilerini döven, belki de bundan zevk duyan ve yıllar sonra bunları anlatan öğretmenlerin yanında; öğrencilerinde hayat bulan, onlar için her şey anlamına gelen öğretmenler de ele alınmıştır. Ayrıca öğretmenliği sadece ders anlatıp çıkmak şeklinde algılayan, hatasını yıllar sonra anlayan bir öğretmenin pişmanlığı da dile getirilerek bu tip öğretmenlerin olduğu da hatırlatılmıştır. Böylece yazar, iyi öğretmen tipinin altını çizirken kötü öğretmen tipini de eleştirmiştir. Azmin önemine işaret edilen örneklerde de başarılı olmanın yolunun azmetmekten geçtiği vurgulanmaktadır.

3.5.2 Edebî Bilinç

Çokum, hikâyelerinde Türk edebiyatının ilk dönemlerinden Cumhuriyet dönemine kadar hemen her dönemden ve bu dönemlerin temsilcilerinden örnekler vererek adeta Türk edebiyatının tarihini resmetmektedir.

Çokum, eserlerinde anlatımını etkili kılmak ve okuyucuda bir bilinç oluşturmak için ilk olarak destansı anlatıma başvurmaktadır. *Evlerinin Önü*’nde bu anlatımdan ilk olarak şöyle faydalanılır: “...*Kar hiç durmadan yağar. İki gün. Sonra kaldırımlar buz tutar. Pencereden buzların pırıltısını seçeriz. Buzlar saçaklardan canavar dişleri gibi uzanmış olur. (Birden tipi bastırır. Ben Hüsnü Yusuf Sokağı’nda değil de, bir dağ eteğinde olurum. Oğuz Bey atını kaybetmiştir. O duman gibi savrulan kar perdesinin ardında Oğuz Bey, omzumu sıvazlayacak. Bana ad verecek. O günden sonra adım Karluk Beg olacak.)*” (BABY: 177)

İkinci olarak:“(Derken Cezmi’nin gözünde bir bozkır canlandı. Ardında kırk yiğidi, dağılmış milleti toplamak için yoları düşmüşlerdi. Dört bir yanları düşmanla çevriliydi. Kara yüzlü kâfirler pusu kurmuş bekliyorlardı. Nice illerde bereket kalmamış, sular kurumuş, kara toprakta bir tutam ot bitmez olmuştu. İlini töresini seven bir tarafa itilmişti. Kötünün sözü geçerli idi. İşte Müslim, böyle karanlık bir zamanda gelip kağan oldu. Gece uyumadı, gündüz oturmadı. Milletin adı sanı yok olmasın diye çalıştı. Ama kara yüzlü kâfirler de boş durmadılar. Birgün kara dağların ordan çığ gibi kopup geldiler. Kağanı komadılar ki, yürüyüp gitsin... Bunlar saldırdığında ay gibi yıldız gibi yiğitler bir bir toprağa düştüler. Müslim Kağan da dokuz yerinden yara aldı. Kâfirler bunu öldü sanıp, tozu dumana katarak gittiler. Tan yeri ağaranda, Müslim gözünü açtı. Baktı ki bir kara keçeden çadırda yatar. Başında aksakallı bir derviş dualar okur. Yaralarına melhem sürer.”

“Müslim Kağan iyileşince yeniden askerini toplayıp dört bir yana yürüdü. Fakir milleti diriltti. Ulu bir devlet kurdu. Ondan sonra nereye adım atsa, bereket bolluk götürdü. Gönlünün yüceliğini, ilmini, hünerini götürdü. Milletin duasını aldı. Gittiği illeri kubbelerle, altınlı nakışlarla donattı. Sözü en güzelini okudu ve söyledi” (BABY: 180-181) şeklinde faydalanılır.

Beyaz Bir Kıyı’da yazar, edebi eserlerden alıntılar yaparak ya da telmihte bulunarak edebi bilinç oluşturmaya çalışmaktadır. Burada da hikâyenin kahramanları Naime ve Aziz’i Şeyh Galip’in ünlü eseri Hüsn ü Aşk’ın kahramanları olan Hüsn ve Aşk’a benzeterek bu esere bir telmihte bulunmaktadır ve böylece bu edebî eserden yararlanma yoluna gitmektedir. “Sen Naime, sen ve Aziz dünyaya yakışanlardan oldunuz. Aziz’in alkol titremelerindeki elleri sana yabancılaşmış da olsa, unutmadın o sevdayı... Sizinkisi ‘Ben-i Muhabbet’in sevdasıydı sanki. Biriniz Hüsn, biriniz Aşk’dınız” (KZŞ: 25).

Aynı hikâye kitabında yazar Hüsn ü Aşk’tan bir alıntı ile duygularını ifade etmektedir. “Baban Habib küçük dükkânında terlik işlerken sen ve kardeşin Fazıl dışarıda, duvar diplerinde iplik tutardınız. İplik tutma işi hayal kurmanın enginliği içinde yitip gitmekti. Çünkü sırma telin bir ucunda Zümrüdü-anka masalları uyanırdı. Aklın tuttuğun sırma iplikte değildi hiç.. Aklın gülde, erguvanda, sünbülde...

‘Bilmez ki nedir nihâl-i Gülnar

Ateş mi bitirdi yohsa gülzar

Gül mi güler erguvan mı ağlar'

Naime işte böyle sırma tellerin getirdiği düş görünüşünde bir gerçektir" (DÇOÇ: 37).

Yazar, aynı hikâyede hikâyenin kahramanları arasındaki aşkı, Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirin adlı eserinin kahramanlarının aşkına benzetererek, bu esere telmihte bulunur. "*Naime zaten sende var olan bir şeydi... Olması gerekmeden oluşmuş bir tutku. Şirin'in Hüsrev'in nakşına aşık olmasından farksızdı bu. İnsanın tutkunluğu önce kafasındaki nakşadır. O nakşı biz bezer, biz boyar, biz tezhipleriz. Şirk koşmamız o dem başlar. İnsan oluşumuzun sapkın yönü... Surete tutkumuz baştan beri*" (DÇOÇ: 38).

Hikâyenin devamında yazar, yeniden Hüsn ü Aşk'tan beyit örnekleri verir:

“‘Dağ-ı gamı gül feşan sanurlar

Kan ırmağı erguvan sanurlar

Her biri gezer kenar-ı bağı

Devşirdiği lale kendi dağı'

Delikanlı Aziz, Naime'lerin o yaz Merrakeş'e gittiklerini öğrendiğinde, el yordamı ve sezgileriyle Rabat duvarları boyunca Merrakeş'e ulaşmayı dileyen kör bir sailden farksızdı..." (DÇOÇ: 41)

Çokum'un eserlerinde yararlandığı bir başka edebî tür ise destandır. *Gece Kuşu Uzun Öter*'de özellikle Battal Gazi Destanı'nı andıran bir üslûpla okurun bu anlatılara ilgisini çeker.

“ ‘Battal Gazi düşmanları tarafından bir cehennem kuyusuna atılmıştı. Bu kuyu Erciyes Dağının ağzındaydı. Koca yiğit kuyunun içinde umutsuzca dolanmaktaydı. Bu hal içinde saatler geçti. Neden sonra biraz ötesinde iki ışık alazlandı. Öyle ki gündüz gibi şavklandı kuyunun içi... Işığın kudretiyle kuyu seçilmez olmuştu. Battal gözüünün kamaşması geçince bir de ne görsün? Karşısında bir yalımlı çalımlı ejderha yılan duruyor. Koca gaziler sultanı ürkmedi desem yalan olur. Hemen Kur'andan ayetler okumağa başladı. Bir daire çizdi. Ortasına geçip oturdu. Yılan sürüyüp gövdesini yanar döner bir hal içinde yaklaştı. Ne ki Battal'a değil kuyunun ağzına doğru yürüdü. Aşağıdan yukarıya doğru kendisini kuyunun ağzına çekti. Yalnız kuyruğu görünüyordu. Bununla bir şey demek isterdi. Ondan sonra yeniden zuhur etti. Aynı hareketi yaptı. Böyle yedi kez dolanıp geldi ve kendini kuyunun

ağzına çekti. Seyyit Battal Gazi şöyle düşündü. ‘Bu ejderha bana bir işaret veriyor. Kuyruğuna tutunmamı bekliyor. Eğer tutunursam, o beni yukarıya çekebilir.’

Böyle düşünüp düşündüğünü uygulamaya koydu. Yılan kuyruğuna tutunan Battal Gazi’yi yukarıya çekti. Koca yiğit cehennem kuyusundan böylece kurtuldu’’ (YDY: 54).

Gece Kuşu Uzun Öter adlı hikâye kitabında yazar, annesini kaybeden kahramanın küçük oğluna üzüntüsünü belli etmemek için Keloğlan masalı anlattığını söyler. Böylece hem günümüzde yavaş yavaş kaybolan, çizgi film ve bilgisayar oyunları karşısında unutulmaya yüz tutan Keloğlan masallarına dikkati çeker, hem de masalların işlevlerine değinir. Bazı durumların açıklanmasında, doğru ve yanlış davranış örneklerinin ayırt edilmesinde masallar iyi birer kaynak olmaktadır (Jones ve Gower, 1994).

“Ben onun nazlı niyazlı kızıyım. ‘Tekne kazıntısı.’ derdi bana. Ve hastanede o gece ben yoktum. Büyük ablam yanındaydı. Gecenin ikisiydi telefon geldiğinde. Oğlum uyanmıştı. ‘Annen...’ dediler, ‘Oğlan korkmasın, hadi masal anlat ona. Güçlü olmalısın. Çocuğun için... Gözyaşlarımı içe içe masal anlatmıştım. Hangisini mi? Keloğlan’ın fasulye ağacını.” (KG(2): 68).

Yazarın hikâyelerinde yer verdiği bir başka edebî tür de manilerdir. Yazar, hikâyede yaşlı babaannenin torunlarına söylediği manilerden örnek vererek manicilik ve mani söyleme geleneğini geçmişe duyulan özlem ile bir arada işlemiştir. *“Babanne onlar geldiklerinde o her zamanki lavanta kokulu beyaz odayı açar, sandıkları, yüklükleri boşaltır, onlara serin çarşaf, yastıklar çıkarır, bir yandan da bütün kış büktüğü gövdesini dikleştirerek maniler, tekerlemeler söylerdi.*

Çuval çuval demeniz

Çuvalın hakkın beriniz

Çuvalın hakkın yeseniz

Ahrette onarman demeniz’’ (SBBR: 98).

Aynı hikâye kitabında *“Kimi zaman ızgara et olduğunda evde bolca yese de çocuğun canı çekerdi, Nasrettin Hoca’nın helva dumanını koklayıp kendini avutması gibi ızgaranın kokusuyla dumanıyla yetinirdi. Zaten böyle durumlarda annesi Sema Hanımın Cem’i çağıracağını bilirlerdi.” (ÜK: 121)* diyerek Nasreddin Hoca fıkralarından da yararlanır.

Rozalya Ana'da, kahraman Nigar komşusu Elmas geline gittiği zamanlarda ona kendi hayat hikâyesini anlatır. Bu hikâyelerin içine Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı gibi halk hikâyelerinden unsurlar da ekler. Yazar burada bu eserlerin isimlerini zikrederek eserlere telmihte bulunur ve eserlerin halk arasında anlatıldığına dikkat çeker (KAA: 72).

Çokum, hikâyelerinde yakın dönemdeki edebî şahsiyetlerden de bahseder. *Rozalya Ana*'nın bir hikâyesinde yazar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Her Şey Yerli Yerinde* adlı şiirine gönderme yaparken (KK: 159-160) *Al Çiçeğin Moru*'nda kahramanlarının ağzından Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet ile ilgili görüşler ileri sürerek bu iki önemli ismi karşılaştırır (S(1): 171-172). Ayrıca yine *Al Çiçeğin Moru*'nda Yahya Kemal'in *Koca Mustapaşa* adlı şiirinden bir bölüm vererek duygularını dile getirir (S(1): 173-174).

Çokum, tarihteki kahramanlara da hikâyelerinde yer vermiştir. Bu kahramanlardan bazıları Türk bazıları da diğer milletlerdendir. O, bu karakterlere hikâyelerinde yer vererek onların kahramanlıklarına dikkat çekmeye çalışmıştır.

1071 Malazgirt Meydan Muhaberesinde Bizans Devleti'nin hükümdarı Romanos Diognes, savaş sonucunda Sultan Alpaslan tarafından esir alınmış, sonrasında da Alpaslan tarafından fidye karşılığında serbest bırakılmıştır. Çokum da Romanos Diognes'e *Evlerinin Önü*'nde şöyle yer verir:

“Yüzünde o günlerden kalma bir hüznün vardı. O çevik atlar, meydandan geri çekilmişlerdi. Yorgun ve yaşlı... Cezmi üzüntüsünü açığa vurmadan, duygularını تنها ıssız bir yere gömmüştü. Arada bir Bahri Hoca'nın üzgün bakışları yanına sokuluyordu. O günden sonra Müdür Bey'i gördüğünde Romanos Diognes'e benzetiyordu. Elinde değildi işte, Müdür Bey Romenos Diognes'di.” (BABY: 175)

Gece Kuşu Uzun Öter'de de Babür Şah'tan bir örnekle karşımıza çıkar. “*Hindistan'a gittiğimde haziran başlarıydı. İlk gün, defterime yazdığım ilk cümle, 'Burada ancak Hintliler yaşayabilir..' cümlesiydi.*

Babür Şah'ın ta Semerkant'tan, Kabil'den Hindistan'a geçip burada bir imparatorluk kurarak her yana can suları gönderdikten sonra 'Ah Türkistan!' diye sızlanması boşuna değilmiş.” (TN: 109).

Görüldüğü gibi, Türkoloji mezunu olan yazarın okur tarafından anlaşılması için, okurun belli bir edebî birikime sahip olması gerekir. Çünkü o, Yunus Emre'den Yahya Kemal'e kadar edebiyatımızdaki hemen her önemli isim ve eserden örnek verme ya da telmihte bulunma yoluyla bahsetmiştir. Yazar, böylece okuyucuda bir merak duygusu oluşturulmaya çalışılmıştır. Yazar, ayrıca hikâyelerinde iki yerde geçen tarihi kahramanlar aracılığıyla okuyucuda bir tarih bilinci oluşturmaya da çalışmaktadır.

3.5.3 Kitabın Önemi

Kişisel ve toplumsal gelişim için önemli yere sahip olan kitap okumanın edebi eserler aracılığıyla vurgulanması kaçınılmazdır. Kitap okumanın önemini “*Edebiyat eğitiminin biçimi hakkında kararlar alıp haklı değerlendirmeler yapabilmek için öncelikle kitap okumanın ve edebiyatın önemi kavranmalıdır*” (H.O. 2005) şeklinde belirten yazar hikâyelerinde kitabın önemi ve memleketteki kitapla ilgili sorunlara şu noktalarda değinmiştir:

Evlerinin Önü’nde kitap okumanın insana zorluklarla başa çıkmayı öğrettiği “...Rasim Efendi, o apartmanlara hiç özenmemiş miydi? Zorlukta kolayı bulmasını belki de okuduğu kitaplar sağlıyordu. Yükükte, sandıklarda saklanan ve korunan, çoğu tarihle ilgili o kitaplarda doyurucu birşeyler olmalıydı. ‘Neye yarar’ diye düşündü kadın. ‘Bu köhne evde çürüyüp gidiyoruz.’” (GB: 107) şeklinde vurgulanır.

Çokum, *Rozalya Ana’nın Asmalı Köyün Öğretmeni* adlı hikâyesinde kitabın önemi temasına geniş bir şekilde yer vermiştir. Bunların ilkinde “...Kahveye ve evlere giren televizyon, ister istemez bu dağ başı köylerine alışılmadık renkli dünyalar sunuyordu değil mi? Deterjanın, çelik mutfakların, beyaz eşyanın, karoların, muslukların, çocuk bezlerinin romantizmiydi yaşanan. Fakat bir raflık kitabı olmayan bir köydü hala...” (AKÖ: 97) cümleleriyle hala kitabı olmayan köylerin eleştirisi yapılırken, kitap olmadan geleceğin olmayacağı şöyle ifade edilir: “Aziz çocuklarımız! Yarının milletvekilleri, bakanları, başbakanları olacaklar, yarının ilim adamları, araştırmacıları olacaklar... İşte bir de bakarsınız bu dağ köyünden bir çoban çocuğu yarınların umudu oluvermiş...”

Evet ama nasıl? Kitaplığı olmayan bir köyde bu çoban çocuklarının yarınları nasıl hazırlanacak? Renkli televizyonların, deterjanların çağdaş bir hızla evlere süzüldüğü doğru...” (AKÖ: 98)

Aynı hikâyede köyün kitaplığının olmayışı, hatta köyün bağlı olduğu ilçede dahi bir kitaplığın olmaması üzerinden kitaplığı bulunmayan okulların olması eleştirilir (AKÖ: 101).

Kitaplığı olmayan okulun öğrencilerinin kitapla ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“-Ufuk kâğıt nedir? Anlat..

-Şey öğretmenim, kâğıt mı? Kâğıt kitap demektir, yani kitap kâğıtlara yazılır, kâğıtlara basılır... Biz kitap okumalıyız. Kitaplar okunmak içindir.” (AKÖ: 103)

Çocuklar için kitabın ne denli önemli olduğunu yazar, şöyle dile getirir:

“-Öğretmen bey sen bu çocuğa ne dedin ki hastalandı?

-Hayrola nesi var?

-Nesi olduğunu bilsem kapına gelir miydim? Bir akşam ateşleniverdi... Ateşlendiğinden ne dediğini bilmez oldu. ‘İlle beni ilçeye götürün kitaplar gelmiş mi bakayım,’ diyor da başka bir şey demiyor... Dünkü gün sağlıkçı İbrahim uğradıydı. Bir tertip ilaçlar verdi. Neyse ateşi düştü, gel lakin dilinden kitap sözü düşmedi. Yoksa bu oğlanın aklına bir dert mi geldi? Demek ki sayıklaması ateşten değilmiş. Oğlan kitap derdine tutuldu...” (AKÖ: 103-104)

Beyaz Bir Kıyı’da kitabın bir miras gibi düşünüldüğü görülür.

“-Ey Aziz! demişti. Bu kitap bana rahmetli babamdan kaldı. Ben de akla kararı birbirinden seçme çağında sana vereceğim. Daha bunun gibi birçok kitabı... Biz okumuş bir aileydik. Soyumuz Kurtuba kütüphanelerinin eşiğinde yetişmiş bilge kimselerle doludur...” (YGY: 31).

Görüldüğü gibi Çokum, kitabın önemine birkaç yerde değinirken kitaplığı olmayan köylerin sorununa daha çok yer verir. Bu köylerden birinin öğretmeni bu duruma çok üzülür ve çabalamaya başlar. Ancak çabası uzun bir süre sonra sonuç verir. Yetkililerin bu konuda duyarsızlığı da yazarın ayrıca değindiği bir konudur.

SONUÇ

Sevinç Çokum, *Bir Eski Sokak Sesi* adlı hikâyesi ile girdiği edebiyat dünyasında şimdiye kadar hikâye, roman, deneme, anlatı, senaryo ve radyofonik eser gibi çeşitli türlerde eserler meydana getirerek varlığını sürdürmüştür. Bu süreçte ifade ve anlatım açısından daima kendini yenilemiştir. Bunu eserlerinde görmek mümkündür.

Eğitimci yönüyle de dikkat çeken yazar, çocukluğunun geçtiği yerlerde ve dönemlerde gözlemlediği olay ve durumlardan hareketle, toplumun sahip olduğu her türlü değeri eserlerinde ele almaya çalışmıştır. Hikâyelerde bu değerlerin varlığından duyulan mutluluğun yanında eksikliğinden kaynaklanan rahatsızlıklar da dile getirilmiştir.

Araştırma sonucunda değerler eğitimi bağlamında Çokum'un hikâyelerinde ahlâka ait unsurların geniş yer tuttuğu görülmüştür. Bu ahlâkî değerlerin içerisinde en çok değindiği tema, yardımseverlik temasıdır. Yardımseverlik temasına hemen hemen bütün hikâyelerinde yer vererek yardımseverliğe verdiği önemi gösteren yazar, örneklerle yardımseverliği özendirilmektedir.

Çokum, hikâyelerinde dostluğun önemine de geniş bir şekilde yer vererek, kahramanları aracılığıyla gerçek bir dostun nasıl olacağını da açıklamış, onun özelliklerini vermiştir. Doğruluk ve dürüstlüğü gerçek dost için en önemli özellik olduğunu hem dostluk, hem de doğruluk temasını işlerken dile getirmiştir. Bunun yanında yazar, gerçek bir dostun yalancılıktan da uzak olacağını belirterek bu görüşünü desteklemiş ve yalancılığı eleştirmiştir.

Hikâyelerinde insanın elindeki ile yetinmesinin gerektiğini vurgularken bunun karşısında aç gözlülük ile ilgili verdiği örnekler aracılığıyla bu tutumu eleştirmiştir. Bunun gibi tevazu sahibi olmayı öne çıkarırken hor görmeyi ve kibirli olmayı da eleştirmiştir.

Çokum, iyiliğin, iyi niyetin önemine de hikâyelerinde dikkat çekerek, nankörlük, gurur, nefret gibi olumsuz düşünceleri eleştirmektedir. Zira gurur, nefret gibi duygular, insanın hem ahlâkî hem toplumsal açıdan zarar görmesine sebep olmaktadır. Çokum, bunların yanı sıra hikâyelerinde kendini bilme kavramını da ele almıştır. Kahramanları aracılığıyla bu mesajı verirken aynı zamanda övünme örnekleri de vererek övünmenin iyi bir davranış olmadığını vurgulamıştır.

Yazar, içki, kumar gibi kötü alışkanlıklara sahip kahramanlara da hikâyelerinde yer vermektedir. Bu alışkanlıklar her örnekte istenmeyen davranış olarak okuyucuya gösterilmektedir. Ayrıca bu alışkanlıklara sahip insanların uğradıkları kötü sonuçlar da verilerek okuyucu bunlara karşı uyarılmaktadır.

Hikâyelerinde vefa ve sadakat gibi değerlerin unutulmuş olduğunu söylemekte olan yazar bu durumu eleştirmektedir. Sabır gibi çok önemli bir değerden bahseden yazar, çıkarıcı insanları da eleştirir. Böyle insanların çoğaldığını söylemekte ve bu durumdan rahatsızlığını da dile getirmektedir.

Görüldüğü gibi Çokum'un hikâyelerinde yer verdiği ahlâkî temalar değerler eğitimi için önem arz etmektedir. Yazar, ahlâkî değerlerin hemen hepsini olumsuz örneklerini de vererek iyinin altını çizmekte kötülere eleştirmektedir. Yardımseverlik, iyilik, paylaşım gibi değerleri hikâyelerinde ön plana çıkarıp, okuyucunun örnek almasına katkı sağlamaktadır. Yalancılık, kibir gibi davranışların zararları da gösterilerek okuyucu uyarılmaktadır.

Çokum, hikâyelerinde değerler eğitimi bağlamında toplumsal unsurları da ele almıştır. Bu açıdan bakıldığında Çokum'un hikâyelerinde en çok değindiği konu kadın ve onun toplumdaki yeri olmuştur. Geçmişten günümüze kadının toplumdaki yerini her yönüyle bir kadın duyarlılığı ile ele alan yazar, gelenek ile modernizm arasında sıkışmış olan kadını gözler önüne sermektedir. Kadının düştüğü en zor durumların sebepleri gösterilmektedir. Bunların meydana gelmesine ise saygı, sevgi gibi değerlerin yitirilmesi sebep olmaktadır. Yazar, kadının toplumda hak ettiği değeri görmesini ister, ancak görmediğini de belirtir.

Yazar, kendimize inanma ve güvenme gibi değerlerin kaybedilmesi sonucu toplumda meydana gelen bazı durumları eleştirmektedir. Eskisi gibi yardımsever olmayan, bilgisayar, televizyon gibi elektronik eşyaların başında uzun zaman geçiren sıradan insanlar eleştirilmektedir. Çokum, eski aile düzeni, çocukların oyunları gibi şeylerin artık yaşamadığını belirterek üzüntüsünü dile getirir. Köyden şehre göç edildikten sonra ve teknolojinin etkisiyle mahremiyet, doğa sevgisi gibi değerlerin yitirmeye yüz tuttuğunu belirten yazar, bunların yanı sıra bayramlaşma ve düğün gibi merasimlerden verdiği örnekler aracılığıyla yitirilen değerleri hatırlatmak ister.

Sevgi temasına da geniş bir şekilde yer veren yazar, sevginin insanları ayakta ve bir arada tutan yönüne değinmiş, dünya üzerindeki en önemli duygu olduğunu ve dünyanın bu

duygu üzerine kurulduğunu söylemiştir. Yazar ayrıca anne sevgisi, vatan ve bayrak sevgisi gibi sevgi türlerini de ele almıştır. Yazar, modernleşen dünyada bu değerlerin unutulmaya başladığını belirterek okuyucuyu uyarmıştır.

Çokum'un toplumumuzun karakteristik bir özelliği olan misafirperverlik değerini de geniş şekilde ele aldığı görülür. Verilen örneklerle Türk misafirperverliği en açık ve çarpıcı şekilde gözler önüne serilmektedir. Bunlara ek olarak Çokum'un hikâyelerinde komşuluk ilişkilerini ön plana çıkarmak için örnekler verildiği de görülmektedir.

Halk inanışlarına da dikkat çeken yazar, halkın tedavi yöntemleri, türbe ziyareti, nazar-büyü gibi inançlarına da değinmiştir. Ancak yazarın, bunların doğruluğunu sorgulamaya çalışmamış olduğu gözlenmektedir.

Toplumun en küçük ve önemli bir kurumunu oluşturan aile kavramına da hikâyelerinde yer veren yazar, bu tema kapsamında aile içi yardımlaşma, birlik ve beraberlik örnekleriyle bu değerleri de vurgulamıştır. Şehir ve köy hayatının farklılığı gibi toplumda ilk zamanlardan beri var olagelmış durumların oluşturduğu farklılıklara da değinmiştir.

Çokum, dini-tasavvufi açıdan da okuyucu da bir bilinç oluşturmaya çalışmaktadır. Allah inancından, büyük peygamberlerin hayatlarından, mucizelerinden örnekler veren yazar, bu olaylara telmihte bulunarak okuyucunun kendisini anlaması için belli bir bilgi birikimine sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çokum ayrıca, Hz. Muhammed'den başka diğer peygamberlerin mucizelerinden, sahabelerin hayatlarından örnekler vererek, sabır, hayvan sevgisi gibi değerleri de vurgulamaktadır.

Tasavvufi açıdan da zenginlik gösteren hikâyelerinde yazar, dünyadaki en zor mücadelenin nefis mücadelesi olduğunu söylemiştir. İlâhî aşkın önemine, dünya hayatının geçici olduğuna, helal yoldan kazanma ve şükretmenin önemine de değinmiştir.

Çokum, eğitim unsurlarına da yer verdiği hikâyelerinde okuyucuda bir kültür bilinci oluşturmaya çalışmıştır. Türkoloji mezunu olması sebebiyle Türk Edebiyatı'nın hemen her döneminden ve bu dönemlerin önemli isimlerinden örnekler vererek okuyucuyu bilinçlendirmek istemiştir. Ayrıca Çokum hikâyelerinde, tarihî metinlerden örnekler verip telmihlerde bulunarak tarih bilinci oluşturmaya amaçlamıştır.

Eğitimin önemine dikkat çeken Çokum, eğitimi sadece okullarda yapılan şekliyle değil, hayatın her alanındaki yönüyle ele almıştır. Maddi sıkıntılar sebebiyle eğitim alamayan insanların varlığına da dikkat çeken yazar, yabancı hayranlığı yüzünden kendi ülkemizde eğitim almak yerine diğer ülkelere eğitim almaya giden insanları eleştirir.

Öğretmen temasına da geniş bir şekilde yer vererek bazı öğretmen tiplerinden örnek veren yazar, kitap okumanın önemine dikkati çekmiştir. Ayrıca hâlâ kitaplığı olmayan köylerden örnek vererek bu durumu eleştirmektedir. Eğitimde azmin de önemine yer vererek bu değeri de ön plana çıkarmıştır.

Sonuç olarak, Sevinç Çokum'un hikâyelerinde çizdiği insan modeli, ahlâkî açıdan; yardımsever, yalan söylemeyerek gerçek dost olmayı başarmış, vefalı ve sadık, doğruluktan ayrılmayan, iyilikle dolu, sabırlı, paylaşımı seven, kanaatkâr, tevâzu sahibi, haddini bilen, maddiyata önem vermeyen, içki-kumar gibi kötü alışkanlıkları olmayan, insanları hor görmeyen, çıkarıcı ve kibirli olmayan, nefret etmeyen insandır.

Toplumsal açıdan, kadına gereken önemi veren, geleneğe saygılı olan ve geleneği devam ettiren, sevgi dolu, misafirperver, aileye önem veren, vatan ve bayrak sevgisi ile dolu, komşuluk ilişkilerine sıcak ve samimi, sanatçıya önem veren bir insandır.

Dini açıdan kendini yetiştirmiş, geçmişteki olaylardan örnek alan, nefsiyle mücadele eden, sadaka veren, helâl yoldan parasını kazanan, dünyanın geçiciliğine inanan bir insandır. Sevinç Çokum'un eğitim ve kültür açısından da kendini yetiştirmiş olan bu modeli, edebî ve tarihî açıdan donanımlı, eğitime ve kitap okumaya önem veren, azimli bir insandır.

KAYNAKÇA

KENDİ ESERLERİ

ÇOKUM, S. (1993), **Bir Eski Sokak Sesi**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ÇOKUM, S. (2002), **Evlerinin Önü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ÇOKUM, S. (2003), **Onlardan Kalan**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ÇOKUM, S. (2008), **Rozalya Ana**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ÇOKUM, S. (2009), **Beyaz Bir Kıyı**, İstanbul: Ötüken Yayınlar.

ÇOKUM, S. (2010), **Gece Kuşu Uzun Öter**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

ÇOKUM, S. (2010), **Al Çiçeğin Moru**, İstanbul: Kapı Yayınları.

ÇOKUM, S. (2000), **Hece Dergisi**, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı.

ÇOKUM, S. Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi 9/14/2005.

HAKKINDA YAZILANLAR

AKIN, K. **Sevinç Çokum'un Romanlarında Eğitim Değerleri ve Türkçe**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya, 2009.

AYATA, Y. (2003), “Kırım Türklerinin Hikâyesi: Rozalya Ana”, **Türk Edebiyatı**, Haz.2003/06, 28-30.

AYTAÇ, G. (1990), **Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler**, Ankara: Gündoğan Basım Yayın Dağıtım.

AYVAZOĞLU, B. (1996), **Defterimde Kırık Suret**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

COŞKUN, S. (2003), “Sevinç Çokum'un Romanlarında Mekânın Kullanımı”, **Türk Edebiyatı**, Haz. 2003/06, 42-44.

ÇOPUR, Y. (3 Mart 2010), “İnsan Meselesinin Romanı: Arada Kalmış Tebessüm” **Star Kitap**.

ENGİNÜN, İ. (2005), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul: Dergah Yayınları.

<http://www.mehmetnuriyardim.com>: 15.06.2012, “Sevinç Çokum: Kendimle ve Toplumla Yüzleşiyorum”.

IŞIK, İ. (2004), **Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi**, Ankara: Elvan Yayınları.

KABAKLI, A. (2002), **Türk Edebiyatı**, C.V, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KIRILMIŞ, Y. **Sevinç Çokum’un Eserlerinde Folklor Unsurları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Fatih Üniversitesi, İstanbul 2011.

KOCAKAPLAN, İ. (2003), “Sevinç Çokum: Ben Aslında Keşfedilmemiş Bir Şairim”, **Türk Edebiyatı**, Haz. 2003/06, 16-25.

KOLCU, A. İ. (2009), **Cumhuriyet Edebiyatı II-Hikâye ve Roman**, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

LEKESİZ, Ö. (2000), “Öykücülüğümüzde Dönemler”, **Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, 18-26.

LEKESİZ, Ö. (2001), **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, C. IV, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

ÖZCAN, H. (2003) “Bir Facianın Romanı: Bizim Diyar”, **Türk Edebiyatı**, Haz. 2003/06, 35-37.

SAKA, H. (3 Şubat 2010), “Sevinç Çokum’la Söyleşi” **Yeni Şafak Gazetesi**.

Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, (2001), C.I, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977) C. II, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi (2003), C. 3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

YARDIM, M. N. (2008), **Romancılar Konuşuyor**, İstanbul: Nesil Yayınları.

DİĞER KAYNAKLAR

- AYDIN, M. Z. ve AKYOL GÜLER, Ş. (2012), **Okulda Değerler Eğitimi**, Ankara: Nobel Yayınları.
- AYDIN, M. (2011), “Değerler, İşlevleri ve Ahlak”, **Eğitime Bakış Dergisi**, yıl:7, sayı: 19, 39-46.
- BATUK, C. (1991), “Nemrud” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 32, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- BELLER, J. (2002), “Positive Character Development in School Sport Programs.” (ERIC Clearing house on Teaching and Teacher Education Washington DC.). ED 477729.
- BOLAY, S. H. (2007). “Aşkın Değerler Buhranı”, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Edt. R. Kaymakcan ve diğerleri, İstanbul: DEM Yayınları.
- EKŞİ, H. (2003), “Temel Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, 1.
- ERSÖZ, İ.(1991), “Ashabı- Kehf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 3, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- HALSTEAD, J. M. ve TAYLOR, M. J. (2000). “Learning and Teaching About Values: A Review ofRecent Research” *Cambridge Jurnal of Education*. 30, 2: 169-202.
- HESAPÇIOĞLU, M.(2008), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- JONES, C. ve GOWER D. (1994). “*Effects of Values Instruction on Third and Fourthgrade Students.*” (Paper presented at the Manual of the Mid-South Meeting Research Association). Nashville, TN, November 9-11, 1994. (ERIC Document Reproduction Service No. ED389 997).
- KALE, N. (2007), “Nasıl Bir Değerler Eğitimi?” Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Edt. R. Kaymakcan ve Diğerleri, İstanbul: DEM Yayınları.
- KÖKNEL, Ö. (2007), **Çatışan Değerlerimiz**, İstanbul: Altın Kitaplar.
- KUÇURADI, İ. (2003), **İnsan ve Değerleri**, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

MARTORELLA, P. H. (2001). *Teaching Social Studies in Middle and Secondary Schools*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

OĞUZKAN, F. (1981), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

PALA, İ. (2000), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

SANCHEZ, T. R. (1998). Heroes, values, and transcending time: Using trade booksto teach values. (Paper presented in at the Ackerman Conference for Democratic Citizenship). West Lafayette, IN, July 18, ED 426 923.

SENEMOĞLU, N. (2010), **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Ankara: Pegem Akademi.

SHEA, K. (2003). Making the case for values/character education: A brief reviewof the literature. *Living Values Education*. 10.06.2012 tarihinde <http://livingvalues.net> adresinden alınmıştır.

SÖNMEZ, V. (1994), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Ankara: Pegem Yayınları.

TATÇI, M. (1997), **Yunus Emre Divanı II**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

TÜMER, G. (1991), “Azer” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.

Türkçe Sözlük, (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu.

ULUDAĞ, S. (2001), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

YAMAN, E. (2012), **Değerler Eğitimi**, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

YAVUZ, Ş. Y. (1991) “Bezm-i Elest” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.

YÖRÜKOĞLU, A. (1998), **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul: Özgür Yayınları.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	: Latife KAYNAK
Doğum Tarihi ve Yeri	: 14.06.1986/Ankara
Medeni Durumu	: Bekar
Eğitim Durumu	: Üniversite
Mezun Olduğu Lise	: Gazi Lisesi/ANKARA
Lisans Diploması	: Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Diploması	: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı
Tez Konusu	: Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi
Yabancı Dil / Diller	: İngilizce
Çalıştığı Kurumlar	: Araştırma Görevlisi: 2010-2011 Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/ Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi: 2011... Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/ Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı
El-mek (e-mail)	: lkaynak@ybu.edu.tr